

Onsdagen den
28 maj 1980

Onsdagen den 28 maj

Kl. 10.00

*Meddelande om
val*

§ 1 Meddelande om val

TALMANNEN:

Jag får meddela att val till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond kommer att ske vid morgondagens sammanträde.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

§ 2 Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motion

1979/80:2080 yrkande 1 såvitt avsåg skattefrågor till skatteutskottet
yrkande 1 i övrigt till finansutskottet
övriga yrkanden till skatteutskottet

§ 4 Föredrogs men bordlades åter

Trafikutskottets betänkande 1979/80:28

Jordbruksutskottets betänkande 1979/80:45

Näringsutskottets betänkanden 1979/80:54, 55, 62 och 71–73

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1979/80:27

Civilutskottets betänkanden 1979/80:32 och 33

§ 5 Åtgärder för att främja ungdomens utbildning i gymnasieskolan m. m.

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkande

1979/80:34 med anledning av propositionen 1979/80:100 såvitt gäller anslag till gymnasiala skolor m. m. samt bilaga 2 av propositionen 1979/80:145 om åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan m. m. jämte motioner och

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1979/80:25 med anledning av propositionen 1979/80:145, bilaga 1, om åtgärder för att främja ungdomens utbildning i gymnasieskolan m. m., jämte motioner.

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

TALMANNEN:

Utbildningsutskottets betänkande 34 och arbetsmarknadsutskottets betänkande 25 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Utbildningsutskottets betänkande 34

(Härvid redovisas endast den punkt, vid vilken under överläggningen framställts särskilda yrkanden.)

Punkt 1 (Bidrag till driften av gymnasieskolor. Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.)

I proposition 1979/80:100 bil. 12 hade regeringen
dels under punkten C 18 (s. 290–311) föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga regeringen att meddela bestämmelser om statsbidrag för skogsbrukets yrkesutbildning i enlighet med vad som förordats i propositionen,

2. bemyndiga regeringen att sluta nytt avtal med Örebro kommun om gymnasial utbildning för gravt hörselskadade inom Örebro kommuns gymnasieskola.

3. bemyndiga regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallade – öka det totala antalet elevplatser i gymnasieskolan.

4. godkänna de grunder för statsbidrag till inbyggd utbildning inom industri och hantverk samt handel som förordats i propositionen,

5. godkänna vad som i propositionen förordats om försöksverksamhet med ny lärlingsutbildning och statsbidrag för denna.

6. godkänna vad som i propositionen förordats om inrättande av en tvåårig musiklinje och en tvåårig trädgårdslinje i gymnasieskolan samt om statsbidrag för utbildningen på trädgårdslinjen.

7. godkänna vad som i propositionen förordats om statsbidrag till stödundervisning i svenska för invandrarelever,

8. till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 3 070 000 000 kr.,

dels under punkten C 26 (s. 322–323) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om lärlingsutbildning som hade inletts före den 1 juli 1980,

2. till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 5 045 000 kr.

I proposition 1979/80:145 bil. 2 hade regeringen efter föredragning av statsrådet Britt Møgård

dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om introduktionsprogram för utbildning och statsbidrag för detta,

2. godkänna vad som i propositionen förordats om yrkesintroduktion och statsbidrag för denna.

3. godkänna vad som i propositionen förordats om studiestöd till ungdomar som deltog i introduktionsprogram för utbildning och yrkesintroduktion.

dels berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen i övrigt anförts om insatser för att främja ungdomars utbildning.

Beträffande det huvudsakliga innehållet i proposition 145 anfördes bl. a. följande:

”För att stödja ungdomar under 18 år som efter avslutad grundskola varken genomgår utbildning eller har arbete skall kommunernas skolstyrelser enligt redan gällande bestämmelser bedriva uppföljande studie- och yrkesorientering i syfte att ge dessa ungdomar möjlighet till arbete, praktik eller utbildning. Detta är vad som brukar kallas skolstyrelsernas uppföljningsansvar.

De ungdomar i åldern 16–17 år som söker sig ut i arbetslivet har ofta svårt att finna stadigvarande sysselsättning där. En starkt bidragande orsak till detta är att de saknar yrkesutbildning.

Mot bakgrund av arbetsmarknadssituationen för ungdomar i den aktuella åldern och skolstyrelsernas uppföljningsansvar föreslås i propositionen olika åtgärder som syftar till att alla berörda 16–17-åringar skall kunna få en utbildning inom gymnasieskolan.

Utbildningsmöjligheterna avses bli förbättrade i första hand genom ett tillskott av intagningsplatser på gymnasieskolans reguljära yrkesinriktade linjer och specialkurser.

För ungdomar utan arbete i den aktuella åldern som trots detta inte direkt påbörjar en utbildning på linje eller specialkurs inom gymnasieskolan föreslås att de kommuner som har gymnasieskola skall kunna anordna introduktionsprogram för utbildning om högst fyra veckor. Dessutom föreslås en yrkesintroduktion om högst 40 veckor.

Introduktionsprogrammen skall syfta till att skapa intresse för utbildning och kunskaper om olika utbildningsalternativ. Yrkesintroduktionen skall innehålla utbildningsmoment för ifrågavarande yrke och ges en så långt som möjligt individuell utformning. Den skall anordnas i samverkan med företag, institutioner m. m. och syfta till att ge erfarenheter och meriter för anställning. För yrkesintroduktionen skall en verksamhetsplan upprättas efter samråd med de lokala planeringsråden.

Introduktionsprogram och yrkesintroduktion föreslås tills vidare få formen av försöksverksamhet som organisatoriskt knyts till gymnasieskolan.

Statsbidrag föreslås utgå med 1 500 kr. för varje elev som deltar i introduktionsprogram för utbildning. För yrkesintroduktion föreslås statsbidrag med 250 kr. per elev och vecka.

Elever som deltar i introduktionsprogram och yrkesintroduktion föreslås få studiestöd enligt de regler som i allmänhet gäller för elever i gymnasieskolan.

Ändringarna föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1980.”

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:425 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen om förslag om att inrätta musiklinjer inom gymnasieskolan och kompletterande specialkurser i enlighet med OMUS (organisationskommittén för högre musikutbildning) förslag (yrkande 2),

1979/80:525 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen beslutade att statsbidraget för stödundervisning för invandrarelever fortsättningsvis skulle utgå efter en schablon motsvarande 1 lärarveckotimme per deltagande elev,

2. att riksdagen beslutade att statsbidraget för hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråk fortsättningsvis skulle utgå efter en schablon motsvarande 1 lärarveckotimme per deltagande elev,

3. att riksdagen beslutade att under C 18. Bidrag till driften av gymnasieskolor anvisa ytterligare 2 900 000 kr. utöver regeringens förslag.

1979/80:668 av Sten Svensson m. fl. (m),

1979/80:1288 av Claes Elmstedt m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen beslutade att hos regeringen begära initiativ syftande till att skolan fullt ut var huvudman för samtliga gymnasieelever under hela utbildningstiden och att det ekonomiska stödet under denna tid inrymdes i det studiesociala systemet i enlighet med vad som anförts i motionen,

1979/80:1304 av Johan Olsson (c) och Sven Andersson (fp),

1979/80:1486 av Margot Wallström och Göran Persson (båda s), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om riktlinjer för regeringens politik för att bekämpa ungdomsarbetslöshet.

1979/80:1490 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen hos regeringen hemställde

b) att antalet gymnasieplatser i den yrkesinriktade skolan skulle utökas i enlighet med vad som förordats i motionen,

2. att riksdagen uttalade

b) att den inriktning på företagsinriktad gymnasieutbildning som regeringen avsåg inte skulle komma till stånd, utan att den yrkesinriktade gymnasieutbildningen skulle ges den inriktning som angetts i motionen,

c) att en verklig satsning på varvad utbildning borde komma till stånd i enlighet med vad som anförts i motionen,

1979/80:1535 av Eva Winther (fp) såvitt nu var i fråga (yrkande 1),

1979/80:1692 av Stig Alemyr m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen, med erinran om sitt beslut vid föregående riksmöte, beslutade att gymnasieskolan fr. o. m. budgetåret 1980/81 skulle dimensioneras för lägst 100 % av årskullen 16-åringar i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. att riksdagen beslutade anhålla att regeringen vidtog åtgärder för att minska antalet lediga platser i gymnasieskolan,

3. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om kvalitetskrav på den företagsförlagda utbildningen,

4. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om att avtal skulle träffas innan utbildning förlades till visst företag,

5. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om avräkning av statsbidraget till företagsförlagd utbildning med hänsyn till elevers produktiva arbetsinsats,

6. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om utvärderingen av företagsförlagd utbildning.

1979/80:1710 av Inga Lantz och Raul Blücher (båda vpk), vari yrkats att riksdagen skulle besluta höja gymnasieskolans resurs för stödundervisning och samordnad specialundervisning från 0,65 till 0,75 veckotimmar per klass och med anledning härav anvisa ytterligare 6,1 milj. kr. under punkten C 18,

1979/80:1711 av Inga Lantz och Raul Blücher (båda vpk), vari yrkats att riksdagen som sin mening uttalade sig för försöksverksamhet med 16-grupper vid undervisning i svenska på gymnasieskolans 2-åriga yrkesinriktade linjer,

dels de med anledning av proposition 1979/80:145 väckta motionerna

1979/80:1996 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats

1. att riksdagen beslutade avslå propositionen 1979/80:145 bil. 2,

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om vidgade utbildningsmöjligheter för fler ungdomar i gymnasieskolan,

3. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om förstärkt studie- och yrkesorientering,

4. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen anförts om skolledningen i gymnasieskolan,

1979/80:1997 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i motionen 1979/80:1996 anförts om studiestödet för elever i gymnasieskolan, och

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

1979/80:1999 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen skulle avslå propositionen 1979/80:145,
4. att riksdagen uttalade sig för att antalet platser inom gymnasieskolan ökades, så att alla ungdomar under 18 år som så önskade bereddes möjlighet till utbildning på valfri linje,
5. att riksdagen skulle uttala sig för att det nuvarande studiesociala stödet borde ersättas av studielön för alla studerande över 16 år och hemställa hos regeringen om förslag till genomförande av denna reform.

Av ovannämnda motioner hade 1979/80:1486 och 1979/80:1490 yrkandena 1 b) samt 2 b) och c) hänvisats till arbetsmarknadsutskottet som sedermera överlämnat dem till utbildningsutskottet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande sådan dimensionering av gymnasieskolan att alla under 18 år får plats på valfri linje skulle avslå motion 1979/80:1999 yrkandet 4,
2. att riksdagen bemyndigade regeringen att – i den mån arbetsmarknads-skäl så påkallade – öka det totala antalet elevplatser i gymnasieskolan,
3. att riksdagen beträffande gymnasieskolans dimensionering m. m. med anledning av proposition 1979/80:100 och motion 1979/80:1692 yrkandena 1 och 2 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,
4. att riksdagen beträffande kommunernas uppföljningsansvar och decentralisering av organisationsbesluten om gymnasieskolan skulle avslå motion 1979/80:1486 i denna del,
5. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1490 yrkandena 2 b och 2 c samt 1979/80:1692 yrkandena 3–6 godkände de grunder för statsbidrag till inbyggd utbildning inom industri och hantverk samt handel som förordats i proposition 1979/80:100,
6. att riksdagen med avslag på motion 1979/80:668 i denna del godkände vad som förordats i proposition 1979/80:100 om försöksverksamhet med ny lärlingsutbildning och statsbidrag till denna,
7. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:668 och 1979/80:1304, båda motionerna i denna del, godkände vad som förordats i proposition 1979/80:100 om lärlingsutbildning som hade inletts före den 1 juli 1980,
8. att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:100 och med avslag på motionerna 1979/80:668 och 1979/80:1304, båda motionerna i denna del, till Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m. för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 5 045 000 kr.,
9. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1996 yrkandet 1 i denna del och 1979/80:1999 yrkandet 1 i denna del godkände vad som förordats i proposition 1979/80:145 bil. 2 om introduktionsprogram för utbildning och om yrkesintroduktion samt om statsbidrag härför,
10. att riksdagen beträffande nytt förslag till hösten 1980 om vidgad utbildning i gymnasieskolan m. m. samt om riktlinjer härför skulle avslå

motionerna 1979/80:1486 i denna del och 1979/80:1996 yrkandet 2.

11. att riksdagen beträffande ökning av de yrkesinriktade studievägarna och lärlingsutbildningen skulle avslå motion 1979/80:1490 yrkandet 1 b.

12. att riksdagen beträffande förstärkt studie- och yrkesorientering skulle avslå motion 1979/80:1996 yrkandet 3.

13. att riksdagen beträffande skolledningen i gymnasieskolan skulle avslå motion 1979/80:1996 yrkandet 4.

14. att riksdagen godkände vad som förordats i proposition 1979/80:100 om inrättande av en tvåårig musiklinje i gymnasieskolan.

15. att riksdagen beträffande utbyggnad av musikutbildningen skulle avslå motion 1979/80:425 yrkandet 2.

16. att riksdagen godkände vad som förordats i proposition 1979/80:100 om inrättande av en tvåårig trädgårdslinje och om statsbidrag för utbildningen på trädgårdslinjen.

17. att riksdagen beträffande kombination av gymnasieskolstudier och elitidrott i Kiruna skulle avslå motion 1979/80:1535 yrkandet 1.

18. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med naturvetenskaplig och teknisk linje med anledning av proposition 1979/80:100 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

19. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med social servicelinje med anledning av proposition 1979/80:100 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

20. att riksdagen bemyndigade regeringen att meddela bestämmelser om statsbidrag för skogsbrukets yrkesutbildning i enlighet med vad som förordats i proposition 1979/80:100.

21. att riksdagen bemyndigade regeringen att sluta nytt avtal med Örebro kommun om gymnasial utbildning för gravt hörselskadade inom Örebro kommuns gymnasieskola.

22. att riksdagen med avslag på motion 1979/80:525 yrkandet 1 godkände vad som förordats i proposition 1979/80:100 om statsbidrag till stödundervisning i svenska för invandrarelever i gymnasieskolan.

23. att riksdagen beträffande hemspråksundervisning m. m. i gymnasieskolan skulle avslå motion 1979/80:525 yrkandet 2.

24. att riksdagen beträffande stödundervisning och samordnad specialundervisning skulle avslå motion 1979/80:1710 i denna del.

25. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med svenskundervisning i 16-grupper skulle avslå motion 1979/80:1711.

26. att riksdagen med bifall till proposition 1979/80:100 och med avslag på motionerna 1979/80:525 yrkandet 3 och 1979/80:1710 i denna del till Bidrag till driften av gymnasieskolor för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 3 070 000 000 kr..

27. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1288, 1979/80:1486 i denna del, 1979/80:1996 yrkandet 1 i denna del, 1979/80:1997 samt 1979/80:1999 yrkandet 1 i denna del och yrkandet 5 godkände vad som förordats i proposition 1979/80:145 bil. 2 om studiestöd till ungdomar som deltog i introduktionsprogram för utbildning och i yrkesintroduktion.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

28. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1996 yrkandet 1 i denna del och 1979/80:1999 yrkandet 1 i denna del godkände vad som i övrigt anförts i proposition 1979/80:145 bil. 2.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande inbyggd utbildning, lärlingsutbildning m. m.* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén, Karl-Erik Häll och Lars Svensson (alla s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av proposition 1979/80:100 och motion 1979/80:1490 yrkandena 2 b och 2 c samt med bifall till motion 1979/80:1692 yrkandena 3–6 godkände de grunder för statsbidrag till inbyggd utbildning inom industri och hantverk samt handel som reservanterna förordad,

2. *beträffande introduktionsprogram för utbildning, yrkesintroduktion m. m.* av Stig Alemyr, Bengt Wiklund, Lars Gustafsson, Lennart Bladh, Lena Hjelm-Wallén, Karl-Erik Häll och Lars Svensson (alla s) som ansett att utskottet under 9, 10, 12, 13, 25, 27 och 28 bort hemställa

9. att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1996 yrkandet 1 i denna del och 1979/80:1999 yrkandet 1 i denna del skulle avslå proposition 1979/80:145 bil. 2 såvitt avsåg introduktionsprogram för utbildning och yrkesintroduktion samt om statsbidrag för dessa,

10. att riksdagen beträffande nytt förslag till hösten 1980 om vidgad utbildning i gymnasieskolan m. m. samt om riktlinjer härför med bifall till motion 1979/80:1996 yrkandet 2 och med anledning av motion 1979/80:1486 i denna del som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

12. att riksdagen beträffande förstärkt studie- och yrkesorientering med bifall till motion 1979/80:1996 yrkandet 3 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

13. att riksdagen beträffande skolledningen i gymnasieskolan med bifall till motion 1979/80:1996 yrkandet 4 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

25. att riksdagen beträffande försöksverksamhet med svenskundervisning i 16-grupper med anledning av motion 1979/80:1711 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

27. att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1996 yrkandet 1 i denna del och 1979/80:1999 yrkandet 1 i denna del skulle avslå proposition 1979/80:145 bil. 2 såvitt den avsåg studiestöd till ungdomar som deltog i introduktionsprogram för utbildning och i yrkesintroduktion samt med bifall till motion 1979/80:1997, med anledning av motionerna 1979/80:1288 och 1979/80:1486 i denna del samt med avslag på motion 1979/80:1999 yrkandet 5 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde om förbättrat studiestöd till ungdomar i gymnasieskolan,

28. att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1996 yrkandet 1 i denna del och 1979/80:1999 yrkandet 1 i denna del även i övrigt skulle avslå proposition 1979/80:145 bil. 2.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 25

I proposition 1979/80:145 bil. 1 hade regeringen efter föredragning av arbetsmarknadsministern Rolf Wirtén föreslagit att riksdagen skulle

1. godkänna de riktlinjer för åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram för ungdomar i åldern 16–17 år som förordats i propositionen.

2. medge att bidrag enligt vad som förordats i propositionen i vissa fall fick utgå vid omvandling av beredskapsarbete till fast anställning.

Regeringens förslag i proposition 145 hade till syfte att inom gymnasieskolans ram erbjuda lämplig utbildning åt alla arbetslösa ungdomar i åldern 16–17 år.

Som en följd härav hade föreslagits att arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning i framtiden i princip inte skulle komma i fråga för 16- och 17-åringar. Regeringen föreslogs dock få möjlighet att undantagsvis medge att sådana åtgärder fick vidtas för ungdom under 18 år på orter där gymnasieskolan inte kunde erbjuda utbildning som svarade mot de behov som förelåg. Arbetsgivare som den sista juni i år hade ungdomar i åldrarna 16–17 år i beredskapsarbete och som gav dem fast anställning föreslogs kunna få 75 procent av lönekostnaderna täckta i sex månader.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1979/80:1994 av Pär Granstedt m. fl. (c),

1979/80:1995 av Gunnel Jonäng (c) såvitt nu var i fråga (yrkande 1),

1979/80:1998 av Olof Palme m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen beslutade avslå proposition 1979/80:145 bil. 1,

1979/80:1999 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats

1. att riksdagen skulle avslå proposition 1979/80:145,

2. att riksdagen av regeringen begärde förslag om hur statskommunala beredskapsarbeten för ungdomar under 18 år kunde göras om till fasta tjänster.

3. att riksdagen hos regeringen hemställde om förslag till särskilda åtgärder för att skapa arbetstillfällen för ungdomar under 18 år som inte ville studera vidare inom gymnasieskolan,

dels de under allmänna motionstiden vid 1979/80 års riksmöte väckta motionerna

1979/80:988 av Ingemar Konradsson m. fl. (s),

1979/80:993 av Stig Olsson och Birgitta Johansson (båda s),

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

1979/80:994 av Olof Palme m. fl. (s), vari såvitt nu var i fråga (yrkande 2) hemställts att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamma förslag till åtgärder mot ungdomsarbetslösheten enligt riktlinjer som angivits i motionen.

1979/80:1461 av Margareta Gard m. fl. (m),

1979/80:1481 av Gunnar Oskarson m. fl. (m),

1979/80:1490 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen hos regeringen hemställde

a) att till riksdagen få återkomma med förslag till långsiktigt program för 1980-talet som syftade till att lösa problemen kring ungdomens sysselsättning och inträde på arbetsmarknaden i enlighet med vad som förordats i motionen.

c) att till riksdagen få återkomma med förslag till lag om praktikplatser på företagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

e) om förändrade direktiv till DELFUS (delegationen för ungdomens sysselsättningsfrågor) i enlighet med vad som anförts i motionen.

f) att till riksdagen få återkomma med förslag till lag innebärande att arbetsförmedlingarna kunde tvinga företagen att anställa ungdom enligt vad som anförts i motionen.

2. att riksdagen uttalade

a) att kommunala åtgärdsprogram borde utarbetas samt att förslag om ekonomiska stödåtgärder borde föreläggas riksdagen i enlighet med vad som anförts i motionen.

1979/80:1799 av Erik Hovhammar m. fl. (m) och

1979/80:1801 av Gunnel Jonäng m. fl. (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionerna 1979/80:1998 och 1979/80:1999 yrkande 1 skulle dels godkänna de i propositionen 1979/80:145 bil. 1 förordade riktlinjerna för åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram för ungdomar i åldern 16–17 år, dels medge att bidrag enligt vad som förordats i samma bilaga i vissa fall fick utgå vid omvandling av beredskapsarbete till fast anställning.

2. beträffande riktlinjer för åtgärder mot ungdomsarbetslösheten att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:994 yrkande 2,

3. beträffande ett långsiktigt program för 1980-talet för ungdomens sysselsättning m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:1490 yrkandena 1 a, 1 c, 1 e, 1 f och 2 a samt 1979/80:1999 yrkandena 2 och 3,

4. beträffande arbetsmarknadspolitiska insatser i reformens övergångsskede att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1994,

5. beträffande beaktande av invandrarungdomarnas situation att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1995 yrkande 1,

6. beträffande åtgärder mot ungdomsarbetslöshet att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1799 yrkandena 1, 3 och 4,

7. beträffande åtgärder mot ungdomsarbetslöshet att riksdagen skulle

avslå motion 1979/80:1801,

8. beträffande sysselsättningsplaner m. m. att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:993.

9. beträffande generell rätt att provanställa ungdomar att riksdagen skulle avslå motionerna 1979/80:1481 och 1979/80:1799 yrkande 2.

10. beträffande feriearbete för skolungdom att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:988.

11. beträffande anvisningar för handledning och utbildning vid beredskapsarbeten för ungdomar att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1461.

Följande två reservationer hade avgivits av Erik Johansson, Bernt Nilsson, Frida Berglund, Lars Ulander, Sune Johansson, Lahja Exner och Nils-Olof Grönhagen (alla s):

1. beträffande avslag på propositionens förslag, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1979/80:1998 och 1979/80:1999 yrkande 1 skulle avslå regeringens förslag i proposition 1979/80:145 bil. 1 om riktlinjer för åtgärder inom arbetsmarknadspolitikens ram för ungdomar i åldern 16–17 år och om bidrag i vissa fall vid omvandling av beredskapsarbete till fast anställning.

2. beträffande riktlinjer för åtgärder mot ungdomsarbetslösheten, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:994 yrkande 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Dagens arbetsmarknad kan erbjuda ytterst få arbetstillfällen för dem som endast har grundskoleutbildning. Man kan gott påstå att alla yrken i dag kräver utbildning. Samhället står således inför uppgiften att erbjuda alla ungdomar gymnasieutbildning.

Eleverna är olika i anlag, förutsättningar och intressen. De har rätt att vara olika, och de har rätt att kräva att utbildningssystemet tar hänsyn till deras olikheter. Olikheterna är inte en brist i samhället, de är en tillgång, en rikedom.

Regeringens ambition är därför att skapa ett utbildningssystem präglad av flexibilitet. Endast så kan de ungas skiftande behov tillgodoseas, och också samhällets behov, inte minst därför att systemet bör ha en aktiv beredskap för förändring samtidigt som resurserna används effektivt och rationellt. Riksdagens uttalande från år 1964 och 1968 att ungdomarnas önskemål om viss typ av utbildning måste vägas mot samhällets och arbetsmarknadens behov samt de tillgängliga utbildningsresurserna är självfallet också fortfarande giltigt. Medlet att åstadkomma ett utbildningssystem som uppfyller dessa krav är decentralisering.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Detta synsätt präglar SIA-reformen och den nya läroplanen för grundskolan. Så vill vi nu också utveckla gymnasieutbildningen. Med de förslag som framläggs i budgetpropositionen och i proposition 1979/80:145 blir det möjligt för den lokala skolstyrelsen att anordna en gymnasieutbildning som passar alla elever. Det innebär utbildningar inom gymnasieskolan eller utbildningar förlagda delvis till skolan, delvis till arbetslivet i en proportion som svarar mot resp. utbildnings krav och ungdomarnas behov.

Antalet utbildningsplatser inom den stora ramen ökas med 7 000. Därutöver är det möjligt att erbjuda ett introduktionsprogram för utbildning om fyra veckor. För dem som efter dessa åtgärder inte kunnat placeras kan en 40 veckors yrkesintroduktion anordnas. Yrkesintroduktionen riktar sig således till ett ganska litet antal elever och skall ges en individuell utformning. Den skall också innehålla utbildningsmoment för ifrågasvarande yrke.

Gemensamt för de senaste årens reformer, och det gäller också för den nu aktuella, är betoningen av det lokala ansvaret. Endast lokalt kan behov och tillgängliga resurser korrekt bedömas, och staten och ansvariga myndigheter är garanterade snabb erfarenhetsåterföring som underlag för eventuella förändringar i systemet. I själva verket är det ökade lokala inflytandet en förutsättning inte bara för möjligheten att dimensionera utbildningen efter de lokala behoven utan också för möjligheten att anpassa innehåll och arbetssätt efter eleverna.

Decentralisering ställer dock stora krav på klar och entydig utformning av målen för verksamheten och på en precisering av de ramar som skall gälla. Givetvis bortfaller inte därmed statsmakternas uppföljningsansvar.

Proposition 145 har på sina håll väckt starka reaktioner, vilka till en icke ringa del får tillskrivas avsiktliga eller oavsiktliga vantolkningar av vad förslagen innebär. Man har sålunda uttryckt farhågor för utbildningens kvalitet när det gäller den del som förläggs till företag. Bl. a. LO har tidigare i flera avseenden anfört kritik mot den inbyggda utbildningen. Inte minst denna kritik, som inte har varit alldeles oberättigad, har föranlett den starka betoningen i propositionen av skolstyrelsens ansvar för att kvalitetskraven upprätthålls och av de ökade resurserna för tillsyn, planering och uppföljning av företagsförlagd utbildning. Vad beträffar introduktionsprogrammen och yrkesintroduktionen ges dessutom SÖ i uppdrag att noga följa denna försöksverksamhet.

I den socialdemokratiska reservationen till utbildningsutskottets betänkande framkommer – vilket jag finner anmärkningsvärt – ingen som helst tilltro till de lokala skolstyrelserna, och samrådsorganet mellan skola och arbetsliv, SSA-rådet, nämns över huvud taget inte. I SSA-råden ingår representanter för arbetsgivare och löntagarorganisationer, och SSA-råden bör ha såväl resurser som kompetens att bidra till att de i propositionen föreslagna utbildningsformerna planeras och följs upp på ett riktigt sätt.

Det kan f. ö. vara skäl att så att säga vända på steken och ta hänsyn till det många gånger påpekade förhållandet att en del kommuner inte anser sig kunna skaffa tillräckligt aktuell maskinutrustning för t. ex. verkstadsutbild-

ning. Utbildning på en gammalmodig maskinpark kan knappast leda till ett kvalitativt godtagbart resultat.

Mera upprörande finner jag dock den opposition vara som drivits fram mot förslaget att ersätta kortsiktiga arbetsmarknadsåtgärder för 16–17-åringar – det rör sig dock om ca 8 000 ungdomar – med utbildningsinsatser som gör ungdomarna bättre rustade för framtiden, för hela livet. De felaktiga uppgifter som spritts om vad som härvidlag skall ske efter den 1 juli 1980 kommer väl att tas upp av arbetsmarknadsministern, men jag vill dock redovisa några samtal jag haft med en del ungdomar som protesterar mot propositionen. Dessa ungdomar hävdar att de är utslagna och att de tillhör de svaga grupperna. När jag frågar vilken grund de har för dessa påståenden, framkommer det att de har dåliga betyg från grundskolan – inte beroende på bristande kapacitet utan därför att de inte "kände för" att anstränga sig. De "känner" heller inte för någon form av utbildning – de vill ha jobb. På frågan om de vet om det finns några lediga jobb svarar de att det finns "skitjobb" som städning och diskning och att de för sin del vill ha andra och bra betalda arbeten.

Deras sätt att resonera är naturligt mot bakgrund av deras ålder – och mot bakgrund av vad de hört de vuxna säga. Men jag hävdar att det ingår i vårt vuxenansvar att fostra dem till att inse att vi alla måste anstränga oss, att de lika väl som sina kamrater måste skaffa sig utbildning, att de inte har rätt att se ned på något arbete, att de inte kan kräva bättre villkor än sina kamrater bara på den grunden att de inte "känner för" att utbilda sig. Att rätten till beredskapsarbeten skall kvarstå, när *inga* andra alternativ kan erbjudas, framgår klart av propositionen. Jag anser att de som nu har drivit fram en opinion som lett till att ungdomar skolkar från skolan eller strejkar från beredskapsarbeten för att måla plakat och demonstrera gör dessa ungdomar en allvarlig otjänst.

Det har slutligen, herr talman, gjorts gällande att reformen inte kan genomföras från höstterminen 1980 – kommunernas förberedelser tar längre tid. Mot detta påstående vill jag för det första erinra om att propositionen innebär att möjligheterna kan tas till vara från höstterminen, men att det klart sägs att det på sina håll kan behövas en övergångstid. Jag vill för det andra peka på att kommunerna sedan år 1976 har ett uppföljningsansvar för denna ungdomsgrupp och således är väl förtrogna med problemen och att de numera har en viss rutin på extraordinära insatser i och med de s. k. korta kurserna och den anpassade studiegången på högstadiet.

Jag vill vidare för kammaren redovisa att jag vid kontakter med kommuner, länskolnämnder och en del företag fått veta att man på många platser har gått ut med information mycket tidigt till såväl företag som skolledare. På många håll har planeringsgrupper bildats eller håller på att bildas. Så är t. ex. fallet i Västerås, Uddevalla, Jönköping, Gnosjö, Klippan, Uppsala och Västerbotten. Några initiativ har tagits redan före avlämnandet av propositionen, t. ex. i Örebro och i Göteborg. I Göteborg begärde socialdemokraterna i en motion – som såvitt jag vet nu också lett till ett beslut, visserligen något förändrat – att skolstyrelsen skulle ta ansvar för

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

ungdomar i gymnasieåldern, *oavsett* om statsbidrag skulle utgå eller ej. Praktisk gymnasieutbildning, omfattande ca 1 000 platser, bl. a. i privata företag, föreslogs starta till hösten 1980. Jag vill också erinra om den försöksverksamhet som äger rum detta läsår i kommuner i Skaraborgs län och i Karlskoga kommun.

Herr talman! Förslagen i budgetpropositionen och i proposition 1979/80:145 innebär sammantagna att utbildningsvolymen för gymnasieskolan kan ökas till en omfattning som den aldrig tidigare haft, såväl räknat i absoluta tal som i förhållande till antalet 16-åringar. Vi får nu en gymnasieutbildning som kan anpassas till alla elever, en utbildning som genom den utformning förslagen har fått skapar jämbördighet mellan alla utbildningsvägar, huvudsakligen teoretiska eller huvudsakligen praktiska. Jag betraktar detta som ett stort steg mot rättvisa och jämlikhet mellan ungdomarna. Det får inte längre finnas utrymme för förakt mot praktiskt eller manuellt arbete. Teori och praktik måste förenas i de insatser som bygger upp vårt samhälle och för utvecklingen framåt.

LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Jag tror att många ungdomar till leda har hört oss politiker tala om vår ambition att erbjuda ungdomen arbete, utbildning eller praktik. Vissa politiker har t. o. m. dristat sig till att tala om s. k. ungdomsgaranti.

Men hur ser verkligheten ut för ungdomarna? Ja, det är enkelt att konstatera att alltför många ungdomar har fått pröva på ihålligheten i den s. k. ungdomsgarantin. Ungdomsarbetslösheten är en hårdhänt realitet. Många ungdomar avvisas från sökt utbildning, medan andra skoltrötta inte ens söker vidare. De reguljära gymnasieutbildningarna är inte något gott alternativ för de skoltrötta ungdomarna. Den redan kärva situationen för ungdomarna försvåras ytterligare av att den s. k. ungdomspuckeln med ökade ungdomskullar f. n. når sin högsta nivå.

Den här situationen har länge krävt kraftfulla regeringsinsatser, som dess värre har uteblivit. Nu har dock regeringen efter lång tids funderande presenterat sin s. k. ungdomsproposition. Förslaget har, som statsrådet Mogård nämnde, rönt omfattande kritik från fackliga organisationer, från elevorganisationer, skolfolk, arbetsmarknadsfolk, socialarbetare och en mängd kommuner förutom från den politiska oppositionen här i riksdagen.

Innan jag går in på den kritiken av propositionen vill jag göra klart att vi socialdemokrater har den uppfattningen att de olika utbildningarna på gymnasienivå måste förändras, så att de bättre anpassas till ungdomarnas behov och att dessa utbildningar bör knytas närmare till arbetslivet. Detta var – enligt de socialdemokratiska ursprungsdirektiven – en huvuduppgift för gymnasieutredningen. I avvaktan på den utredningen och dess betänkande borde under tiden förändringar i den här riktningen kunna göras.

På så sätt vill vi förbättra utbildningsmöjligheterna för ungdomen. Vi menar också att jämnare ekonomiska villkor bör skapas för ungdomar i

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

gymnasieutbildningens studiestödssystem och ungdomar med olika arbetsmarknadsstöd. Genom sådana åtaganden kan sedan samhällets åtgärder i form av beredskapsarbete och andra arbetsmarknadspolitiska insatser minskas. Men de senare åtgärderna förutsätter ganska omfattande insatser inom utbildningssystemet, vilket dess värre den borgerliga regeringen inte till fullo har insett. I stället har regeringen mer blickat på möjligheten att genom avveckling av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för ungdom under 18 år kunna göra inbesparingar i statsbudgeten.

För folkpartisterna borde det vara ganska genant att delta i dagens beslut om man inte helt förtränger den ambition som ändå låg i folkpartiregeringens förslag om den s. k. ungdomsgarantin t. ex. vad avser studiestödet. Det är alldeles tydligt att moderaterna, Gösta Bohman och Britt Mogård, har fått ta kommandot inom regeringen på bekostnad av de mest utsatta ungdomsgrupperna.

Propositionen rubriceras som "åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan m. m.". I "m. m." ligger minskade statsutgifter för denna ungdomsgrupp på omkring 350 milj. kr. Enligt vår mening kan detta inte kallas reformpolitik. I stället rör det sig om ett cyniskt besparingsnit, som går ut över en hårt drabbad ungdomsgrupp, något som också kommer att leda till att kommunerna fått ta på sig ökade kostnader i form av ökade sociala utgifter, vilket många kommuner har påtalat.

Förutom besparingsnitet finns i den här propositionen ett annat typiskt borgerligt drag – den stora tilltron till företagens vilja och förmåga att ställa upp samt generositet med statsbidrag till företagsförlagd utbildning, som inte motsvaras av verkliga kvalitetskrav. Helt klart måste utbildningarna på gymnasienivå öka. En stor del av dessa måste också ges som företagsförlagd utbildning, dels därför att det ofta är den enda möjligheten att möta det ökade behovet av utbildning – och i företagen finns den utrustning som behövs för utbildningen och som skolan inte har –, dels därför att ungdomarna behöver en så verklighetsnära utbildning som möjligt.

Om detta råder det alltså inte någon oenighet, men det finns avsnitt där vi inte kan acceptera propositionen. I regeringsförslaget har man inte tillräckligt beaktat svårigheterna att upprätthålla kvaliteten på den yrkesutbildning som förläggs till företag. Visserligen strör regeringen omkring sig en mängd kvalitetsfraser, men man sätter inte makt och allvar bakom orden. Det är bl. a. av det skälet som regeringsförslaget i Facklärarförbundets språkrör har kallats för "ett attentat mot yrkesutbildningen".

Ett inslag är helt nytt i proposition 145, nämligen den s. k. yrkesintroduktionen. Med denna nyhet avser man att avlösa beredskapsarbete och övriga arbetsmarknadsåtgärder för ungdom under 18 år samt kortkurserna. Så som yrkesintroduktionen beskrivs i propositionen finns det dock väldigt stora risker för att denna enbart kommer att utgöra gratis eller t. o. m. betald arbetskraft för företagen. Ungdomarna kommer förmodligen att i stort sett få fungera såsom beredskapsarbetande ungdomar har gjort, men med den stora skillnaden att ungdomarna inte längre skall få lön för sin insats eller utbildningsbidrag som i dag tilldelas ungdomar i kortkurser. I stället skall det

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

vanliga studiestödet gälla – oförändrat 233 kr. per månad. Det blir alltså en kraftig ekonomisk försämring för ungdomarna och en förtjänst för staten och för företagen. Regeringen har tagit fel på något sätt. Det blev ingen ungdomsgaranti. Det blev en arbetsgivargaranti. Vi socialdemokrater kan omöjligt se det som en reform.

Under snart ett års tid har regeringen i olika sammanhang hänvisat till detta förslag. Men regeringsförslaget har dröjt, och nu har det dröjt så länge att det försätter kommunerna i en omöjlig planeringssituation. I ett brev beskriver ett kommunalråd situationen så här: "Det verkar som om ingen som varit med om att ta fram propositionen har en aning om hur skolan administreras. Det är fysiskt omöjligt att genomföra förslagen till höstterminen 1980." Massor av liknande kritik har framförts av en stor mängd kommuner bl. a. till utbildningsutskottet.

Ändå har den borgerliga majoriteten i utskottet valt att slå dövörat till inför den här proteststormen. Det har för den borgerliga majoriteten varit viktigare att rädda regeringens ansikte än att lyssna på protesterna och ta till sig verkligheten. Dess värre går denna regeringsadvokatyr ut över ungdomars möjligheter att få arbete, utbildning eller praktik.

Det ligger i dessa regeringsförslag också några principiella utbildningspolitiska frågor. När man tar samman de olika förslagen som berör gymnasieskolan finner man en smygande omläggning av yrkesutbildningen så att den förläggs till företagen. Moderaterna, som egentligen aldrig har ställt upp för den integrerade gymnasieskolan, ser här chansen att genom successiva förändringar bryta upp den integrerade gymnasieskolan. Vissa elever skall ges en mer direkt yrkesutbildning förlagd till företag, där det inte är så viktigt med de allmänna ämnena, medan andra elever skall gå i den traditionella gymnasieskolan. Det är en smygande omvälvning av gymnasieskolan i högerpolitikens anda.

Vi beklagar att den borgerliga regeringen sysselsätter sig med olika skenlösningar vad gäller ungdomens möjligheter till en meningsfull utbildning.

Enligt vår mening borde de möjligheter som faktiskt står till buds redan ha använts bra mycket effektivare.

Det gäller t. ex. besluten om gymnasieskolans kapacitet. Dess värre har vi år från år fått uppleva hur de borgerliga regeringarna beräknat ett alldeles för lågt antal platser i gymnasieskolan. Förra året ökade riksdagen gymnasiekapaciteten – i enlighet med en socialdemokratisk partimotion – till att omfatta minst 100 % av årskullen 16-åringar.

Tyvänn krånglade regeringen också detta år med dimensioneringssiffrorna, vilket utskottet föreslår att riksdagen nu rättar till genom att bifalla årets socialdemokratiska dimensioneringsyrkande. Men det är fortfarande otillfredsställande att gymnasieskolans omfattning inte skall kunna anges i så god tid att kommuner och skolmyndigheter får förutsättningar att också göra verklighet av besluten.

De borgerliga företrädarna i utskottet skall dock ha en eloge för att de stod fast vid besluten från i fjol om en 100-procentig dimensionering, även när

regeringen inte till fullo ville svara upp mot detta.

Det är vidare av värde att vi i utbildningsutskottet i enighet gjort en hel del uttalanden om flexibilitet i planeringen, som jag hoppas skall ha betydelse för gymnasieskolans organisation.

I denna anda uttalar sig utskottet också enhälligt för en utökad försöksverksamhet inom de naturvetenskapliga och tekniska linjerna samt inom den sociala servicelinjen – intressanta förnyelseförsök som inte bör begränsas på det sätt regeringen föreskrivit. Genom flexibilitet och en stor generositet mot förnyelse av gymnasieskolans verksamhet och ett vettigt användande av systemet med korta yrkesinriktade och påbyggbara kurser skulle gymnasieskolan på ett helt annat sätt än nu kunna möta också skoltrötta ungdomars utbildningsbehov. Detta är alltså något som kan äga rum inom den nuvarande gymnasieorganisationen.

Men det behövs enligt vår mening också ett samlat program för ungdomens utbildning och arbete. I detta bör ingå förslag om utbildningar där praktik och skolverksamhet varvas, utbildningar som har ett mål och garanterad kvalitet även då verksamheten är förlagd till arbetsplatser.

Även när man anordnar alternativa studievägar för ungdomar som är starkt skoltrötta, får man inte tappa ambitionerna. Det är t. ex. viktigt att också dessa elever erbjuds för dem upplagda studier i allmänna ämnen, t. ex. svenska och orientering om samhället.

För att motivera ungdomar för utbildning måste denna anpassas till deras behov. Extra stödinsatser kan ofta behövas för de svagt motiverade, något som klart har framgått vid de introduktionskurser som har ägt rum inom ramen för kortkursverksamheten.

Förslagen i det samlade åtgärdsprogram som vi kräver måste vara så seriösa att de kan accepteras av ungdomar, lärare, fackliga organisationer och kommuner, dvs. alla de som i dag protesterar mot regeringens förslag.

I ett samlat program måste också en mängd frågor ingå som regeringen har undvikit att ta upp i den proposition som vi nu behandlar. Det gäller främst frågan om ett förbättrat studiestöd för de ungdomar som genomgår utbildning i gymnasieskolans regi. Vidare måste studie- och yrkesorienteringen förstärkas för denna ungdomsgrupp. Och det gäller att lagstifta så att tillgång på praktikplatser säkras.

Programmet måste realistiskt utgå från att många ungdomar är skoltrötta. Vad dessa ungdomar önskar är främst ett jobb. Man får då inte göra avkall på ambitionen att verkligen skaffa fram dessa eftertraktade arbetstillfällen och skylla ifrån sig med tal om att "ungdomar inte känner för att arbeta". Jag förstår inte vad det resonemanget var avsett att leda till i denna diskussion. Från socialdemokratisk utgångspunkt kan vi aldrig ge avkall på ambitionen att verkligen försöka skaffa fram arbetstillfällen åt ungdomarna. Vi tror på deras vilja att arbeta.

Inom utbildningspolitiken får man inte lura på ungdomar utbildningsmässiga skenlösningar – och vi anser att det är skenlösningar som presenteras i proposition 145. Jag hoppas att det finns några borgerliga riksdagsledamöter

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

som har tagit intryck av proteststormen mot regeringens s. k. ungdomspropo-
sition och kan förena sig med oss socialdemokrater i de två reservationer
som vi har avgivit vid utbildningsutskottets betänkande. De innebär avslag
på proposition 145 och krav på att ett samlat åtgärdsprogram för ungdomens
utbildning och arbete skall föreläggas riksdagen till hösten.

Jag yrkar bifall till de två reservationerna vid utbildningsutskottets
betänkande.

RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Inget förslag från regeringen under den här riksdagen har
orsakat så många, så enstämmiga och så tungt vägande invändningar som den
proposition som vi nu behandlar. Det är också en enhällig opposition i
riksdagen som i motioner och reservationer yrkar avslag på proposition 145.
Lena Hjelm-Wallén har redan berört detta, men det förtjänar att ytterligare
understrykas.

Det är inte bara de båda arbetarpartierna och de fackliga organisationerna
som vill förkasta regeringens förslag i dess helhet – också kommuner och
landsting har avgörande invändningar. Låt mig t. ex. få citera slutorden i
Norrköpings kommuns försiktiga och modesta skrivelse till utbildningsut-
skottet: "Vår oro är främst grundad på vetskapen om att det blir ungdomarna
som drabbas."

Andra kommuner har pekat på de svårigheter med den alltför korta tid för
planering av denna nya s. k. ungdomsgaranti som skulle uppstå om
riksdagens majoritet nu trots allt genomdriver förslaget. Dit hör kommuner
från Malmö till Gällivare och Kiruna.

Men framför allt har de unga människor som skulle komma att drabbas av
att beredskapsarbetena ersätts med obetald praktik inom företagen reagerat,
och ingen har kunnat övertyga dem om att deras oro skulle vara obefogad.
De har också i demonstrationer landet runt vädjat till oss i denna kammare
att förkasta förslaget. Deras demonstrationer har stötts av uttalanden från
LO och TCO, löntagarnas organisationer med tre miljoner medlemmar
bakom sig. "Visa ungdomen solidaritet – ej förakt", skriver LO-sektionen i
Malmö i ett brev till utbildningsutskottet.

På den tiden när de nu regerande partierna utgjorde den minoritet som
deras egentliga klassintressen motsvarar, då framfördes ofta med förtrytelse
från borgerliga politiker huru orättfärdigt det var att ena hälften av folket
regerade över den andra. I och för sig uttrycker ju ett sådant resonemang en
mycket ytlig syn på maktförhållandena i det kapitalistiska samhället. Den
synen på makten i Sverige erkänner bara det som sker inom den
parlamentariska sektorn, men den ser inte det dagliga förtrycket från en
enväldig härskande minoritet inom arbetslivet, inom produktionen och den
privatstyrda ekonomin. Men i dag har en borgerlig hälft av parlamentet
kommandot, och mången gång under de senaste veckorna har man häpnat
över med vilken oberördhet som denna enröstmajoritet utövar sitt övertag,
framför allt med tanke på de enkla knapptryckarna i ledet, som hemma i den
egna valkretsen har ställt helt andra krav och utfärdat helt andra löften än vad

röstningen i riksdagen sedan har givit belägg för.

Då frågar man sig i dag: Kan det verkligen vara möjligt att samtliga 175 borgare kommer att böja sig under den Bohmanska partipiskan även i denna fråga, trots den kompakta kritiken och den vädjan som ungdomarna och löntagarnas organisationer har riktat till dem?

Var det detta eländiga förslag som folkpartiet avsåg med det något grumliga talet under 1979 års valrörelse om en s. k. ungdomsgaranti? Varken utbildningsutskottet eller arbetsmarknadsutskottet har brustit ut i några entusiastiska lovord över regeringens förslag. Det är förstäligt.

Som insats för den arbetslösa ungdomen i Sverige är förslagen ett håglöst pyssel med helt verkningslösa åtgärder. Man kan se för sig statsråden Mogård och Wirtén som ett lätt förvirrat par som beger sig i väg ett par mil bortåt med var sin liten hink för att hämta vatten till en stor eldsvåda. Det allvarliga är att regeringen i övrigt inte heller gör något för att skaffa fram arbeten åt de unga. Den kamp som regeringen i dag för mot ungdomsarbetslösheten kan sammanfattas så, att de arbetslösa i fortsättningen i varje fall skall ha en längre utbildning bakom sig. De arbetslösa kommer att kunna glädja sig åt att vara världens bäst utbildade arbetslösa. Nästa steg i denna säregna politik för full sysselsättning kommer väl att vara att också systemet med förtidspensionering byggs ut. Vilka hisnande perspektiv öppnar sig inte då för den borgerliga regeringens arbetsmarknadspolitik. Från skolbänken till parksoffan – det skulle väl bli en passande rubrik.

Nu skulle det ju dock, herr talman, kunna ge ett intryck av kraftlöshet om vi från oppositionen bara ägnade oss åt klagande och klander mot en regering som har allt svagare folkligt stöd. Kritiken från de stora löntagarorganisationerna och från kommuner och landsting förpliktar oss att också tala om vad som kan göras i stället.

Och visst finns det mycket annat att göra. Beredskapsarbeten är visserligen en nödlösning i ett samhälle som inte förmår sätta alla i arbete. Men de kan göras bättre. Det finns många som har omvitnat att man ute i kommunerna under senare tid verkligen har börjat få fram bättre beredskapsarbeten för ungdom – bättre och meningsfullare i den meningen att de kan, eller skulle kunna, utvecklas till permanenta jobb och att de ger en arbetsträning i arbeten som verkligen behövs. Man skulle också kunna förlänga tiden för en hel del av de nuvarande beredskapsarbetena. Jag har själv barn som nyss har passerat de här aktuella åldrarna. Det kanske också en hel del andra ledamöter i denna kammare har. Och dessa våra barn har gjort följande erfarenheter: De har trivts med sitt beredskapsarbete, och trivseln har också varit ömsesidig. dvs. den har också delats av deras chefer och arbetskamrater. Men så har de sex månaderna tagit slut, och då har de måst sluta mot sin önskan och med uttrycklig saknad också från de andra på arbetsplatsen. Så har de måst vänta under en oviss sommar för att sedan få ett helt annat beredskapsarbete. Det har krävts en ny anpassning, en ny upplärning och en samkörning med nya arbetskamrater. Någon annan har samtidigt trätt in i deras f. d. beredskapsarbete. Risken är ju alltid vid sådana byten att de nya beredskapsarbetena passar sämre för sina innehavare.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Jag känner många tonåringar som delar mina barns erfarenheter i tre avseenden: De vill inte för allt smör i Småland vända tillbaka till skolan, för där trivdes de inte. De vill helst av allt fortsätta i det arbete de först fick efter skolan och ha litet tid på sig att i lugn och ro lära känna och anpassa sig i arbetslivet på en plats, helst i hemorten. Och så vill de inte påtvingas ytterligare en grundläggande yrkesutbildning.

Det är denna ungdom som vi i dag diskuterar. Det är unga människor som frivilligt har lämnat allt vad skola och utbildning innebär bakom sig på överskådlig tid. De vill ut i arbetslivet och, som det heter, göra rätt för sig. De vill tjäna pengar, åtminstone så att det räcker till en någorlunda anständig tillvaro. Till en sådan tillvaro hör för en ung människa att kunna betala inte bara för mat och bostad utan också för det som innebär socialt liv för de unga – kulturliv, föreningsliv, nöjesliv.

Vi som sitter här i denna kammare skall nog helst avstå från att predika förnöjsamhet och goda seder för de unga. Jag är väl själv ganska representativ för sällskapet – jag fyller 50 till hösten, och det är väl ungefär medelåldern för riksdagsledamöter; de unga har alltför få företrädare. Det är förledande lätt för oss, som har funnit vår livsstil och vrakat det modebetonade till förmån för enkla och billiga vanor, att peka ut ungdomen som hemfallen åt allsköns modebetonat tjafs och bjäfs. Det är alltför lätt att bara se det som syns först. Då ser man inte de många unga människor som i dag är utestängda från kontakt med jämnåriga just på grund av bristande ekonomiska möjligheter. Och det är alltför lätt för oss att komma med gubb- och tantgnäll om att annat var det på vår tid, vi fick minsann försaka.

Jag skall inte lovprisa förhållandena för en ung människa under de första åren efter andra världskrigets slut, de år då jag och mina jämnåriga trädde ut i vuxenlivet. De första kontakterna med arbetslivet blev i många fall förnedrande och hunsande på ett sätt som knappast anstår ett demokratiskt samhälle. Men – och detta är viktigt – det fanns jobb. Det var inga utvecklande och meningsfulla jobb. Men de gav en möjlighet att tjäna litet kosing, betala litet hemma och kunna hänga med kompisarna.

Det borde vara vår främsta uppgift som ansvariga politiker att göra vårt yttersta för att mobilisera vårt samhälle att skaffa fram arbeten. Jag har pekat på möjligheten att behålla beredskapsarbetena och utveckla dem till något bättre, förlänga och permanenta, göra om beredskapsarbeten inom landsting och kommuner till fasta arbeten.

Här är nu vår regering beredd att betala ut pengar ur den så hårt ansträngda statskassan till privatägda företag, som fritt skall välja och vraka bland ungdomen och få betalt av staten för att de i nåder släpper in några ungdomar i sina ägandes fabriker och kontor. Detta skall kallas gymnasieutbildning. Man förstår i det ljuset att statsrådet Mogård ser ungdomen som en rikedom – den är onekligen en rikedom för den klass hon företräder. Detta skall kallas gymnasieutbildning. Företagen behöver inte redovisa hur denna utbildning skall se ut. Varför inte ge dessa pengar till kommunerna i stället, för att underlätta för dem att anställa ungdomar?

Vänsterpartiet kommunisterna har lagt fram ett omfattande program för

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

att skaffa fram 100 000 nya jobb. Vi har klandrats för att ett sådant program skulle kosta för mycket i det ansträngda statsfinansiella läget. Ingen tänker på att det också kommer pengar tillbaka till samhället genom att fler sätts i arbete. En hel del av dessa 100 000 nya jobb skulle bli jobb för vuxna, men genom sina följeffekter skulle de också öka möjligheterna för de unga som lämnar skolan att komma in i arbetslivet. Vi har menat att det vore värt att ytterligare underbalansera statsbudgeten för att rusta upp den s. k. offentliga sektorn och sätta människor i arbete. Det är ett sätt att komma förbi en kapitalismens kris. Vi socialister ömmar visserligen inte för dessa kriser, men väl för de många som drabbas av dem.

Låt oss nu slippa en ny upprepning från snusförnuftiga folkpartister om de 114 miljarder som vpk:s sammanlagda motionsförslag skulle kosta. Det våra förslag, inkl. satsningen inom stat och kommun för nya arbeten, skulle kosta nästa budgetår är 5 miljarder mer i underskott. Detta är vi fullt medvetna om, och vi fortsätter att hävda att det vore en realistisk politik.

Men nu handlar det inte bara om vpk:s förslag. Här har sedan i höstas, med en rösts övervikt, tillbakavisats en lång rad förslag från både oss och socialdemokraterna om åtgärder och insatser som skulle medföra fler jobb eller uppskjuta nya nedläggningar och driftinskränkningar. Nu vill samma knappa majoritet lägga bördan för ungdomsarbetslösheten på ungdomen. De skall tvingas in i en skoltillvaro som de nyligen av egen vilja har lämnat. De skall berövas sina redan magra resurser att på egen hand göra rätt för sig. Föräldrarna får betala – eller socialbyrån. Detta är en ansvarslös politik. Jag vill därför vädja till de mer ansvarskännande och sansade borgerliga ledamöterna att stödja reservationen på denna punkt.

Herr talman! Jag har ägnat hela mitt anförande åt vad som i det aktuella betänkandet är mest väsentligt. I utbildningsutskottets betänkande 34 behandlas också vpk:s förslag i motionerna 425, 525, 1490, 1710 och 1711. När det gäller motion 1711 ser vi oss tillgodosedda i den socialdemokratiska reservationen. Det gäller förslag om att inrätta musiklinjer inom gymnasieskolan och kompletterande specialkurser i enlighet med OMUS förslag. Det gäller hemspråksundervisning och stödundervisning för invandrarelever. Till de frågorna skall Alexander Chrisopoulos återkomma längre fram i debatten. Det gäller ökning av antalet gymnasieplatser vid den yrkesinriktade skolan, ändrad inriktning av den yrkesinriktade gymnasieutbildningen, ökade resurser för samordnad specialundervisning och försöksverksamhet med 16 grupper vid undervisning i svenska på gymnasieskolans tvååriga yrkesinriktade linjer. Vart och ett av dessa förslag vore förvisso värt en mer utförlig argumentation inför kammaren, inte minst med hänsyn tagen till att vänsterpartiet kommunisterna inte är företrätt i utskotten i denna parlamentariska demokrati, men den tid jag har begärt för mitt anförande tillåter inte detta. Jag har redan överskridit den, ser jag, och jag får hänvisa till vad som anförs i de nämnda motionerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna 425, 525, 1490 med undantag av yrkandena 2 b och c, 1710 och 1999 yrkandena 2, 3, 4 och 5 samt reservationerna 1 och 2 i utbildningsutskottets betänkande.

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Det är kanske en aning avslöjande och olycksbådande inför framtiden att Lena Hjelm-Wallén karakteriserar en reform som någonting som kostar mer pengar, samtidigt som hon anser att just det att någonting kostar mindre dömer ut det som reform.

Lena Hjelm-Wallén talar om principer, men det är litet svårt att veta vilken uppfattning som är representativ för socialdemokraterna. Är det borgarrådet John-Olle Perssons uppfattning, att det är ett föraktfullt synsätt när det hävdas att ungdomar skall utbilda sig? Uppriktigt sagt står det inte riktigt klart för mig om Lena Hjelm-Wallén i grund och botten också har den uppfattningen. Eller är det representativt för uppfattningen inom socialdemokratin, när Göteborgssocialdemokraterna tycker att de nuvarande beredskapsarbetena bör ersättas av företagsförlagd utbildning? Eleverna skall visserligen enligt det förslaget ha betalt, men några farhågor för kvaliteten i företagsförlagd utbildning yppas inte i den motionen. Eller är det socialdemokraternas uppfattning här i riksdagen som är den representativa? När man studerar socialdemokraternas reservationer till utbildningsutskottets betänkande och jämför dem med utskottets skrivning kan man inte se särskilt stora skillnader.

De skillnader jag kan finna är för det första att socialdemokraterna kräver garantier för kvaliteten i den företagsförlagda utbildningen. Jag är alldeles övertygad om att socialdemokraterna vid beslut om tidigare reformer gladeligen skulle ha utfärdat garantier. Men hade det, med tanke på de erfarenheter vi sedan gjort, varit särskilt klokt? Är det inte bättre att noga följa utfallet av en reform? Det menar jag att vi måste göra i det här fallet.

Jag kan för det andra finna den skillnaden att socialdemokraterna räknar med att eleverna kommer att göra produktiva arbetsinsatser under sin utbildning, som då företagen kommer att tjäna på. Det resonemanget understödjer uppfattningar som ungdomarna förvisso har men som jag anser att vi måste nyansera för dem. Jag tycker att vi måste tala om för dem att man måste kunna, innan man gör någonting som kan betraktas som produktivt arbete. I företagsförlagd utbildning tas ju dessutom handledarna ifrån produktivt arbete. Vi måste också tala om för dessa ungdomar att även de som ägnar sig åt teoretisk utbildning utför ett arbete.

Jag tycker också att det är litet egendomligt att Lena Hjelm-Wallén, som naturligtvis även nu traditionellt anklagar regeringen för kraftlöshet, förseningar och jag vet inte vad, kommer med det kraftfulla initiativet att yrka avslag på propositionen, så att vi får vänta ytterligare ett halvår innan vi kan sätta några beslut i sjön.

Lena Hjelm-Wallén har tagit upp förslaget om 40 veckors yrkesintroduktion och hävdar att det föreligger risk för att företagen på det sättet får obetald arbetskraft. Det måste jag med bestämdhet vända mig emot. Jag tycker att det är upprörande att försöka förtala denna möjlighet att ge ungdomar en framtidsinriktad sysselsättning. Denna yrkesintroduktion är dock avsedd för en mycket liten grupp ungdomar som är utpräglat skoltrötta

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

och svagt studiemotiverade. Därför skall den vara individuellt utformad. Det står i propositionen att den skall ses främst som ett led i yrkes- och arbetslivsorientering. Det står att målet är att ge erfarenheter och meriter för anställning eller utbildning. Det står att utbildningsmoment för yrket skall ingå. Det står att intyg skall utfärdas med uppgifter om innehållet. Och det är så att en verksamhetsplan skall upprättas efter samråd med det lokala planeringsrådet. Socialdemokraterna har glömt bort att det existerar. Skolstyrelsen har tillsynsansvaret över alla de utbildningsformer som föreslås i propositionen, Raul Blücher. Det är alltså inte så att man kan göra det här i smyg. Det sägs f. ö. också att anställningsavtal kan upprättas.

Raul Blücher, och för all del också Lena Hjelm-Wallén, hävdar – gång på gång, förstås – att förberedelseiden inte är tillräcklig. Det blir inte sannare av att det upprepas. Både i proposition och i utskottsbetänkande heter det att övergångstid får medges och måste krävas där så behövs. Jag sade i mitt första anförande att det är fråga om att sätta möjligheterna i sjön. I vilken takt möjligheterna kommer att utnyttjas är en annan fråga. Jag har av mina många kontakter fått det intrycket att de här möjligheterna på många håll kommer att användas redan från höstterminen.

Jag betvivlar inte på något sätt att ungdomarna vill ha jobb – det tror jag det! Men problemet är ju att det finns så få jobb. Arbetsförmedlingarna skall naturligtvis fortsätta sitt arbete med att förmedla de få jobb som finns. Men vi kan väl inte bara säga: Ungdomarna vill sorgligt nog ha jobb – då får vi väl ge dem det då! Var skall vi ta de jobben ifrån?

Vi kan naturligtvis fortsätta med beredskapsarbeten. Raul Blücher anser förmodligen att jag tillhör det härskande samhällsskiktet – vad nu det kan vara. Kapitalist är jag förmodligen också; jag ber att få tacka för komplimangen! Men jag har faktiskt också personlig erfarenhet av beredskapsarbete – jag har en son som har gått i beredskapsarbete. Jag fick då anledning att göra mig bättre underrättad om hur beredskapsarbeten fungerar, och jag har gjort precis samma erfarenheter som Raul Blücher. Jag har däremot inte dragit riktigt samma slutsatser av dem.

Låt mig också säga – det hjälper väl inte, men jag kan säga det ändå – att jag i mitt inledningsanförande inte klandrade de unga. Jag klandrar, ständigt och envist, de vuxna, som inte tar sitt ansvar och inte vågar säga hur livet gestaltar sig. Det är, uppriktigt sagt, vår förbaskade skyldighet att göra det.

Låt mig sedan ta upp ett påstående som ofta görs och som också har framförts här: Om beredskapsarbetena och därmed ersättningen för dem avskaffas kommer ungdomen i en svår situation. Men enligt föräldralkonen 7 kap. 1 § är det föräldrarna som har försörjningsansvaret för barnen upp till 21 års ålder om de studerar. Om föräldrarna inte klarar det är de berättigade till stöd enligt sociallagstiftningen. Så är det ordnat för alla familjer. Det är litet djävt att påstå att detta är en ansvarslös politik. Den är införd under den socialdemokratiska regeringen och såvitt jag vet med stöd av alla partier.

Det är oerhört olyckligt att föra in ett för länge sedan övergivet tänkesätt, nämligen att föräldrarna skall kunna kräva att ungdomar bidrar till familjens försörjning och därmed avstår från utbildning. Varför skulle dessutom

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

somliga få välja att inte utbilda sig och till på köpet kräva att få bättre villkor än sina kamrater? Är det jämlikhet? Är inte utbildning värd någonting för de här ungdomarna – då har vi försummat en viktig information till dem! Skall det löna sig att avstå från utbildning, i en tid då det står fullt klart att utbildning behövs?

Att företagen tjänar på ungdomarna är också ett populärt påstående, och det väcker tydligen en viss anklag. Det är ett faktum att årsbidraget per elev i företagsförlagd utbildning och lärlingsutbildning uppgår till företagens halva kostnad ungefär. Det kommer att bli ungefär 6:90 per timme och elev. Om det betraktas som någonting som man verkligen kan satsa på för att bli framgångsrik, då har man små anspråk på lönsamhet!

Låt mig slutligen, för att följa Lena Hjelm-Walléns och senare också Raul Blüchers exempel, vädja till alla kloka socialdemokrater och vpk-ledamöter att stödja en kortsiktigt-taktiskt inte så populär reform men en reform som faktiskt siktar mot framtiden och som kommit till för ungdomarnas skull.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att Britt Mogård inte behöver göra sig dummare än hon är. Man får inte, som Britt Mogård, föra debatten så enkelt som att påstå att vi socialdemokrater inte skulle vara för att ungdomen får bättre utbildning. Självfallet är vi för det. Det är bl. a. därför vi är från år så envetet har försökt få till stånd ett större antal gymnasieplatser. Vi accepterar att viss gymnasieutbildning förläggs till företagen. Det är bra för viss utbildning att så sker. Men det skall vara kvalitet på utbildningen, vilket också socialdemokraterna i Göteborg tycker. Försök inte påstå något annat!

Många har beskrivit hur planeringsmässigt omöjlig situationen är i kommunerna. Det är bara att lyssna på kommunernas företrädare i det avseendet. Vi inom socialdemokratien har kontakt med kommunerna. Det går inte att vädja till socialdemokratiska ledamöter att de skall springa ifrån partilinjen. Däremot kan det finnas borgerliga riksdagsledamöter med kommunal erfarenhet, som inser det omöjliga i situationen. Den planeringsmässigt omöjliga situationen gäller inte bara skolstyrelserna utan också SSA-råden. Det är en självklarhet som jag trodde inte skulle behöva nämnas.

Britt Mogårds upplysning om att man kan få stöd via sociallagstiftningen visar hur cyniskt hela hennes resonemang är. Från kommunerna har också påpekats att regeringsförslagen betyder att sociallagstiftningen måste träda i kraft för att man skall klara åtskilliga ungdomars ekonomi. Det blir alltså fråga om sociala utgifter i stället för beredskapslösn och utbildningsbidrag. Vad är det för reform?

Man måste undra om det som borgarna i riksdag och regering nu vill göra över huvud taget kan betraktas som en reform. Ett genomförande av förslaget skulle betyda att alla berörda parter körs över och att utgifterna för denna ungdomsgrupp minskas med mellan 300 och 400 milj. kr. Är det en reform och en förbättring?

Jag tycker också att det är ganska oförskämt att tala om avsiktliga och

oavsiktliga vantolkningar. LO, TCO, Facklärarförbundet, övriga lärarorganisationer, elevorganisationer och en mängd kommuner skulle alltså inte kunna läsa propositioner innantill. I så fall är det knappast deras fel, utan propositionsförfattarnas. Proteststormen mot propositionen borde ändå leda till någonting. Jag frågar mig hur lomhörda politiker får bli.

RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Den samlade kritik som jag i mitt första anförande ägnade regeringens politik när det gäller arbetslösheten, framför allt ungdomsarbetslösheten, och bristen på initiativ för att skaffa fram arbeten, gick utöver vad som har framställts i den aktuella propositionen. Men det är med utgångspunkt i den kritiken som jag rent allmänt påstår att den sittande regeringen företräder klassintressen.

I propositionen saknas helt och hållet riktlinjer för den nya, företagsanknutna utbildningen. Vilka krav som skall ställas på innehållet i denna utbildning överlåter man åt olika kommunala och lokala organ att bestämma.

Det är dock mycket viktigt att de ansvariga statsråden, i synnerhet skolministern, verkligen talar om vilket slags utbildning man skall tvinga över dessa ungdomar på. För ett tvång blir det. Av ekonomiska skäl tvingas ungdomarna in i detta. Hela frånvaron av en aktiv politik, som kommer till rätta med den omfattande ungdomsarbetslösheten och alla de följder som denna får för ungdomen, ger oss anledning att reagera så hårt som vi gör på denna proposition.

Sedan tackade statsrådet Mogård för den s. k. komplimangen. Jag hade sagt att hon företräder klassintressen. Jag menar att hela den regering hon tillhör företräder klassintressen. Det har hela den samlade politiken och den politik som har uppvisats här i kammaren genom regeringens propositioner visat. Men när statsrådet förmodar att jag skulle vilja ge henne benämningen kapitalist sammanfogad med en svordom, vill jag svara att jag verkligen avstår från att rikta en sådan komplimang. Jag säger såsom Karl Marx: Det är kapitalismen såsom system som är fel. Det är inte den enskilde kapitalisten som är moraliskt ruten.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Jag antar att jag får tacka Raul Blücher för någon sorts modifierad komplimang, som jag inte är säker på att jag förstod. Men den var säkert bra.

Lena Hjelm-Wallén hävdar att hon och hennes partikamrater lyssnar på kommunerna, medan regeringen och speciellt jag svävar i ett lufttomt rum. Även jag jagas väl runt av Gösta Bohmans partipiska, förmodar jag. Men såsom skolminister – och det vet Lena Hjelm-Wallén mycket väl – har man faktiskt ganska intensiva kontakter med kommuner och länskolnämnder över hela landet. Vad jag sade i mitt inledningsanförande är rena rama sanningen. Det hindrar dock inte att vissa kommuner, t. ex. kranskommuner till storstäderna, kan ha planeringssvårigheter. Därför vill vi ha en

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

övergångstid. Men jag kan inte inse varför vi skall vänta med att ställa möjligheter till förfogande, bara därför att inte alla sasom på ett snöre kan sätta i gång vid samma tidpunkt. Det är väl bra om kommunerna kan sätta i gång ett par månader senare eller ett halvår senare. Det viktiga är ju att de så fort som möjligt tar vara på dessa ungdomar.

Jag tror säkert att utskottet har uppvaktats av människor som hävdar att detta är en planeringsmässigt omöjlig situation. Jag har dock träffat folk som sagt att detta är en planeringsmässigt fullt möjlig situation och att det hela är ganska bra.

Visst har det förekommit avsiktliga vantolkningar. Sådana förekommer ju här nu. Man säger att företagen tjänar på den nya ordningen. Jag har bemött detta påstående. Men jag har inte hört att Lena Hjelm-Wallén säger att 6:90 kr. per elev per timme är en fantastisk förtjänst. Det får hon i så fall vara vänlig och förklara. Man påstår att beredskapsarbetena avskaffas utan att något sätts i stället. Det är faktiskt lögn. Man påstår att 40-veckorsintroduktionen är ett obetalt arbete. Det är, som jag påvisade i mitt förra inlägg, alldeles fel.

Man pekar naturligtvis – jag tror att det var Raul Blücher, men möjligen var det Lena Hjelm-Wallén – på LO-kritiken och TCO-kritiken. Dessa organisationer har påstått att en annan gymnasieutbildning medför sämre kvalitet. Det har jag redan bemött i mitt första anförande.

Man klandrar att den offentliga sektorn är undantagen. Det är fel.

Man säger att yrkeslärarna i gymnasieskolan borde utnyttjas för företagsförlagd gymnasieutbildning. Det betraktar jag såsom en rent facklig ståndpunkt.

Man säger att tillsynsansvaret inte är klarlagt. Jo, det är det.

Man säger att de administrativa resurserna inte är tillräckliga. Jo, förmodligen är de tillräckliga, med den resursökning som vi har åstadkommit.

Man säger att utbildningen av lärare och handledare inte är tillgodosedd. Då frågar jag: Vad menas? Skall arbetslös ungdom inte tas om hand *nu*, så gott det går, i en framtidsinriktad insats? Är det bättre ställt med beredskapsarbete? Med det resonemanget borde vi inställa större delen av hemspråksundervisningen från i morgon dag.

Man säger att det är en stor risk att en del av personalen i gymnasieskolan, AMU och AMS kommer att friställas. Det tycker jag är en anmärkningsvärd optimism i fråga om behovet av den här utbildningen.

Man säger att ungdomsarbetslösheten bara kommer att förskjutas och ackumuleras, vilket uppriktigt sagt är ett för mig märkligt och helt obegripligt påstående.

Raul Blücher återkommer till att de här utbildningsinsatserna kan bli vad som helst. Någon sorts lösliga kommunala gubbar skall sitta och hitta på vad som helst, menar han. Icke alls. De skall följa kursplaner, och det står i propositionen. Om någon tror att det är brist på kursplaner så kan jag tala om att så icke är fallet. Vi har 24 gymnasielinjer med någonting mellan 80 och 90 grenar och varianter, och vi har 450 specialkurser. Bara inom sektorn

industri, hantverk och handel finns i dag kursplaner för ca 300 studievägar.

Det går faktiskt inte att föra argumentationen på det sätt som här har skett. Jag tror faktiskt inte att de vantolkningar som görs är oavsiktliga, utan jag tror att det är fråga om politiskt-taktiskt avsiktlig vantolkning av vad det hela handlar om.

LENA-HJELM WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Britt Mogård försöker framstå som representant för en helt felfri regering. Det blir då bara så hemskt svårt att förklara alla protesterna. Vi har fått väldigt många brev till utskottet. Alla som skrivit har protesterat och sagt att vad regeringen föreslår är omöjligt. Ingen har sagt att det är bra – ingen.

Sedan säger Britt Mogård: Är det något fel att ställa möjligheter till förfogande? Den enda nya möjlighet som ställs till förfogande är den 40 veckors yrkesintroduktionen i företag. Den tycker vi är dålig, och den åsikten delar vi såvitt jag vet med alla som har yttrat sig.

Samtidigt tar man bort en hel del ekonomisk ersättning till ungdomar och drar in den till statskassan i stället för att utnyttja den för att göra både utbildningen och framför allt studiestödssystemet bättre.

I det program vi vill ha räcker det inte med bara en yrkesintroduktion. Man måste ha ett samlat program och bättre utbildningsmöjligheter över huvud taget. Sedan måste man i det lägga in också studie- och yrkesorienteringen, där insatser måste göras. Det handlar här om ungdomar som är skoltrötta och som man inom syo-personalen måste jobba ganska mycket med för att det skall fungera.

Man måste, som jag sade, förbättra studiestödet och man måste försäkra sig om att det verkligen finns praktikplatser.

Därför säger vi att det inte går att anta det här förslaget. Det är inte möjligheter som erbjuds, utan vad som erbjuds är en massa försämringar. Vi kräver avslag på propositionen, men vi vill att regeringen skall komma igen med ett bättre och samlat åtgärdsprogram, värt namnet.

RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Det låter verkligen som en saga att företagen inte skulle tjäna på den här s. k. utbildningen. Kursplaner skall följas, osv. Ja, vad skall då företagen ha för intresse av det? Hur skall man kunna få med dem? Och varför skall man över huvud taget förlägga utbildningen till privata företag? Är det inte vettigare att satsa på den skola vi har?

Är det inte vettigare också att satsa på de ungdomar som nu är ute i arbete, att låta dem få ha kvar sina inkomster och sina möjligheter att klara sig, även om det är magert? Det är däri klasspolitiken ligger – att de ungdomar som av skoltrötthet har lämnat skolan och nu har beredskapsarbete skall berövas möjligheterna att på detta sätt vara ute i arbetslivet, låt vara att det är en dold arbetslöshet.

Till sist skall jag än en gång beröra begreppet kapitalist, eftersom

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

statsrådet Mogård inte förstod min s. k. komplimang. Jag vill inte ens kalla Britt Mogård personligen för kapitalist, eftersom jag inte alls känner till hennes ekonomiska förhållanden. Jag anser dessutom att ordet kapitalist inte är en beskyllning utan en saklig benämning på en person som förmerar sitt kapital genom att tjäna på andras arbete. Det är definitionen på en kapitalist. Om Britt Mogård är en kapitalist eller ej är föga intressant i denna debatt.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! En av dem som jag har haft kontakt med ute i landet beträffande möjligheterna att genomföra den reform vi nu debatterar hade gjort den iakttagelsen att den socialdemokratiska partilinjens anhängare har mindre styrka ju längre bort från Norra Bantorget man kommer. Jag tror att det faktiskt är sant.

Lena Hjelm-Wallén vill påstå att den yttersta utvägen, nämligen yrkesintroduktionen, skulle vara den enda och stora nyheten i denna proposition. Ingalunda! Den stora nyheten är det ändrade statsbidraget till gymnasieutbildning, vare sig den är förlagd till skola eller företag, och till lärlingsutbildning. Det är den stora nyheten, som möjliggör den koppling mellan skola och arbetsliv som inte minst socialdemokraterna har efterlyst i så många år.

Lena Hjelm-Wallén tog sedan upp syo-verksamheten och talade om att socialdemokraterna kräver vissa nödvändiga förändringar av syo-organisationen. I vanliga fall brukar vi avvakta att förslag läggs fram av regeringen. Lena Hjelm-Wallén vet mycket väl att den femåriga försöksverksamheten nu har utvärderats och att SÖ:s förslag bereds inom regeringskansliet. F. ö. är introduktionsprogrammen i hög grad en riktad syo – och det är nog inte så dumt.

Vidare tog Lena Hjelm-Wallén upp studiestödet. Det är samma förhållande där. Studiestödsutredningen är snart klar, och riksdagen har ett par gånger uttalat att stödet till de yngre eleverna i gymnasieutbildning skall prioriteras. Men vi brukar faktiskt avvakta utredningars förslag, innan vi börjar anfälla varandra på den grunden.

Slutligen: Raul Blüchers replik om att vi skall bygga vidare på skolan och ge ungdomarna jobb eftersom det är vad de vill ha förefaller mig vara skriven för 10–20 år sedan. Den saknar, för att vara mild, i viss utsträckning aktualitet i dagens debatt.

Talmannen anmälde att Raul Blücher anhallit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Under de senaste åren har alla som på något sätt sysslat med utbildning av ungdomar i gymnasieskolan gjort en hel del nya erfarenheter, av vilka jag tänker redovisa några. De förtjänar att redovisas i det här sammanhanget därför att de utgör en stor del av bakgrunden till tillkomsten

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

av den proposition vi nu behandlar, nämligen proposition 145 jämte de delar av budgetpropositionen som direkt hänger samman därmed.

Vi har upplevt hur anspråken på antalet platser i gymnasieskolan ständigt har ökat dels därför att antalet 16-åringar som lämnar grundskolans högstadium blivit allt större – årskullarna fortsätter att vara exceptionellt stora under ytterligare några år –, dels också därför att ungdomar i den åldern och med den utbildningsbakgrunden haft allt svårare att få ett jobb om de så önskat. Och det önskar ganska många!

Orsakerna till dessa svårigheter känner vi också ganska väl: den långvariga lågkonjunkturen, ungdomarnas bristande arbetslivserfarenhet och den alltmer komplicerade arbetsrättslagstiftning som vi alla gemensamt bidragit till har tillsammans verkat åt samma håll. Det är alltför optimistiskt att tro att ens ett mycket gynnsamt konjunkturläge i någon nämnvärd grad skulle ändra dessa förhållanden.

Kommunerna, och f. ö. också landstingen inom sina utbildningsområden, har gjort stora och lovvärda insatser för att öka sin utbildningskapacitet. Men det har ändå inte räckt, och vi har nödgats att se alltför många ungdomar utestängda från gymnasieskolorna. Det har inte räckt därför att skolan i konkurrens med andra angelägna samhällsåtaganden inte fått tillräckliga ekonomiska resurser. Man har haft svårigheter att få tag på lämpliga lokaler, och ibland har man på grund av ett onödigt byråkratiskt ramtänkande inte fått anordna de utbildningar man velat och haft elevönskemål om.

Detta har också lett till att de dyrare, mer lokalkrävande, yrkesinriktade och direkt yrkesförberedande utbildningarna fått komma i andra hand. Av den anledningen har många skoltrötta ungdomar, som inte velat fortsätta i en teoretisk utbildning i en traditionell skolmiljö, avstått från att söka till gymnasieskolan.

Ett sätt att möta dessa tendenser har varit att anordna s. k. företagsförelagd, inbyggd utbildning. Men också här har vi mött motgångar. Många företag som tidigare tagit emot elever från gymnasieskolan har efter en tid börjat tacka nej med olika motiveringar. Ett ofta återkommande skäl har varit det krav på tills-vidare-anställning som många gånger varit förknippat med den inbyggda utbildningen, men den relativt låga ersättning som skolan har kunnat betala har också varit en bidragande orsak.

Till allt detta skall läggas att man inom vissa branscher och inom vissa utbildningar genom avtal mellan arbetsmarknadens parter tillförsäkrat en del av ungdomarna lön under utbildningstiden.

Det som jag nu redovisat har i hög grad varit orsaken till att vi haft och fortfarande har en betydande ungdomsarbetslöshet, inte minst bland 16–17-åringarna. Denna ungdomsarbetslöshet har vi under en följd av år sökt möta med arbetsmarknadspolitiska åtgärder, beredskapsarbeten, arbetsmarknadsutbildning och kontant arbetsmarknadsstöd. Detta har inte varit en lycklig utveckling.

Mot den bakgrund som jag nu tecknat är det förvånande, för att inte säga anmärkningsvärt, att den socialdemokratiska oppositionen ställt sig så negativ till de förslag som vi nu behandlar. Vad som är de verkliga motiven

Onsdagen den .
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

för detta är höljt i dunkel, och de skäl som man redovisar emot förslagen är tämligen svaga.

Ett av skälen skall jag dock gärna kännas vid, och det är den korta tid som återstår till dess vi skall börja genomföra förslagen. Utskottet har också konstaterat detta, vilket har upprepats gång på gång. Å andra sidan är det ju inga revolutionerande nyheter vi kommer med. Inbyggd utbildning har vi haft förut. Det som nu sker är att vi underlättar för kommunerna att anordna sådan genom att undanröja en del hinder och genom att ge ett med annan utbildning likvärdigt statsbidrag.

Kortkurser och olika former av yrkesintroduktion har vi också haft tidigare, och kommunerna har redan nu ett uppföljningsansvar för ungdomarna två år efter avslutad grundskola. Det ansvaret markeras nu ytterligare, och också här ställs resurser till kommunernas förfogande.

Man glömmer dessutom gärna bort att när vi nu avvecklar de kommunala beredskapsarbetena, så frigörs också där betydande resurser, eftersom kommunerna själva fått svara för 25 % av kostnaden. De resurserna kan användas i den planering som nu krävs för att successivt och så snabbt som möjligt slussa in ungdomarna i utbildning. Jag vill här gärna citera några rader ur ett brev som utbildningsutskottet har fått från skolstyrelsen i Malmö. Brevet är visserligen skrivet med ett helt annat syfte, men jag vill ändå läsa upp inledningen. Det står bl. a. följande: "Malmö har byggt upp en organisation för att hjälpa arbetslös ungdom mellan 16–17 år till utbildning, arbete/beredskapsarbete. För detta har skapats en ungdomsgarantienhet bestående av Syo-konsulenter, socialassistenter och arbetsförmedlare som gemensamt arbetar med dessa frågor." Här visar man ju klart att man har personella och ekonomiska resurser, det gäller bara att använda dem på ett annat sätt.

När man talar sig varm för beredskapsarbeten glömmer man också bort att dessa räcker högst sex månader och alltså är en mycket temporär lösning.

Låt mig sedan ta upp en annan tvistefråga: kvalitetsaspekten. Vi menar, att om man skall kunna ställa krav på den företagsförlagda utbildningen, måste man också vara beredd att betala för sig, och den möjligheten får vi nu med det nya statsbidraget. Det bidraget, såväl som bidragen till de övriga utbildningsformerna, ger dessutom utrymme för en betydligt större insats från kommunernas sida när det gäller att planera, leda och följa upp utbildningen. Dessutom ger såväl den inbyggda utbildningen som lärlingsutbildningen "skolledarpoäng", precis som all annan utbildning i gymnasieskolan.

Det är förvånande att man inom oppositionen inte ser och vill erkänna alla de uppenbara fördelar som finns i det här förslaget, att man inte inser att det är ett rättvisekrav och en fråga om jämställdhet att vi ger alla ungdomar en utbildning, som ger dem bättre förutsättningar att möta framtiden, att man inte inser att alla ungdomar bör ges de här möjligheterna på likvärdiga ekonomiska villkor, så att vi kommer bort ifrån de orättvisor som gäller i dag. Det är svårt för många ungdomar att se det jämlika i att vissa av deras jämnåriga kamrater får betalt under sin utbildning, att vissa får ett relativt

välbetalt beredskapsarbete och att vissa får betalt för att göra ingenting.

Vi har sett alltför många exempel på ungdomar som "hoppat av" från sin gymnasieplats för att ta ett kortfristigt beredskapsarbete i stället och sedan blivit arbetslösa.

Till sist, herr talman, vill jag för min egen och för centerpartiets del göra en markering och lyfta fram en passus ur propositionen. Det gäller elevernas arbetsrättsliga ställning. Vi anser att det är viktigt att slå fast att alla ungdomar som genomgår denna utbildning skall vara att betrakta som elever i gymnasieskolan under hela sin utbildningstid, även om en större eller mindre del av denna utbildning är förlagd till arbetsställe utanför skolan. Därav följer att det inte skall vara ett anställningsförhållande mellan eleven och företaget, utan de avtal som kan behöva träffas skall träffas mellan skolan och företaget i fråga.

Låt mig också få säga till Lena Hjelm-Wallén: moderaterna har inte fått ta kommandot i regeringen i denna fråga. Vi känner en stor delaktighet vid tillkomsten av den här propositionen. Det går bra att jämföra med vår motion 1288 från i januari i år.

Om Raul Blücher hade ägnat sig åt att läsa utbildningsutskottets betänkande i stället för att stå här och försöka göra sig lustig, hade även han funnit att utbildningsutskottet säger sig med tillfredsställelse se på att regeringen i proposition 145 förordar en utvidgning av gymnasieskolan under nästa läsår, detta sagt apropå den påstådda kallsinnigheten från utskottets sida.

Herr talman, jag ber med detta att få yrka bifall till hemställen i dess helhet i utbildningsutskottets betänkande nr 34.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Det var bra att Larz Johansson refererade vad man har för sig i Malmö kommun. Där finns nämligen en framsynt socialdemokratisk ledning som har sett till att bygga upp åtgärder för att främja ungdomarnas möjlighet att få arbete och utbildning. Det är så vi vill att man skall arbeta.

Sedan säger Larz Johansson att centern minsann känner sig delaktig i den här propositionen. Då konstaterar jag bara: Så mycket värre för er – i många ungas ögon.

Larz Johansson säger också att propositionen inte innehåller några revolutionerande nyheter. Det här är ett intressant försök att förringa förslagen i propositionen, och jag kan konstatera: Ett visst intryck har kritiken alltså gjort. Men på vilken stol hamnar ni då? Först blåser man upp en proposition, som skall ge ungdomar arbete och utbildning, infria ungdomsgarantin osv. Sedan ändrar man sig och säger att det inte är så mycket revolutionerande nytt i det här förslaget, det är inte särskilt vittgående och omfattande osv. Det är olika sätt att presentera samma proposition, två varianter – ett nog så intressant spel.

I dag tycks det vara "operation skyla över" som pågår. Det här är ett ganska intressant sätt att föra politik på, men det är ett generande dåligt

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

försvar för en proposition som handlar om så viktiga saker som ungdomars utbildning och arbete. Dessutom är det i sak fel, t. ex. vad gäller möjligheterna för ungdomar att gå igenom kortkurser med utbildningsbidrag. Det framgår tydligt av propositionen att här inte finns några övergångsbestämmelser. Nu skall den stimulans bort som i dag finns – att genomgå kortkurser med utbildningsbidrag. Skoltrötta ungdomar skall alltså inte längre kunna motiveras med detta. Kan det verkligen vara ägnat att – såsom det står i propositionens rubrik – främja ungdomars utbildning?

RAUL BLÜCHER (vpk) replik:

Herr talman! Om Larz Johansson som utskottsledamot hade ägnat sig att läsa våra motioner hade han också sett att vi i vpk-motionerna klart har sagt ifrån att vi i och för sig inte har något emot en utökning av platserna i gymnasieutbildning. Vi har däremot fortsatt att framföra kritik på det sätt som jag gjorde i mitt anförande. Om Larz Johansson fann lustigheter i det beror det väl på honom själv. Jag har inte avsett att göra mig lustig i detta mycket allvarliga ämne.

Man kanske däremot kan göra sig lustig över den villrådighet som finns hos regeringen när det gäller den samlade politiken. Regeringen vet inte vad den skall göra. Väntar den på någon sorts konjunktur som skall lösa de problem som man inte tar itu med, eller vad är det man väntar på när det gäller arbetslösheten? Någon mobilisering av samhällets resurser för att komma till rätta med de mycket allvarliga arbetslöshetsproblemen har vi ännu inte sett i regeringens propositioner, inkl. proposition 100.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig då säga till Lena Hjelm-Wallén att det är bra att vi kan vara överens om att Malmö på det här sättet har varit förtusende och har de resurser som jag redovisade. Det finns sådana resurser i många kommuner, som verkligen har ansträngt sig för att bygga upp resurser för att bl. a. hantera beredskapsarbetena. Då skall man inte samtidigt komma och säga att det inte finns resurser i kommunerna för att hantera de här nya frågorna. Det gäller att använda de resurserna på ett annat sätt än man hittills gjort, och det har jag försökt peka på.

Vi tycker inte alls att det är besvärande att känna delaktighet i denna proposition. Vi har vid flera tillfällen framhållit – och detsamma framhåller utskottets majoritet – att det här är bra förslag. Jag har inte på något sätt försökt förringa betydelsen av dem. Det jag har försökt förringa, därför att det förtjänar att förringas, är alla dessa svårigheter som Lena Hjelm-Wallén och andra försöker blåsa upp kring genomförandet av denna förändring. Det är bra att vi får betydligt större resurser för att kunna erbjuda ytterligare många fler ungdomar utbildning. Men det är således alla dessa svårigheter som vi försöker förringa när vi pekar på att det inte är så stora märkvärdigheter det är fråga om. Har man haft företagsförlagd utbildning tidigare, vilket de flesta kommuner har, är det en fråga om att utöka denna, och det har många kommuner ansträngt sig att göra under de senaste åren

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

också, men inte lyckats därför att de har mött så många svårigheter.

Många av dessa svårigheter försöker man i propositionen att undanröja, och det redovisade jag också. En svårighet är elevernas arbetsrättsliga förhållande. En annan är statsbidragsdelen. Att man försöker undanröja dessa svårigheter är det som är bra i denna proposition. Det har vi inte på något sätt velat förringa.

Jag trodde möjligen att Lena Hjelm-Wallén skulle säga något om de arbetsrättsliga förhållandena också. Det finns med ett litet stycke även om det i den socialdemokratiska reservationen, där man mycket starkt trycker på att man vill ha de här förhållandena mellan parterna avtalsmässigt reglerade. Reserverna säger dessutom att för att det här skall leda fram till det nödvändiga antalet platser bör det ske bl. a. genom att lagstiftningen för anställningsfrämjande åtgärder utvidgas.

Det skulle vara mycket intressant att mer konkret få reda på vad de tankegångarna egentligen innebär.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Herr talman! Den sista frågan som Larz Johansson ställde kommer han att få svar på senare under den här debatten. Jag är inte den enda socialdemokratiska talaren här. Den här frågan kommer särskilt de som talar för arbetsmarknadsutskottet att besvara.

Beträffande utbildningsutskottets frågor vet Larz Johansson mycket väl att vi är helt överens om den ökade dimensioneringen av gymnasieskolan. De senaste två åren har socialdemokraterna t. o. m. ställt yrkanden om ökad dimensionering som ni i efterhand har fått lov att acceptera.

Det är inte det diskussionen gäller i dag, utan det som är det nya i proposition 145. Det är egentligen två ting. Det ena är yrkesintroduktionen, som ingen vet vad det är. Den är mycket suddig, den saknar mål och den är kritiserad från alla håll. Ungdomarna är mycket rädda för att den kommer att innebära att de blir gratis arbetskraft åt företagen.

Det andra som propositionen innehåller är ekonomiska försämringar för ungdomar. Jag ställde en direkt fråga till Larz Johansson, och eftersom han har en replik kvar kanske han vill svara på min fråga: Är det att främja ungdomars utbildning att de mest skoltrötta kan få stimuleras av ett utbildningsbidrag för att gå i kortkursverksamhet? Eller främjar man utbildningen mer genom att ta bort detta utbildningsbidrag?

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Först vill jag uppehålla mig vid dimensioneringsfrågan, som vi har diskuterat mycket ingående och där socialdemokraterna det här året också, liksom uppenbarligen under en lång följd av år tidigare, har ägnat sig åt ett ramtänkande – det är så otroligt viktigt att redovisa en ram av viss storleksordning. Men att denna ram under en lång följd av år innehållit en massa luft i form av platser som inte kunnat läggas ut och i form av platser som har varit outnyttjade – inga ungdomar har funnits i utbildningen – har man inte ägnat särskilt många tankar åt.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Det är bl. a. det propositionen syftar till att åtgärda genom att erbjuda andra former av utbildningar, utbildningar som kan passa elever som också är skoltrötta och som inte vill fortsätta sin utbildning i en traditionell skolmiljö utan som, om de får den här chansen till utvidgad företagsförlagd utbildning, förhoppningsvis också kommer att ta den.

Jag delar inte Lena Hjelm-Walléns värderingar – att man skall försöka köpa ungdomarna till olika former av utbildning. Jag menar att med de ekonomiska resurser som nu ställs till kommunernas förfogande bl. a. genom det förändrade statsbidraget, ökar man de ekonomiska förutsättningarna för att fler ungdomar skall få utbildning, och det tycker jag är betydligt viktigare.

Talmannen anmälde att Lena Hjelm-Wallén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Jag är själv en av de många föräldrar som har barn som slutar grundskolan i år. Jag har därför haft möjlighet att på nära håll följa vad det innebär att ha barn i den stora ungdomsgrupp som vi ibland kallar krigets barnbarn. Det har inneburit att det i alla sammanhang har varit många ungar omkring en. Det var svårt att få plats på dagis, många ungar skulle samsas och leka på samma gård. I början på 1970-talet räknade vi hur många ungar under nio år som fanns i det stora HSB-hus där jag bodde. Vi kom upp till 300.

Det blev många ungar i varje klass, och många av klasserna fick gå i provisoriska skollokaler. För en del av ungarna innebar detta naturligtvis väldigt stora påfrestningar – det var svårt att klara sig när det var så trångt överallt. Men av de rekordmänga som i vår går ut 9:an har ändå de flesta fått plats i gymnasieskolan. Och för dem är väl ändå tillvaron ganska ljus. Sommarlovet blir kanske inte så mycket annorlunda än vad det brukar vara, även om det kanske känns litet extra i magen att behöva börja en ny skola, kanske på en annan ort.

Men för andra ungdomar är livet ganska bister just nu. Många av dem som inte har fått plats i gymnasieskolan har redan tidigare skuffats undan i olika sammanhang, har inte fått det stöd de behövt från vare sig föräldrar eller skola. Och många är hjärtligt trötta på skolan – de vill ha ett jobb och ingenting annat.

Men dagens arbetsmarknad öppnar minsann inte famnen för ungdomarna. För de flesta lediga jobb som annonseras ut i tidningarna och som arbetsförmedlingen har att erbjuda kräver arbetsgivarna folk som har yrkesvana, som har erfarenhet av arbetslivet. Körkort är ett krav som väldigt många ställer, och de ungdomar som vi talar om i dag har inte haft någon chans att få ett körkort. Arbetarskyddsbestämmelserna, som vi alla har varit eniga om, ställer också i många fall upp en 18-årsgräns. Det finns på dagens arbetsmarknad helt enkelt inte särskilt många jobb för 16- och 17-åringar. Och särskilt svårt är det för flickorna och för invandringdomarna, som ju har sina alldeles speciella problem. Dessutom är det så att om man väl får ett

jobb, krävs det egentligen att man är lönsam från allra första dagen. Och det kravet ställer man ute på arbetsmarknaden också på de allra yngsta. Det finns i dag inte särskilt många möjligheter till en långsam introduktion, till en tillvänjning på arbetsplatsen. Därför är naturligtvis risken för att man misslyckas med det första jobbet ganska stor.

Under de sista åren på 1970-talet har denna situation förvärrats på grund av att vi har haft ett allmänt dåligt konjunkturläge. Det har varit ont om jobb rent allmänt sett. Nu är efterfrågan på arbetskraft större, men samtidigt ökar ungdomskullarna. Fler ungdomar lämnar grundskolan i år än tidigare. Och för 16- och 17-åringarna är därför situationen på arbetsmarknaden inte särskilt mycket ljusare än den har varit tidigare.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande säger man att det inte råder några delade meningar i själva principfrågan, att utbildningsinsatserna inom gymnasieskolans ram skall öka för dessa ungdomsgrupper och att de arbetsmarknadspolitiska insatserna i motsvarande mån skall minska. Det är ett riktigt konstaterande. Men för de ungdomar som i år slutar grundskolan, för dem som gjorde det förra året och för dem som kommer att göra det nästa år är kanske inte principfrågan det viktigaste. Det viktigaste är hur vi politiker hanterar situationen i dag. Hur löser vi de praktiska problemen för dessa ungdomar?

I den frågan har alltså vi socialdemokrater, som framgått av debatten tidigare, en helt annan uppfattning än regeringen. Vi säger nej till regeringens förslag att nu inskränka möjligheterna till beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning. Och nej säger också många människor utanför denna riksdag – många ungdomar, många lärare, många arbetsförmedlare, många oroliga föräldrar. Att döma av ett par motioner tycker tydligen även några borgerliga ledamöter i denna kammare att det är litet kallt om fötterna just nu.

Regeringens förslag innebär att man kraftigt skall beskära möjligheterna att gå in med arbetsmarknadspolitiska åtgärder för ungdomarna utan att man garanterar att man har någonting annat att komma med, utan att man vet att det verkligen blir någonting av den här utbildningen och praktiken. Statens kostnader för de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna kommer att minska med åtskilliga miljoner kronor. Minst 350 miljoner sparar man på det här förslaget. Och det finns naturligtvis de som frågar sig om inte själva syftet med förslaget har varit att spara pengar åt statskassan. För egen del vill jag ändå hoppas att centerpartisterna och folkpartisterna åtminstone ursprungligen hade ett annat syfte med förslaget. Men det är väl knappast något tvivel om att Gösta Bohman och moderaterna här såg en chans att spara pengar åt statskassan. Man tog den chansen och lyckades genomdriva ett regeringsförslag som fick den prägel.

Egentligen är det obegripligt att man går den här vägen: obegripligt varför man inte ser till att först ordna möjligheter till utbildning i gymnasieskolan med varvning av praktik och utbildning för att sedan på ett naturligt sätt minska möjligheterna till beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Det är visserligen sant att vi socialdemokrater ganska många gånger haft åtskillig kritik att framföra mot regeringen för dess politik och för att den t. ex. låtit beredskapsarbeten för 16–17-åringar få en alltför stor utbredning. Vi hade väldigt mycket kritik att rikta för ett par år sedan när uppemot 30 000 ungdomar var i beredskapsarbeten. Vi såg hur det många gånger fungerade väldigt dåligt. Vi vet att beredskapsarbetena i vissa fall egentligen inte blev någonting annat än en tillfällig förvaringsplats för ungdomarna. Men samtidigt är vi på socialdemokratiskt håll helt medvetna om att bland de åtgärder som hittills vidtagits från samhällets sida har ändå – trots den kritik vi kan framföra – beredskapsarbetena i vissa fall varit den bästa lösningen. Dessutom vet vi att det finns vissa ungdomsgrupper som varit väldigt nära en direkt utslagning, ungdomar som varit i riskzonen för att hamna i kriminalitet och asocialitet och som just genom ett beredskapsarbete har kunnat komma tillbaka till en rikare tillvaro. Det är många människor som har att göra med ungdomar ute i samhället – inte minst arbetsförmedlare – som kan vittna om att ifall de inte hade haft beredskapsarbetena att tillgå, så hade de inte klarat dessa ungdomar.

Av det skall man inte dra slutsatsen att vi socialdemokrater tycker att beredskapsarbeten i den form de nu har är någonting som skall vara kvar för alltid. Det tycker vi inte, och det har vi också sagt i olika sammanhang. Men vi har den alldeles bestämda uppfattningen att beredskapsarbetena behövs tills man har några verkliga alternativ. De alternativen, menar vi, finns inte i sinnevärlden i dag.

Vi har under flera år försökt driva på den borgerliga regeringen att satsa på en utbyggnad av en annorlunda gymnasieskola med varvning av teori och praktik. Vi har föreslagit åtgärder för att öka praktikmöjligheterna ute i arbetslivet, men det har varit omöjligt för oss att annat än på enstaka punkter få gehör för våra krav i denna kammare.

En del av de här sakerna – det som gäller praktikbegreppet, kompletteringen av lagstiftningen, de arbetsrättsliga frågorna – kommer Lars Ulander att närmare gå in på. Jag hoppas att Larz Johansson, som hade frågor att ställa till Lena Hjelm-Wallén, också är i kammaren då.

Jag tror att ganska många ungdomar känner det som ett slag i ansiktet när regeringen nu presenterar sina förslag som någonting som skall förbättra ungdomarnas situation – stärka deras ställning på arbetsmarknaden. Vi har sett många tydliga tecken på att ungdomsgarantin modell Bohman helt enkelt inte går hem hos ungdomarna. De litar inte på regeringen i det här fallet.

En del borgerliga motionärer här i kammaren tycks ju också ha varit oroade över vad förslaget egentligen kommer att innebära. De har skrivit motioner som kräver mjukare övergångsbestämmelser, generösare dispenser, hänsyn till invandrarnas situation osv. De motionerna har också avstyrkts av utskottsmajoriteten, och motionärerna tycks vara nöjda. I varje fall har de tvingats bita i det sura äpplet i den borgerliga enighetens intresse och acceptera vad majoriteten bland de borgerliga tycker. Det har fått nöja sig med till intet förpliktande fraser i utskottsbetänkandet.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Men regeringens proposition har inte den generösa inställning som motionärerna på den borgerliga kanten efterlyser. Det står ju klart i propositionen att det är bara undantagsvis som man från den 1 juli skall få anordna beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning för 16- och 17-åringar. På den punkten har ju inte utskottets borgerliga ledamöter föreslagit något annat än regeringen, även om man försöker lägga ut en del dimridåer i texten. Det finns ingen som helst garanti för att det verkligen är ungdomarnas behov som kommer att avgöra hur stort utbudet av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning kommer att vara. Det står klart och tydligt i regeringens förslag att arbetsmarknadskungörelsen skall ändras så att beredskapsarbete normalt inte skall kunna ges ungdomar under 18 år. Undantag skall finnas, men det skall enbart vara undantag.

Britt Mogård tog till brösttonerna här tidigare. Hon talade vackert om praktiskt och manuellt arbete. Hon talade om oss, som nu vill ha kvar beredskapsarbetena, som motståndare till praktiskt arbete. Men det resonemanget går naturligtvis inte ihop. Visst är det så, Britt Mogård och Rolf Wirtén, att vi behöver förnya gymnasieskolan. Visst behöver vi få en varvning av praktik och utbildning. Det är också riktigt att de senaste årens stora omfattning av beredskapsarbete inte är någonting att eftersträva för framtiden. Men för de här principernas skull får vi ändå inte lämna dagens ungdomar i sticket. Vi vet att beredskapsarbeten för många av de ungdomar som är i störst behov av samhällets stöd i dag är den bästa formen. Låt oss fatta ett vettigt beslut, som går ut på att vi ser till att ta fram alternativ innan vi tar bort någonting som vi vet trots allt fungerar i dag! Det är därför som vi yrkar avslag på regeringens förslag.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Anna-Greta Leijon talade länge och väl och bredde ut sig om både det ena och det andra. I början tänkte jag att det naturligtvis kommer att sluta med att hon säger att detta var en förträfflig proposition – det logiska resonemanget ledde onekligen dithän. Men så blev det ju inte. Det krävs en förnyelse av gymnasieutbildningen, men inte den förnyelse som vi från borgerligt håll vill ha och som ligger i propositionen, utan en något annorlunda förnyelse, icke så noga beskriven. Det krävs en varvning av skola och praktik, men inte den varvning som vi föreslagit – självfallet. Det skall vara någon annan typ, kan jag tro, och jag är fortfarande inte riktigt klok på vad det innebär heller.

Här handlar det om principer, säger Anna-Greta Leijon, som självfallet inte använder brösttoner. Det gäller att inte lämna ungdomarna i sticket. Får jag fråga: På vilken sida, på vilken rad i propositionen står det att avsikten är att så eller så avskaffa beredskapsarbetena? Och hur det går för ungdomarna, det menar Anna-Greta Leijon att regeringen ger fullständigt – finns det något fint ord i det sammanhanget? – sjutton i. Jag tror inte att Anna-Greta Leijon kan klara prestationen att hitta en sådan formulering.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Det är mot denna bakgrund som det, både i Rolf Wirténs del av propositionen och i min del, står talat om att det krävs en övergångstid.

ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! När det gäller längden på anförandena tror jag att Britt Mogård och jag var ungefär lika goda. Vem som pratar mest väl får väl någon annan avgöra. Jag har i varje fall noterat att Britt Mogård undgår att få tillsägelser av talmannen när hon använder ord som jag i andra sammanhang fått påpekanden för. Men det var en annan talman då.

På s. 2 i sammanfattningen av regeringens proposition står det bl. a. så här: "Regeringen föreslås dock få möjlighet att undantagsvis medge att sådana åtgärder får vidtas för ungdom under 18 år på orter där gymnasieskolan inte kan erbjuda utbildning som svarar mot de behov som föreligger." Det är alltså beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning man undantagsvis skall få använda. Och sammanfattningen i propositionen slutar med:

"Ändringarna föreslås gälla fr. o. m. den 1 juli 1980." Det måste också, såvitt jag förstär, gälla ändringen i arbetsmarknadskungörelsen som sålledes innebär att man i princip inte skall kunna ge beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning till dem som är under 18 år."

Det finns i propositionen på s. 16 – det är visserligen Rolf Wirténs del av propositionen, så om den biten kanske man skulle tala mest med honom – ett resonemang som anger i vilka situationer man skall kunna använda undantagen och ge ungdomar beredskapsarbete eller arbetsmarknadsutbildning. Det står att undantagen skall gälla eftersom gymnasieskolans kapacitet lokalt kan variera och att det trots samverkan med andra kommuner kan vara svårt att få ett rimligt reseavstånd för eleverna. Men det framgår såväl på s. 16 som på en rad andra sidor i propositionen att det skall bli ändring när det gäller möjligheterna att använda beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning för ungdomar. De möjligheter som funnits hittills skall inte vara kvar – det är bara i undantagsfall man skall gripa in med de här åtgärderna.

Jag tror att många ungdomar är djupt oroade över vad som kommer att hända dem personligen. Visserligen kanske de inte framför allt drömmer om ett beredskapsarbete, men de har kanske inte kommit in på gymnasieskolan eller de kan inte, av olika skäl, tänka sig att sätta sig på skolbänken i den gamla vanliga skolan igen, och de har väldigt luddiga begrepp om innebörden av de nya introduktionskurserna, som regeringen föreslår. De har kanske också varit hos arbetsförmedlingen och diskuterat beredskapsarbete som ett alternativ. De ungdomarna får vi inte svika för några höga principers skull, Britt Mogård.

Statsrådet BRITT MOGÅRD:

Herr talman! Nu, Anna-Greta Leijon, slår vi upp s. 21 i propositionen, andra stycket, där det står:

"Om de ungdomar under 18 år som saknar arbete eller riskerar att bli arbetslösa i första hand bereds utbildning i gymnasieskolan, skapas förutsättningar att kraftigt begränsa arbetsmarknadspolitiska insatser såsom

beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning för denna grupp. Detta måste naturligtvis ske i den takt som gymnasieskolan klarar av att ta emot den nya gruppen av ungdomar. Man bör därför vara medveten om att det kan behövas en övergångstid för att de lokala skolmyndigheterna skall hinna planera och förbereda de nya utbildningsinsatser som är nödvändiga.”

Vidare hänvisar jag till vad chefen för arbetsmarknadsdepartementet har anfört.

Debatten i riksdagen blir mer och mer originell. Nu kan man tydligen läsa högt ur propositioner också här. Det är ju skönt – man behöver inte tänka så mycket.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Ja, det är möjligt att debatten blir originell. Men det var faktiskt Britt Mogård som efterlyste läsning ur propositionen. Jag vet inte om hon vill förneka riktigheten av det som jag läste upp.

Jag skulle vilja fråga: Är det så att arbetsmarknads-kungörelsen kommer att ändras från den 1 juli i år och att ändringen innebär att man i princip i framtiden inte skall kunna använda beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning för dem som är under 18 år? Det skulle vara intressant att få ett svar på om detta är riktigt eller fel.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! I dag har den borgerliga riksdagsmajoriteten satt sig före att spara 350 milj. kr. åt regeringen genom att slopa beredskapsjobben för ungdomar mellan 16 och 18 år. Visserligen säger man inte så, och olika företrädare för regeringspartierna har redan i debatten förnekat detta och kommer säkerligen i fortsättningen av den också att göra det. Men aldrig så indignerade och kryddade utrop från statsrådet Mogård eller andra kan inte överskylla att det är så.

Regeringen är i full färd med att "spara pengar" på liknande sätt, och detta är bara en början. Enligt ekonomiminister Gösta Bohman skall 9 miljarder kronor sparas. Det betyder att exemplen kommer att bli många och följderna omfattande. Ingen behöver heller tvivla på var någonstans dessa pengar skall sparas. Det blir inte i försvaret eller i byråkratin, inte heller i subventionerna och gåvorna till storbolagen. Nej, det blir i socialt angelägna och nödvändiga verksamheter. Det kommer att drabba dem som bäst behöver stöd och hjälp. Det kommer att drabba barn, ungdomar, lågavlönade, barnfamiljer och pensionärer.

I valrörelsen för högerledaren Gösta Bohman land och rike runt och krävde en omfattande social nedrustning. Han använde naturligtvis inte de orden. Han talade om nedskärning av den offentliga sektorn, men han menade den sociala servicen och det sociala skyddet.

Gösta Bohman viftade i talarstolar landet runt med en sparplan, som han kallade denna plan för social nedrustning. Med den skulle Gösta Bohman spara bort 3 000 milj. kr. av statens utgifter. Han gav sig inte in på att införa väljarna avslöja innehållet i sin hemliga sparplan. Det förstår man, när man

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

nu i efterhand får se var Gösta Bohman skall skära bort utgifter för staten.

Nu sitter Gösta Bohman återigen i regeringen och behöver inte längre åka land och rike runt och stå i talarstolar och presentera sina krav. Nu sitter han som sagt i regeringen och gör som han vill. Och den partipiska som Britt Mogård nyss raljerade om tycks snällt följas även av statsråd med andra partibeteckningar.

Regeringen vill alltså spara 350 milj. kr. genom att slopa beredskapsjobben för unga människor, och regeringspartiernas riksdagsledamöter drar sig uppenbarligen inte för att rösta igenom det här förslaget.

All arbetslöshet är av ondo och oacceptabel. Allra värst är ändå ungdomsarbetslösheten. Därför har också särskilda insatser gjorts, om än i alldeles för liten omfattning. Till dessa insatser hör att det har ordnats beredskapsjobb åt ungdomar. Dessa beredskapsjobb har varit nödlösningar -- åtgärder som vidtagits i sista hand. Vi från vpk och andra har därför också kritiserat regeringen för att man vägrat vidta andra och mer meningsfulla åtgärder. Vi har krävt genomtänkta förslag för att säkra ungdomens rätt till arbete, utbildning och praktik. Men regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten har avslagit alla sådana förslag. Och när de nu äntligen gör något, så är det förändringar till det sämre. Nu slopar man t. o. m. det som betraktats som nödatgärder!

Dessutom kommer man med det fantastiska påståendet att regeringsförslaget innebär en förbättring, och därför kallar man sitt förslag "åtgärder för att främja ungdomens utbildning i gymnasieskolan". Men vad det ytterst handlar om är alltså att spara 350 milj. kr. för statskassan. Ungdomar mellan 16 och 18 år skall inte längre ens få beredskapsjobb. Deras möjligheter att få kontant arbetsmarknadsstöd skall begränsas. I stället för beredskapsjobb med en liten lön skall de nu i fortsättningen arbeta gratis i olika företag.

Ungdomarna skall inte få någon lön. Men företagen skall få 1 000 kr. i månaden för varje elev de tar emot. Det tycker jag säger allt om regeringens förslag. Och det är inte heller någon tillfällighet att de enda som applåderat och berömt regeringens förslag är Svenska arbetsgivareföreningen. Där har man länge hoppats på att ungdomarna åter skall bli lovliga för att utnyttjas som gratis arbetskraft. Och nu går regeringen SAF och storbolagen till mötes, även i den här frågan.

Regeringens förslag har utsatts för mycket stark kritik, inte bara av de drabbade ungdomarna och deras organisationer utan, som också har nämnts här tidigare i debatten, också av länsarbetsnämnder och av lärare. Även föräldrar till drabbade ungdomar är kritiska, och det med all rätt. Det blir ju de som får klara av ekonomin åt de här ungdomarna, när regeringen nu tar ifrån dem deras möjligheter att själva skaffa sig åtminstone en bit av sin utkomst. Också de fackliga organisationerna har riktat stark kritik mot regeringens reaktionära och ungdomsfientliga politik.

Ingen skulle behöva tvivla på att det här är ett dåligt förslag, att det innebär en försämring för ungdomarna. Det är faktiskt bevisat. Men det struntar man uppenbarligen helt i på den borgerliga kanten. Uppenbarligen tänker man

utnyttja sitt enda mandats övervikt här i riksdagen och driva igenom det här dåliga förslaget.

Att moderaterna röstar för förslaget är ju ingen överraskning – det är heller ingen som blir förvånad över det. Men att de övriga borgerliga partierna så öppet tar ställning för nya församlingar för de arbetslösa ungdomarna, det förvånar faktiskt, trots att svikna löften numera hör till ordningen för dagen i kanslihuset. Men det är väl som folkpartiordföranden Ola Ullsten sade när han i valrörelsen pressades på hur och när man skulle genomföra ungdomsgarantin: Vad man skriver i valmanifest och i regeringsdeklarationer är inte något löfte om att saker och ting skall genomföras till punkt och pricka under någon speciell tidsperiod. – Så sade han. Eller över huvud taget alls, som det nu verkar, skulle man kunna tillägga.

Dagens förslag medför ytterligare församlingar för den arbetslösa ungdomen, och det i ett läge då vi står inför en ny lågkonjunktur och en ökad arbetslöshet.

Det finns därför all anledning att vara orolig för nya församlingar och för allvarliga följder av regeringens ungdomsfientliga hållning. Ungdomsarbetslösheten skapar stora svårigheter för de drabbade ungdomarna. Flera före mig i talarstolen har åberopat sina erfarenheter av detta som föräldrar. Jag delar de erfarenheterna. Jag är själv mor till arbetslösa ungdomar, dessutom i en kommun där ungdomsarbetslösheten är ännu värre än i de kommuner som tidigare talare representerar.

Ungdomarna förlorar hoppet om en ordnad framtid och riskerar att bli socialt utslagna. Dagens förslag, om det antas, ökar ytterligare dessa risker. Det vet man naturligtvis inom regeringen, men man blundar för det. I stället väljer man att, som Britt Mogård nyss, säga att om vpk för 10 eller 20 år sedan – vad det nu var – hade begärt arbete åt ungdomen, då hade det varit aktuellt. Nu är det inte aktuellt. Det är helt fantastiskt. Tala om försök att göra sig lustig, eller vad nu Britt Mogård försökte göra.

Det finns, som Raul Blücher från vpk redan har redovisat, en hel rad förslag som går ut på att skaffa jobb åt de arbetslösa ungdomarna, om att förvandla beredskapsjobb till fasta arbeten, om att öka antalet linjer i gymnasieskolan så att alla får plats, om att förbättra studiestödet och om att införa studielön. De förslagen lyssnar man inte till på den borgerliga kanten. Men kampen för dem går vidare. Vi vet att vi har stöd för våra förslag, framförda i motioner som Raul Blücher har yrkat bifall till.

Jag instämmer, herr talman, med Raul Blücher i hans yrkanden.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I regeringens proposition 145, bil. 1 och 2, lägger regeringen fram förslag som syftar till att inom gymnasieskolans ram erbjuda lämplig utbildning åt alla arbetslösa ungdomar i åldern 16–17 år. En följd av det blir att de nuvarande, omfattande arbetsmarknadspolitiska insatserna för ungdomar i den åldern reduceras. Förslaget i fråga om gymnasieskolan har utbildningsutskottet behandlat, och de arbetsmarknadspolitiska avsnitten av propositionen har vi i arbetsmarknadsutskottet berett. Våra förslag förelig-

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

ger för kammarens beslut i dag.

Regeringens förslag innebär att beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning normalt inte skall användas för ungdomar under 18 år. Övergångsvis kommer det dock att behövas fortsatta insatser i form av särskilda beredskapsarbeten, något som vi i utskottet i anledning av både propositionen och motioner kraftigt strukit under. I förslaget ingår dessutom att som en engångsåtgärd lämna ett särskilt stöd till arbetsgivare för att dessa skall ge fast anställning åt ungdomar under 18 år, vilka vid månadsskiftet juni-juli i år har beredskapsarbete hos dem.

Propositionens förslag om nya utbildningspolitiska åtgärder och de arbetsmarknadspolitiska konsekvenser som kan dras av dessa gäller alltså de yngsta på arbetsmarknaden. Skälet till detta urval är dels tonåringarnas speciella svårigheter på arbetsmarknaden, dels skolans s. k. uppföljningsansvar för ungdomar i dessa åldrar.

Arbetslösheten bland ungdomar, särskilt tonåringar, är högre än bland arbetstagare i vuxen ålder. Detta är inget nytt. Vi har i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25 belyst detta med några siffror från 1970-talet, men man kan också se liknande siffror från 1960-talet, dvs. från den tid då de s. k. AKU-undersökningarna introducerades. Arbetslösheten under 1970-talet har genomsnittligt pendlat kring 2 procentenheter. Men för tonåringar är procenttalet högre – dubbelt så högt eller ibland tre gånger så högt. Nu finns det för all del några faktorer som delvis förklarar den högre arbetslösheten bland ungdomar. En sådan faktor är vad man brukar kalla friktionsarbetslöshet. Det är naturligt att man i unga år prövar sig fram mellan olika jobb, liksom mellan utbildning och arbete. Ofta kan det första jobbet vara ett korttidsvikariat, och principen är att den sist anställda riskerar att bli först vid uppsägning. Neddragning av personal drabbar därför de unga i särskilt hög grad. Å andra sidan kan konstateras att även om arbetslöshetstalen är betydligt högre för tonåringar än för andra, är den genomsnittliga arbetslösheten kortare för tonåringar än för andra. För tonåringarna rör det sig i genomsnitt om 10 veckor mot 15–16 veckor för arbetstagare i åldern 25–54 år och avsevärt längre tid, 30–40 veckor, för de äldsta arbetstagarna.

Den allmänna bakgrunden till propositionens förslag har delvis utvecklats av statsrådet Mogård, och jag förutsätter att arbetsmarknadsminister Wirtén kommer att kommentera sitt speciella ansvarsområde i det här regeringsförslaget. Låt mig ändå konstatera att arbetsmarknadspolitiska åtgärder, inte minst i form av beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning, använts även för 16–17-åringar i så stor omfattning under senare år att skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen är överens om att skolan bör ta hand om flera ungdomar. Från AMS sida har vid olika tillfällen ifrågasatts det rimliga i att arbetsmarknadspolitiska åtgärder utnyttjas för de yngsta grupperna i den omfattning som har skett. Från det hållet – alltså från de ansvariga ämbetsverken – har det bestämt hävdats att skolan måste ta på sig ett större ansvar.

Det vi i arbetsmarknadsutskottet skulle pröva vad gäller propositionen

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

var: Är det möjligt att minska beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning för 16-17-åringar, om man genomför propositionens förslag till åtgärder inom gymnasieskolan? Det är klart att om riksdagen inte godtar de föreslagna utbildningspolitiska åtgärderna, ja, då minskar möjligheterna att dra ned beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Denna i och för sig självklara utgångspunkt har vi från utskottsmajoriteten markerat. Det förslag som vi ifrån arbetsmarknadsutskottet lägger fram bygger på att utbildningsutskottets betänkande har bifallits.

Regeringens förslag till en omläggning av den yrkesinriktade utbildningen inom gymnasieskolan syftar till att göra utbildningen mer attraktiv för ungdomar, som av olika skäl inte vill fortsätta i gymnasieskolan. Genom detta förslag minskar beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning för 16-17-åringarna. Socialdemokraterna och kommunisterna har yrkat avslag på regeringspropositionen. Inför socialdemokraternas avslagsyrkande är det både att beklaga och att förvånas över den negativa hållningen till propositionen. Det mest häpnadsväckande är ju att socialdemokraterna inte i den principiella delen har anvisat någon annan väg än regeringsförslaget.

När utskottets vice ordförande, Anna-Greta Leijon, höll sitt inledningsanförande, var jag något osäker på var hon skulle landa i sin slutsats. Men hon följde upp det avslagsyrkande som hon och andra socialdemokrater har lagt fram i utskottet. Jag tyckte dock att Anna-Greta Leijon åsiktsmässigt åkte berg- och dalbana. Hon var kritisk mot att vi skulle ta bort beredskapsarbetena och ville ha dem kvar, men samtidigt kritiserade hon att beredskapsarbetena så lätt blir en förvaringsplats. Hon undslapp sig att man vill ha något annat i stället. Men, om jag hörde rätt, fanns det inte i sinnevärlden – så icke heller i den socialdemokratiska.

För vår del har vi ansett att skillnaderna i ståndpunkter mellan oppositionen och majoriteten inte bör överdrivas. För det första vill både socialdemokrater och kommunister ha en utbyggd yrkesutbildning inom gymnasieskolan i nya former. Socialdemokraterna har ju lagt fram ett ganska utvecklat förslag om hur det skall gå till med tankegångar om varvad utbildning m. m. Även socialdemokraterna räknar med att genomförandet av deras förslag betyder att arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete skall minska. Inte heller vpk tycks se beredskapsarbeten såsom en lyckad lösning, eftersom vpk anser att problemets kärna är bristen på jobb och att det är den saken som skall avhjälpas.

För det andra understryker vi att begränsningen av arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete under det närmaste året blir helt beroende av den takt i vilken gymnasieskolan klarar av att ta emot den nya gruppen ungdomar. Självfallet får de ungdomar som det här gäller inte i övergångsskedet ställas utan meningsfull sysselsättning.

Men, herr talman, någon gång måste man börja. Regeringen och utskottsmajoriteten anser det möjligt att göra det i höst. Socialdemokraterna, som är med på en ny inriktning, vill skjuta upp starten till läsåret 1981/82.

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Till sin begäran om avslag på regeringspropositionen vill socialdemokraterna knyta förslag som de har lagt fram i motion 994 från januari i år. Det är här fråga om ett program för åtgärder mot ungdomsarbetslöshet. I det skall ingå ett rekryteringsstöd till arbetsgivare som ger fast anställning åt ungdomar som har beredskapsarbete hos dem. Det är enligt socialdemokraterna en temporär åtgärd, avsedd att sättas in i ett övergångsskede, då det utbildningsprogram de vill ha kan träda i kraft. Denna punkt överensstämmer rätt väl med vad arbetsmarknadsministern i propositionen har föreslagit beträffande 16–17-åringarna som i sommar har beredskapsarbete.

Oaktat likheterna mellan regeringspropositionen och den socialdemokratiska motionen på denna punkt har både socialdemokrater och kommunister yrkat att riksdagen skall avslå propositionen. Utskottsmajoriteten har på denna punkt biträtt regeringens förslag, och det socialdemokratiska förslaget har avstyrkts.

Vidare för socialdemokraterna fram ytterligare förslag. Det gäller precisering i anställningsskyddslagen av begreppet praktikarbete, möjligheter för arbetsmarknadsmyndigheterna att med stöd av främjandelagen ta fram platser för obligatorisk praktik samt information till arbetsgivarna för att undanröja missuppfattningar om anställningsskyddslagen. Enligt socialdemokraterna försvårar dessa missförstånd ungdomars möjlighet att få arbete.

Vi har från utskottets sida hänvisat till det pågående arbetet inom anställningsskyddskommittén och möjligheter att på frivillig väg ta fram platser för obligatorisk praktik.

Även vpk förespråkar i sin avslagsmotion 1999 och i den under allmänna motionstiden väckta motionen 1490 olika åtgärder för att stödja ungdomens sysselsättning. Vpk vill ha ett s. k. långsiktigt program under 1980-talet men också kortsiktiga åtgärder. Det gäller ökat stöd till kommunala insatser, lagstiftning om praktikplatser och slutligen en ändrad sammansättning av delegationen för ungdomars sysselsättningsfrågor, den s. k. DELFUS.

Också vpk-förslagen har till viss del tidigare prövats av riksdagen och avisats. Utskottsmajoriteten har inte heller denna gång varit beredd att följa dem.

Under den allmänna motionstiden i år väcktes också från andra håll ett antal motioner om ungdomens sysselsättning. Förslagen är inte begränsade till den yngsta åldersgruppen utan gäller generellt för ungdomar under 25 år. Motionerna omfattar bl. a. frågor om vidgad användning av provanställning, anskaffning av feriearbeten, växling mellan utbildning och arbete samt den handledning som ges vid kommunala beredskapsarbeten för ungdom. Utskottet har behandlat dessa motioner avslutningsvis i betänkandet, och vi gör vissa uttalanden men föreslår inget initiativ från riksdagens sida.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 25, som är en uppföljning av regeringens förslag om att ge ungdomar en bättre förberedelse för arbetslivet. Det måste ses som naturligt att samhällets insatser anpassas bättre efter ungdomarnas önskemål och arbetsmarknadens behov. En viktig synpunkt är att de

arbetsmarknadspolitiska åtgärderna utformas så att de inte uppfattas som konkurrerande alternativ till gymnasial utbildning.

16–17-åringarna har stora svårigheter på arbetsmarknaden i dag på grund av att de saknar yrkesutbildning. Den utvidgning och reformering av de yrkesinriktade kurserna som regeringsförslaget innebär och som har fått både utbildningsutskottets och arbetsmarknadsutskottets stöd är en god grund för en bättre situation för ungdomarna som skall möta arbetslivets många krav.

ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Elver Jonsson kritiserade oss för att de socialdemokratiska alternativen inte finns i sinnevärlden. På den punkten måste jag tyvärr ge honom rätt, därför att den verklighet som vi har runt omkring oss i samhället nu styrs av att de borgerliga partierna här i kammaren har en röst mer än vad vi tillsammans med vpk förfogar över.

Därför är det de borgerliga förslagen som blir den verklighet som omger ungdomarna. Det hjälper inte att vi från socialdemokratiskt håll under ett antal år nu krävt av den borgerliga regeringen att den skulle göra verklighet av en gymnasieskola där utbildning och praktik varvades.

Det är alldeles riktigt, Elver Jonsson, att vi i många sammanhang har kritiserat beredskapsarbetena. Vi har sagt att de i många fall inte är särskilt bra utformade. Vi har sagt att kommunerna haft alldeles för dåligt med planeringstid för att få beredskapsarbetena bra. Vi har kritiserat att det inte funnits tillräckligt med handledare vid många av beredskapsarbetena. Många ungdomar har upplevt dem, som jag sade förut, som en tillfällig förvaringsplats.

Det måste ändå vara möjligt, Elver Jonsson, att se omvärlden inte enbart i svart eller vitt utan i litet fler färger. Och vi har alltså konstaterat att trots de här kritiska synpunkterna på beredskapsarbetena så är beredskapsarbetena, för vissa ungdomar och i vissa situationer, det bästa som vi har i dag, därför att alternativ inte finns.

Då säger vi: Det kan inte vara en rimlig uttolkning av någon ungdomsgaranti att nu ta bort de här möjligheterna innan man vet att det finns några riktigt bra alternativ. Varken vi eller ungdomarna litar på att regeringen kommer att kunna genomföra det man nu föreslår fr. o. m. i höst.

Jag skulle vilja upprepa den fråga som jag ställde tidigare till Britt Mogård och nu rikta den till Elver Jonsson: Är det meningen att man skall ändra arbetsmarknadskungörelsen så att det fr. o. m. den 1 juli inte skall vara möjligt för ungdomar under 18 år annat än undantagsvis att få beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning?

Avslutningsvis, herr talman, bara en liten fundering kring Elver Jonssons inledning, där han talade om ungdomsarbetslöshetens omfattning. Han konstaterade där att ungdomarna i genomsnitt är arbetslösa kortare tid än de äldre. Det är riktigt, men jag saknade hos Elver Jonsson den riktiga känslan av att även tio veckor kan vara en fruktansvärt lång tid för en ung människa i sådana här sammanhang.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Elver Jonsson bekräftade det jag sade i slutet av mitt anförande, nämligen att man inte från de borgerliga partiernas sida har brytt sig särskilt mycket om att ta fasta på de förslag som vi framfört i våra motioner. Han sade att man inte heller nu är beredd att följa vpk:s förslag. Ändå skulle de förslagen verkligen innebära förbättringar för de unga – i motsats till det regeringsförslag som man nu talar om som en förbättring.

Jag skulle vilja rekommendera Elver Jonsson att fråga t. ex. ungdomarna från Elevförbundet, som demonstrerar här utanför huset i dag, vad de tycker – om de verkligen upplever regeringsförslaget som en förbättring. Elver Jonsson vet att de inte gör det.

Nej, det här förslaget har bara uppgiften att spara 350 miljoner åt Gösta Bohman. Därför kommer också beredskapsarbetena för ungdomar att slopas, liksom deras rätt att få kontant arbetsmarknadsstöd. Många ungdomar kommer att få en lönesänkning med 90 %.

Detta kan inte kallas förbättringar – annat än för regeringen, som sparar dessa pengar. För ungdomarna är det en klar försämring, som får allvarliga ekonomiska följder. Kan Elver Jonsson inte se detta ens om han försöker sätta det i relation till vad man från folkpartiets sida basunerade ut i valrörelsen?

Till sist en fråga: Vad betyder talet om övergångsskede för kommunernas del? Är det kommunerna som skall stå för fiolerna när de borgerliga med emfas lovar att ungdomar som inte får plats i gymnasieskolan eller inte kan få ett fast jobb ändå skall undgå att hamna i en meningslös tillvaro?

ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Eftersom fru Marklund angav både frågor och svar för min del kan jag göra en ganska kort kommentar beträffande vårt "ointresse" från utskottets sida. Vi hänvisar till att frågan är långsiktig och att den behandlats av riksdagen efter beredning av finansutskottet. Och kommunisterna vill ju ha ett annat samhälle än det som vi från folkpartiets och regeringens sida och jag höll på att säga också från socialdemokraternas sida vill acceptera. Därför måste vi på de grunderna avskryva det långsiktiga program som kommunisterna redovisar.

Vad vi är beredda att ge är en ny och bättre utbildning och en garanti att det i övergångsskedet inte blir några svårigheter för dem som kan komma i kläm – för visst har sådant kunnat inträffa, det har vi sagt flera gånger.

Anna-Greta Leijon bekräftade att min beskrivning av ungdomsarbetslösheten var riktig. Jag noterar det. Sedan sade hon att socialdemokraterna under lång tid krävt en bättre utbildning. Men det får väl ändå tillstå att det anvisats mycket få vägar, om ens någon, för hur det skulle kunna ske.

Vidare kritiserade Anna-Greta Leijon beredskapsarbetena, men hon hävdade ändå att de till varje pris måste vara kvar. På något sätt upplever jag att man från socialdemokraternas sida visar en ovilja till reformering, till att nå fram till en bättre tingens ordning. Det känns tydligen främmande för socialdemokraterna att lyssna på sådana här synpunkter, trots att de tidigare

varit nog så reformvänliga.

I den socialdemokratiska motionen påstås att propositionens förslag när det gäller den arbetsmarknadspolitiska delen innebär drastiska inskränkningar av ungdomarnas möjligheter till arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete. Det är ett vilseledande påstående. Gymnasieutbildningen skall reformeras till en klart yrkesinriktad utbildning inom gymnasieskolans ram. Platsantalet skall ökas mycket kraftigt. Och detta leder i sin tur till att antalet beredskapsarbeten kan minska, någonting som också socialdemokraterna förutsatte i de motioner som väckts.

Därtill kommer ett viktigt påpekande i både propositionen och utskottsmajoritetens skrivning, nämligen att om det blir svårigheter med att klara omställningen i övergångsskedet, så skall beredskapsarbeten anordnas för de ungdomar som annars skulle ställas utan meningsfull sysselsättning.

ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Jag försökte förra gången hålla ögonen på den lilla lampan här i bänken som skall ange att en halv minut av taletiden återstår, men jag såg inte att den blinkade. Jag hoppas att den gör det den här gången, för jag tycker inte om att bli avklubbad.

Det jag skulle sluta mitt förra inlägg med var egentligen en fråga till Elver Jonsson. Eftersom han har en replik kvar vill jag ställa frågan litet tydligare: Tio veckors arbetslöshet, Elver Jonsson, är inte det någonting fruktansvärt för en ung människa? Jag tyckte att det av det förra inlägget verkade som om Elver Jonsson tog ganska lätt på detta, eftersom den genomsnittliga arbetslöshetstiden var så mycket kortare för de unga än för de äldre. Jag hoppas att han inte menade så.

Vi socialdemokrater har – och det tror jag Elver Jonsson kommer ihåg – framfört en lång rad konkreta förslag i den här kammaren om hur man skulle kunna förbättra gymnasieskolan, bl. a. i syfte att inte behöva använda arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel i så stor utsträckning för 16–17-åringarna.

Redan på hösten 1977 kom sysselsättningsutredningen med ett förslag om särskild praktik för ungdomar. Man föreslog också ändringar i lagstiftningen för att ge verkliga möjligheter att plocka fram de praktikplatser som behövs i arbetslivet.

Det har tyvärr inte blivit särskilt mycket av de förslag som sysselsättningsutredningen kommit med, trots att vi socialdemokrater gång på gång fört fram förslagen i kammaren. Vi har – och det vet Elver Jonsson också – både i höstas och i januari i år lagt fram konkreta förslag i våra motioner.

Är det, Elver Jonsson, någon garanti för ungdomar att få antingen utbildning, praktik eller arbete att man nu säger att från den 1 juli skall vi ändra arbetsmarknadskungörelsen så att det bara är i undantagsfall som ungdomar under 18 år kan få beredskapsarbete eller arbetsmarknadsutbildning?

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Vpk:s långsiktiga krav på åtgärder mot ungdomsarbetslösheten är tydligen tillräckligt starka för att inför Elver Jonsson frammana ett spöke – socialismens spöke. Men krävs det då inte också långsiktigt arbete? Kortsiktigt har ju samhället länge nog hankat sig fram med de här beredskapsjobben – t. ex. de som av en person vid länsarbetsnämnden i Umeå betecknats som ett uppehållande och tillfälligt försvar. T. o. m. det skall man nu alltså ta bort; inte ens det skall ungdomarna få längre.

Ändå talar Elver Jonsson och regeringen om förbättringar för ungdomen. Är det underligt om protesterna mot sådana saker är starka? Mindre underligt är det kanske att Elver Jonsson är rädd för att ta i vpk-förslagen – de är nämligen konkreta.

ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Vad som erbjuds är ju en garanti när det gäller arbete och praktik och utbildning, och sådana ges i en reformerad tappning, som innebär att möjligheterna ökar och att den utbildning som erbjuds är klart förbättrad.

Anna-Greta Leijon sade att tio veckors arbetslöshet kan vara fruktansvärt för en ung människa. Jag instämmer helhjärtat i det. Vad jag ville säga, med den redovisning jag gav, var att det finns människor som har ännu längre arbetslöshet och att det också kan vara fruktansvärt.

När det gäller de konkreta förslag som socialdemokraterna har redovisat i motioner – både nu senast och tidigare och oavsett om de talar om varvad utbildning eller visst stöd till företag som engagerar sig här osv. – så tillgodoses de kraven i hög grad i propositionen. Det var det som jag menade. Min tes håller när jag säger att det i den principiella delen finns så stora likheter mellan den socialdemokratiska motionen och regeringsförslaget att vi konstruktivt borde ha kunnat hantera frågan i utskottet och inte bara konstaterat att socialdemokraterna med ett bestämt nej avvisat all diskussion om den här reformen. Socialdemokraterna har ju f. ö. anmält att de tänker sig detta längre fram men inte nu.

Jag vill till sist säga att påståendet i den socialdemokratiska reservationen, att "betydande grupper ungdomar kommer att undandras möjligheter till arbete, utbildning och praktik", är oriktigt. Det påståendet håller inte, vare sig det gäller propositionen eller utskottets skrivning. Å andra sidan har vi slagit fast att de fortsatta arbetsmarknadspolitiska insatserna inte får leda till att man i stort sett bevarar den nuvarande ordningen. De måste leda framåt till någonting annat och någonting bättre. Därför måste vi öppna nya möjligheter inom gymnasieskolans ram för de aktuella ungdomsgrupperna och därigenom minska behovet av särskilda arbetsmarknadspolitiska åtgärder för dem.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Det finns många orsaker till att ungdomar som är 16 eller 17 år gamla och just lämnat grundskolan har svårt att få ett jobb. De har varken

yrkesutbildning eller arbetslivserfarenhet, och de kommer därför till korta när de skall konkurrera med äldre arbetssökande om de lediga platser som finns.

Det har i debatten hävdats att propositionens förslag är några snabbt ihopplockade idéer utan samband med vad som tidigare har gjorts. Detta är inte riktigt. Redan i den proposition som den förra trepartiregeringen lade fram på våren 1978 – det var f. ö. den första proposition som jag själv signerade – lades det fast att det långsiktiga målet var att förbättra utbildningsinsatserna. Då låg tyngdpunkten på kortkurser och KUB-försök. Målsättningen var och är att varva praktik och utbildning. Nu bygger vi vidare på de erfarenheter vi uppnått.

Det finns ett begränsat antal arbetstillfällen, som varken kräver utbildning eller erfarenhet och som de yngsta ungdomarna skulle kunna söka. 18-årsgränsen i arbetsmiljölagen begränsar möjligheterna, som Anna-Greta Leijon mycket riktigt här nyss påpekade. Det finns också arbetsgivare som rent allmänt drar sig för att anställa ungdomar.

Hur ter sig då framtiden för dem som bara har grundskola bakom sig? Även om de lyckas få jobb, är risken överhängande att de läses fast i en yrkesmässig återvändsgränd, en framtid i dåligt betalda och okvalificerade uppgifter.

Det måste ändå vara svårt att som ansvarig politiker försvara ett system som skulle stimulera vissa ungdomar att av kortsiktiga ekonomiska skäl välja bort möjligheten till en utbildning eller yrkesintroduktion som på längre sikt ger dem rimliga valmöjligheter på arbetsmarknaden. Detta är vad man har fått höra från debattör efter debattör här. Det är detta man försöker ställa upp på. – Det är så att man hissnar.

Men vad skall vi då göra för dem som inte känner sig motiverade att gå vidare i den nuvarande gymnasieskolan eller som inte kommer in på den linje de önskar men som vill göra ett nytt försök litet senare i stället för att omedelbart välja en linje som de är mindre intresserade av?

En del av de ungdomarna kan få ett jobb på den öppna arbetsmarknaden. Det är i så fall utmärkt. Det är en viktig uppgift för arbetsförmedlingen att stödja de unga i deras arbetssökande. Men de arbeten som i dag står öppna för 16–17-åringar på arbetsmarknaden – det är tyvärr inte så många – räcker inte alltid till för alla som vill ha dem. Då är frågan återigen: Hur skall vi då göra?

Det finns naturligtvis några möjligheter. En är att med en massiv insats av skattepengar skapa tusentals beredskapsarbeten. Det är vad vi hittills ofta förlitat oss på – och enligt min mening gjort i alltför stor utsträckning. Jag noterar här med stor tillfredsställelse att alla opponenter säger att detta är en dålig lösning.

Beredskapsarbetena är till sin natur av tillfällig art. Beredskapsarbetena bör också behålla sin karaktär av konjunkturpolitiskt medel och inte ses som ett sätt att lösa mer permanenta sysselsättningsproblem. Därför har regeringen föreslagit att det skall läggas minskad tonvikt vid beredskapsarbetena som medel för att i en god konjunktur tillförsäkra ungdomar arbete.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

utbildning eller praktik. Däremot har vi inte föreslagit att möjligheten till beredskapsarbete helt skall tas bort för 16- och 17-åringar. När något sådant ibland påstås i debatten – och det har gjorts i dag också, flera gånger – så är det fel. Det har ingen täckning, vare sig i propositionen eller i utskottsmajoritetens betänkande.

Propositionens grundläggande strävan är att öka gymnasieskolans kapacitet och attraktivitet. Det sker bl. a. genom att antalet platser i gymnasieskolan ökar, genom att vi öppnar möjligheter till mer företagsförlagd utbildning inom gymnasieskolans ram samt genom introduktionsprogram för utbildning och individuell yrkesintroduktion.

Det här är alltså olika metoder att tillförsäkra ungdomar arbete, utbildning och praktik, där vi vill åstadkomma en tyngdpunktsförskjutning mellan beredskapsarbete och utbildning men behålla bägge inslagen.

Men det räcker inte med detta. Möjligheterna att få vanliga jobb för de ungdomar som så önskar måste också ökas. I propositionen finns ett förslag till övergångslösning i detta syfte, nämligen ett nytt statsbidrag för att omvandla nuvarande beredskapsarbeten till fast anställning. Jag ser det som ett steg på vägen mot att vrida utvecklingen i riktigare banor.

Herr talman! Det sker ungefär 1 miljon rekryteringar om året på den svenska arbetsmarknaden. Det är vid detta stora antal rekryteringstillfällen som den sällning sker som leder till att de svagaste på arbetsmarknaden drabbas av längre eller kortare arbetslöshetsperioder. Samtidigt är det just denna miljon rekryteringstillfällen som är vår största resurs för att ge arbete åt dem som behöver det. Vad arbetsmarknadspolitiken kan åstadkomma i form av beredskapsarbeten är med nödvändighet ganska marginellt i förhållande till det ordinarie utbudet av lediga platser.

Det är vid de ordinarie rekryteringstillfällena som den nödvändiga anpassningen mellan arbetsgivare och arbetsökande skall ske. De flesta som satt sig in i frågan är överens om att den här anpassningen blivit sämre under senare år. Det är bl. a. därför som det varit nödvändigt att öka de arbetsmarknadspolitiska insatserna så kraftigt. Det här är inte någon lycklig utveckling. Den har framför allt påverkat förhållandena för de svagast ställda bland de arbetsökande. Dit hör bl. a. ungdomar och andra nytillträdande på arbetsmarknaden.

Arbetsmarknadspolitikens uppgift är inte bara att skapa beredskapsarbeten och annan tillfällig sysselsättning. De arbetsmarknadspolitiska insatserna måste tvärtom i första hand inriktas på att få den reguljära arbetsmarknaden att fungera på ett bättre sätt än i dag.

Det är ju så att ansvaret för anpassningen mellan utbud och efterfrågan på arbetsmarknaden vilar på tre parter – jag har påpekat detta många gånger tidigare. Det är arbetsgivarna, arbetstagarna och staten. Minskade krav på en part måste motsvaras antingen av minskade anpassningsbehov eller av ökade krav på någon annan part om balansen på arbetsmarknaden skall kunna upprätthållas.

När det gäller arbetsgivarna har utvecklingen gått mot att de tar ett ökat ansvar för de redan anställda. Det är bra. Men det har fått effekter som inte

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

är så positiva för nytillträdande och arbetslösa. Det ökade ansvaret för redan anställda har lett till ökad internrekrytering inom både företag och offentlig förvaltning. En följd av detta är att de jobb till vilka man rekryterar utifrån antingen är sådana som de redan anställda inte vill ha eller är sådana som ställer särskilda krav på kunskap, erfarenhet eller fysisk och psykisk uthållighet.

De ökade svårigheterna för ungdomar att etablera sig i arbetslivet och utslagningen från arbetsmarknaden av äldre som blivit arbetslösa ger belägg för att rekryteringspolitiken förändrats på ett mindre önskvärt sätt.

Vill vi slå vakt om allas rätt till arbete måste staten naturligtvis ta på sig det slutliga ansvaret för detta. Men det kan inte få innebära att arbetsmarknadsmyndigheterna skall åläggas ansvaret att sysselsätta alla dem som andra arbetsgivare på självvalda grunder har lämnat utanför arbetsgemenskapen. Det måste därför skapas ökade möjligheter för samhället att i former som är förenliga med arbetsmarknadens funktionssätt påverka rekryteringspolitiken hos företag och myndigheter.

Detta skall nog inte i första hand ske genom en tvingande lagstiftning. Blir man med hjälp av en sådan lagstiftning anställd mot arbetsgivarens och kanske också mot arbetsledningens och arbetskamraternas direkta önskan kan det skapa fler problem än det löser – inte minst om det gäller första jobbet för osäkra och oerfarna ungdomar. Det kan inte heller ske bara genom fromma uppmaningar till arbetsgivarna att rekrytera annorlunda. De som skulle låta sig påverkas av sådant skulle sannolikt bli de som minst behöver påverkas.

I dag är det så att de arbetsgivare som bedriver den hårdaste gallringen av arbets sökande har en konkurrensmässig fördel av detta. De arbetsgivare som tillämpar en socialt önskvärd rekryteringspolitik missgynnas i motsvarande mån. Det borde i stället vara tvärtom. De som rekryterar på ett ur samhällets synvinkel önskvärt sätt borde ha en fördel av det, och de som rekryterar snävt borde ha en nackdel. Det är tydligt att de instrument som samhället har i dag i form av olika bidrag och i form av främjandelagstiftning inte förmår åstadkomma något sådant.

Därför bör vi undersöka möjligheterna att finna effektivare former för att stärka arbetsförmedlingens ställning i rekryteringsprocessen och fördela kostnaderna för den sociala rekryteringen mellan olika arbetsgivare beroende på det samhällsansvar de tar. Det är uppenbart att den vägen är att föredra framför att man i hög grad enbart förlitar sig på beredskapsarbeten och andra, speciella arbetsmarknadspolitiska insatser.

Det måste naturligtvis också ställas vissa krav på de arbets sökande. När det gäller ungdomar är det ofrånkomligt att de i första hand bör förmås skaffa sig en god, yrkesinriktad utbildning. Att få den utbildningen i de vanliga skolhusen är kanske inte den bästa lösningen för alla. Det är därför viktigt att möjligheterna till inbyggd utbildning och lärlingsutbildning byggs ut, som regeringen har föreslagit. Som alternativ behöver kommunerna också ha tillgång till mera flexibla lösningar, vilka i propositionen föreslås som försök. Dessa försök innebär att yrkesintroduktion med utbildningsinslag kan

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

erbjudas ute i arbetslivet för dem som föredrar detta framför skolsituationen. Samtidigt är det viktigt att sådana alternativa lösningar inte – som beredskapsarbetena – kortsiktigt ter sig ekonomiskt mycket förmånligare än en mer teoretiskt inriktad utbildning i gymnasieskolan.

Beredskapsarbetena måste vara kvar i viss omfattning och kunna sättas in när andra åtgärder misslyckats. Men de får inte framstå som ett i det närmaste reguljärt alternativ för dem som inte går vidare i gymnasieskolan.

De som inte vill fortsätta studera i någon av de former som erbjuds bör i framtiden kunna få ökat stöd för att söka och få någon av de lediga platser som faktiskt finns. Samtidigt måste möjligheten att gå in i gymnasieskolan hela tiden stå öppen för dem. Men det kan inte vara lämpligt att i stor skala med skattemedel skapa särskilda jobb åt dem som inte, trots ansträngningar, kan få ett vanligt jobb och därför för sin egen skull helst borde skaffa sig en bättre utbildning. Om jag rätt har förstått vad som sägs i de socialdemokratiska motionerna, så redovisar man där inte någon annan uppfattning i just den här frågan. Det är väl så, som utskottets ordförande Elver Jonsson sade, att det i grunden råder rätt stort samförstånd i denna huvudfråga – och jag menar att detta är huvudfrågan i den debatt vi för i dag.

Vi har fortfarande en rekrytering till högre utbildning som är socialt snedfördelad. Barn till höginkomsttagare och barn till föräldrar med god utbildning går nästan undantagslöst vidare till gymnasieutbildning. För barn till låginkomsttagare och barn från hem utan studietradition förhåller det sig dess värre annorlunda. Det är utbildningspolitikens grundläggande mål att bryta detta förhållande. Därför är det viktigt både att vi gör utbildning attraktiv för alla och att vi i den takt som statsfinanserna tillåter höjer studiebidragen från dagens nivå, som vi nog alla kan vara överens om är tämligen låg, och att det då är en jämställd bedömningsbakgrund.

Det har framförts ett argument för beredskapsarbeten för 16–17-åringar som jag måste erkänna att jag, just mot denna bakgrund, har reagerat ganska kraftigt mot. Det sägs nämligen ibland att just barn från låginkomsttagarhem inte lika mycket som andra skall styras in på gymnasiestudier utan i stället måste erbjudas t. ex. beredskapsarbeten, där de direkt kan få en god lön att bidra till familjens försörjning med.

Det här är ett argument som, ärade kammarledamöter, enligt min mening direkt pekar hän mot ett gånget samhälle, där högre utbildning ansågs förbehållen vissa ungdomar. Sedan var det, som nu, naturligtvis inte enbart ekonomiska skäl utan också hemmets studietradition som fällde utslaget. Vad som för den rike Markurell var ett originellt infall var för den fattiga prästänkan en bjudande plikt, nämligen att låta sina barn ta studenten. Men i huvudsak var det familjeekonomi som avgjorde saken.

För familjer med låga inkomster kan det också i dag te sig alltför påfrestande på familjeekonomi att låta sina ungdomar studera vidare i gymnasieskolan. Men deras ekonomiska problem kan inte få lösas genom att barnen alltför tidigt känner sig tvingade att ta sin del av försörjningsbördan. I stället måste de möjligheter som redan i dag finns utnyttjas till att ge ett

ekonomiskt stöd till familjen.

Än mindre önskvärt är det naturligtvis att locka med beredskapsarbete som försörjningskälla direkt efter grundskolan för barn i familjer med god ekonomi men där man föredrar en högre konsumtionsstandard framför utbildning åt sina ungdomar.

Det är angeläget att ungdomarnas möjligheter att söka och få de jobb som faktiskt finns ökar. Men den 16–17-åring som inte ens i god konjunktur kan få ett vanligt jobb efter grundskolan borde ändå slås av tanken att beredskapsarbetet – traditionellt en åtgärd i lågkonjunktur – inte är någon lösning på sikt.

Propositionens förslag är ett led i ansträngningarna att förbättra den unga generationens långsiktiga möjligheter i arbetslivet. För några kan det verka negativt att chanserna att snabbt få goda inkomster blir litet sämre. Men också de kommer så småningom att finna att det är önskvärt att redan i tonåren lägga grunden för en framtida stabil ställning på arbetsmarknaden. Vad man missar i de åren blir allt svårare att hämta igen ju äldre man blir.

ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern ägnade en del av sitt anförande till att tala om att vi från samhällets sida måste få större möjligheter att påverka företagens rekryteringspolitik. Han sade bl. a. att de företag som rekryterar personal på ett socialt och från samhällets synpunkt bra sätt skall gynnas för detta.

Detta var mycket intressant, men det är litet synd att Rolf Wirtén inte lyssnade på oss socialdemokrater när vi för några år sedan diskuterade det s. k. nyrekryteringsstödet. Vi föreslog då just det som Rolf Wirtén nu talar om. Vi föreslog att en förutsättning för att företagen skulle få detta nyrekryteringsstöd skulle vara att de nyrekryterade dem som antingen hade beredskapsarbete, genomgick arbetsmarknadsutbildning, hade skyddad sysselsättning eller var anmälda som arbetssökande på arbetsförmedlingen.

Om arbetsmarknadsministern med detta anförande vill komma med en försöksballong och föreslå något liknande det förslag vi tidigare förde fram, skall vi naturligtvis med intresse studera frågan. Jag kan däremot inte garantera att vårt intresse för frågan kommer att vara lika stort när arbetsmarknadsministerns förslag har passerat Gösta Bohmans behandling i ekonomidepartementet, för där förtvinar tydligen en mängd goda idéer från de andra partierna.

Rolf Wirtén inledde sitt huvudanförande med att säga att det i debatten har hävdats att propositionens förslag skulle vara några snabbt ihopkokade idéer, men jag har i varje fall inte hävdats att det är på det sättet. Jag tror inte alls att det är så. I stället tror jag att Rolf Wirtén hade ganska förnuftiga idéer, men att han helt enkelt inte kunde få igenom dem i ekonomidepartementet. Slutresultatet blev tyvärr det som vi i dag kan se: en besparing för statskassan på 350 milj. kr. men med åtföljande risker för utsatta ungdomsgrupper att

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

hamna just i den situation som Rolf Wirtén i slutet av sitt anförande så värtaligt beskrev. Han sade att vad man missar i ungdomsåren kan vara väldigt svårt att ta igen. Det är just därför som vi så kraftigt har opponerat oss mot regeringens förslag. Vi är rädda för att det kommer att bli väldigt svårt för de ungdomsgrupper som allra bäst behöver samhällets stöd, om regeringens förslag går igenom i dag.

EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Herr talman! Mycket väsen för litet ull, skulle man kunna säga om det vore så att regeringsförslaget egentligen – som Rolf Wirtén nu hävdar – bara betyder en förskjutning av tyngdpunkten från beredskapsjobb till utbildningsinsatser. Men nu är det ju inte så. De omfattande protesterna är berättigade, eftersom regeringsförslaget faktiskt handlar om försämringar.

Jag har i replik till Elver Jonsson frågat vad talet om övergångstid och undantagsregler betyder för kommunerna. Jag känner av oron i min hemkommun, Kiruna, där ungdomarna – som jag förut sade – är speciellt utsatta. Rolf Wirtén hade nyligen besök av kommunalmän från Kiruna. Fick de något svar på frågan – jag vet att de har ställt den? Vill Rolf Wirtén i så fall upprepa svaret?

Vill Rolf Wirtén, som hävdar att regeringsförslaget innebär en förbättring, också svara på följande frågor: Innebär då inte regeringsförslaget att staten minskar sina utgifter med 350 milj. kr.? Innebär inte förslaget att många ungdomar kommer att få 90 % mindre i ekonomiskt stöd vid arbetslöshet, och betyder inte förslaget att företagen får i de närmaste gratis arbetskraft?

Nu säger arbetsmarknadsministern att vi inte kan ålägga företagen att anställa ungdomar – ja, vi kan inte ens vädja till dem. Vi måste enligt Rolf Wirtén göra ungdomen attraktiv som arbetskraft. Det skall alltså löna sig för företagen att anställa ungdomar. Men då måste väl ändå Rolf Wirtén och Britt Mogård sinsemellan bestämma sig? Britt Mogård har ju här tidigare i debatten med kraft hävdat att företagen inte alls skulle tjäna på det.

Låt mig till slut säga att Västerbottens-Kuriren - eller Västerbottens frisinnade läns tidning, som tidningen benämmer sig – har som förstasidesrubrik i dag följande: "Fler unga på driven om beredskapsjobb slopas". Rubriken är visserligen ett citat men återger väl ändå stämningar som regeringen – eller i varje fall den folkpartistiske arbetsmarknadsministern – borde uppmärksamma.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag vill med några ord bemöta de saker som här har nämnts av Anna-Greta Leijon och Eivor Marklund. Det gäller då först rekryteringsbidraget, som Anna-Greta Leijon tog upp. Hon fann mina funderingar i det avseendet intressanta, och jag tackar för det. Förhoppningsvis kommer vi att kunna föra ett konstruktivt resonemang i dessa frågor i fortsättningen.

Jag vill här påminna om att regeringen, när vi befann oss i en besvärlig

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

lågkonjunktur för något halvtannat år sedan, bedömde det som angeläget att man i tid försökte ta vara på den högkonjunktur som då var på väg, och att man i tid stimulerade företag att rekrytera ungdomar. Därför lade regeringen fram ett förslag om ett nyrekryteringsbidrag. Att socialdemokraterna inte bara beträffande det här förslaget, utan när det gäller så gott som alla andra förslag som regeringen lägger fram, har en avvikande mening och yrkar på ändringar eller avslag har vi ju sett exempel på här i dag, även om de i grunden har samma uppfattning om behovet av att vidta åtgärder, exempelvis som i det här fallet då det gäller att påverka rekryteringen i tid. Det var alltså inte så, att regeringen inte vidtog åtgärder i det här avseendet eller att den inte gjorde det i rätt tid.

Får jag sedan ta upp den fråga som både Anna-Greta Leijon och Eivor Marklund, liksom även andra debattörer, har berört en hel del. Det hette att regeringen skulle spara på detta förslag. Fru talman! Jag skulle gärna vilja säga att det här har lett till mycket stora missförstånd. Beredskapsarbeten är ju, och det sade jag också i mitt huvudanförande, en åtgärd som vidtas för att styra konjunkturen, så att man klarar sig över en lågkonjunktur till en kommande högkonjunktur. Det är egentligen därför som vi har inrättat beredskapsarbetena. Det kan kanske vara av intresse för kammarens ledamöter att se hur det förhåller sig med besparingen, om man jämför med olika år. Opponenterna har funnit stor glädje i att göra jämförelser med budgetåret 1978/79. Gör man den jämförelsen visar det sig att det är en skillnad på 350 milj. kr. mot vad som nu bedöms vara nödvändigt. Men gör samma jämförelse med budgetåret 1979/80. Vad får ni då för belopp? Jo, då rör det sig om 150 milj. kr. Med detta har jag bara velat säga att det är en självklarhet att en ansvarig regering i en verkligt djup lågkonjunktur, som den vi hade 1977 och 1978, satsar på en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik. Det var också vad den här regeringen gjorde. Det rörde sig f. ö. om volymer som vi inte hade haft tidigare under 1970-talet och inte heller under tidigare skeden. Det fördes alltså en ansvarig arbetsmarknadspolitik som drev upp volymerna i pengar räknat.

När man sedan kommer in i en högkonjunktur, och en sådan befinner vi oss faktiskt i f. n., är naturligtvis inte de konjunkturpolitiska kraven lika stora. Försök, mina ärade meddebattörer, att se det här sambandet. Då blir det faktiskt fråga om en ballong som tappar luften.

När man, fru talman, talar om en proteststorm bland ungdomarna rör det sig egentligen om en väldig överdrift. Jag har främst observerat att ungdomar har pekat på att de i beredskapsarbetena, för vilka det lämnas 95 % i statsbidrag, har kunnat få en lön på 3 000–4 000 kr. Jämför detta med vad de ungdomar får som går i vanlig gymnasieskola. De får 233 kr. i månaden. Det är givet att det här har skapat spänningar på många sätt. Att de som har haft förmånen att få de här tusenlapparna per månad också gärna skulle vilja få dem fortsättningsvis är inte så konstigt. Men är det, som jag sade i mitt huvudanförande, rimligt att med penningens hjälp styra över ungdomar som kanske är motiverade för gymnasiestudier, och som därmed längre fram skulle kunna stärka sin position på arbetsmarknaden, genom att betala den

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

här lönen för ett beredskapsarbete? Många skoltjänstemän har upplevt att man har fått ett bortfall på grund av den sneda fördelningen i det studiesociala systemet.

Vi bör nu avvakta den studiesociala utredningens förslag och se, om man har resurser för att lyfta upp det hela. Då skall det gälla alla ungdomar i dessa åldrar. Det skall inte vara denna väldiga förmånsbehandling av vissa grupper av ungdomar med en så stor spännvidd som den mellan 233 kr. och kanske 3 500 kr.

Fru talman! Jag skulle också vilja säga att i det system som nu föreslås av regeringen, med utbildning förlagd till företagen, är det naturligtvis fritt fram för parterna att sätta sig ned och fundera över, om man inte kan finna bättre avtal som passar in i detta system. Men det är deras sak att fundera över de tingen. Det lägger jag mig inte i som ansvarigt statsråd. Men jag tror att man skulle kunna tänka över hur man på ett bättre sätt skall kunna anpassa lärlingsavtalen till ett utbildningssystem av det här slaget. I det tar man vara på de resurser som näringslivet onekligen har, och där kan man – det är jag övertygad om – motivera ungdomarna på ett helt annat sätt för att fortsätta sin utbildning och göra det i former som ger dem en starkare ställning i framtiden på arbetsmarknaden, därför att de skaffar sig både utbildning och yrkeserfarenheter.

Får jag möjligen nämna att det, när man nu återoppar så många ungdomar som är kritiska mot förslaget, kan vara skäl att också citera den största elevorganisationen, SECO, vars ordförande Lars Bryntesson gjorde ett uttalande, jag tror att det var i går. Han säger: Beredskapsarbetena får inte permanentas, men innan de slopas måste ungdomen garanteras alternativ. Han säger vidare: Man måste redan i grundskolan satsa mer på praktik i undervisningen för att följa upp detta i gymnasiet med varvad utbildning. Det är först då det blir naturligt för alla elever att genomgå även gymnasieskolan. – Det är precis de här tankarna som regeringsförslaget tar fasta på – att bättre bygga in en varvad utbildning i gymnasieskolan.

Får jag till Anna-Greta Leijon, som några gånger har ställt frågan hur det blir med de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna under det övergångsskede som det talas om både i proposition och utskött säga, och det har f. ö. Britt Mogård citerat ur propositionen, att man inte skall dra undan den här möjligheten förrän man har klarat ut gymnasieskolan på ett sådant sätt att den fungerar för de ungdomar som i dag är skoltrötta.

Jag kan egentligen bara instämma i det uttalandet från statsrådet Mogård och lägga till att den kungörelse som vi håller på att arbeta med i arbetsmarknadsdepartementet tar sikte på just sådana bestämmelser. Men jag vill starkt stryka under, fru talman, att det är självklart att man i första hand skall erbjuda ungdomarna arbete eller utbildning och att det är den sista utvägen att ta till beredskapsarbete. Och jag undrar, Anna-Greta Leijon, om vi verkligen inte är överens om bedömningen att beredskapsarbeten alltid skall vara det man tar till i sista hand. Det är, som Anna-Greta Leijon och många andra här har sagt, inte någon god permanent lösning på den svenska arbetsmarknaden – eller någon annan arbetsmarknad.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

ANNA-GRETA LEIJON (s) replik:

Fru talman! Beredskapsarbeten skall vara den sista utposten, men det är de också i dag. Det har i debatten verkat som om det är den enskilda unga människan själv som kan välja och vraka om han eller hon vill ha beredskapsarbete. Men så är det inte. Det är arbetsförmedlingen som bestämmer om det skall bli något av den saken eller inte.

Men, fru talman, jag skulle vilja få ett ytterligare förtydligande från Rolf Wirtén om detta med arbetsmarknadskungörelsen. Han säger nu att det inte är meningen att dra undan möjligheten att få beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning innan man har de verkliga alternativen i gymnasieskolan. Jag skulle vilja ställa frågan direkt: Blir det alltså inte en ändring av arbetsmarknadskungörelsen, som innebär det som står på s. 2 i propositionen, nämligen att det bara är i undantagsfall som man härnäst skall ha möjligheten till beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning? Då är det alltså fel, det som står på s. 2!

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Fru talman! Arbetsmarknadsministern beskriver nu de här åtgärderna som någonting som skall rädda skoltrötta arbetslösa ungdomar från något alldeles meningslöst. Men kan då Rolf Wirtén redovisa någon som helst beräkning av hur många skoltrötta arbetslösa ungdomar det är som har lockats från skolan av de här 4 000 kronorna i månaden? Det handlar ju ändå om den totala arbetslösheten – den frånvaro av inkomst som arbetslöshet innebär. Det handlar om att det är det som har varit alternativet för ungdomar. Beredskapsjobb är inte heller någonting som man väljer – det blir man anvisad när man inte kan få något annat arbete. Och att man inte alla gånger går till arbetsförmedlingen därför att man egentligen skulle ha velat gå i skolan, tror jag att Rolf Wirtén vet lika väl som någon annan.

Arbetsmarknadsministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Jag har naturligtvis inga exakta siffror på hur många ungdomar som har valt bort gymnasiestudier till förmån för beredskapsarbete. Det skulle kräva en ganska ingående enkätundersökning eller någon annan form av undersökning. Något sådant material har vi inte. Men jag vet av erfarenheter från min egen skolverksamhet och genom kontakter med många av mina kolleger inom skolans värld att det är ett rejält problem när det är sådan spännvidd som den vi har i dag – mellan i genomsnitt 3 500 kr. för beredskapsarbeten och 233 kr. för gymnasiestudier. Jag tror att Eivor Marklund är helt på det klara med att här ligger en realitet i mitt påstående. Det är inte något som bara kan viftas undan.

Anna Greta Leijon tog upp frågan om vad som kommer att stå i den här kungörelsen. Jag vill bara än en gång upprepa att den turordning som jag nämnde i min föregående replik skall gälla. Vi kommer naturligtvis att mera

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

exakt ange de övergångsbestämmelser som krävs för att vi också skall få det att fungera i verkligheten som avses i propositionen och i utskottsbetänkandet. Med det menar jag att det naturligtvis får vara en press på berörda tjänstemän och myndigheter som skall försöka få den här nya gymnasieskolan att fungera på bästa sätt, så att man inte bara väljer att anordna beredskapsarbeten därför att det kanske är bekvämast och mest eftersökt. Viljan skall vara mycket klar, och det måste som sagt finnas en press – först arbete och utbildning, därefter möjligen arbetsmarknadspolitiska åtgärder, om man inte kan finna andra lösningar.

LARS SVENSSON (s):

Fru talman! Den senaste stundens debatt har kunnat ge intryck av att vi nu diskuterar en klar ungdomsgaranti. Jag lade märke till att arbetsmarknadsministern sade att ungdomarna skall garanteras alternativ. Då frågar man sig: Varför går vi socialdemokrater i utbildningsutskottet emot den proposition som föreligger? Jo, det har vi gjort av några olika skäl.

Ett av de viktigaste skälen är det som har framhållits inte bara här i kammaren utan även vid de tillfällen då kontakter har förekommit mellan kommuner och utbildningsutskottet. Vi har från kommun efter kommun fått reda på att man inte har möjlighet att klara de uppgifter som propositionen förutsätter att man skall klara. I de fall man då rycker undan möjligheterna för att använda arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel, klarar kommunerna inte av att ge ungdomarna någonting under en tid. Denna tid kan bli relativt lång. Det är det som egentligen är det allvarliga.

Eftersom kommunerna och de andra instanser som är ansvariga för planeringen av denna utbildning inte kan lova att ha den klar under hösten och man samtidigt tar bort andra hjälpmedel för att sysselsätta ungdomar, så finns det bara ett alternativ för de ungdomar som inte kan få jobb eller som inte kommer in på gymnasieskolan – de kommer att bli utan sysselsättning. Det är detta som är så allvarligt, och det är skälet till att vi inte kan bifalla propositionen. Vi begär i stället att regeringen till hösten lägger fram ett samlat program som innebär att ungdomarna garanteras utbildning, arbete eller praktik.

Varför klarar inte kommunerna av att starta de nya utbildningarna? Flera skäl kan anföras. Först och främst fattar vi beslut i dag i denna fråga. Det innebär att kommunerna ännu inte har kunnat göra några förberedelser. Vidare måste information föras ut till såväl lärarna som näringslivet för att de skall ha en chans att planera de åtgärder som propositionen förutsätter skall vidtas. Och den informationen hinner kommunerna inte få fram. I propositionen sägs också att man på många ställen inte kommer att klara detta under den första tiden. Om då beredskapsarbeten inte finns som ett alternativ för ungdomarna återstår bara sysslolöshet för dem.

När man lyssnar på debatten får man det intrycket att gymnasieskolan kraftigt kommer att utökas. Så är inte fallet. Gymnasieskolan kommer att dimensioneras på samma sätt som under det gångna budgetåret. Vad som har skett är att regeringen i dag begär ett bemyndigande av riksdagen att öka

antalet platser i gymnasieskolan om detta är påkallat av arbetsmarknadspolitiska skäl. I övrigt har man inte föreslagit en utökning av antalet platser i gymnasieskolan. Den totalram som vi i utskottet i stort sett är överens om är alltså oförändrad.

Jag vill här till Larz Johansson säga att socialdemokraterna i en motion har begärt att regeringen vidtar åtgärder för att minska andelen lediga platser i gymnasieskolan. Under de gångna åren har ett antal platser varit outnyttjade, och vi har begärt en redovisning härav och, som sagt, åtgärder för att besätta de platserna.

Jag sade tidigare att det åvilar de kommunala skolstyrelserna att lämna informationen och att de inte kommer att hinna med detta i tid. Det är den ena sidan av saken. Den andra är att eftersom det nya som föreslås, en 40 timmars yrkesintroduktion, i princip skall anpassas till varje enskild elev tarvas relativt stora arbetsinsatser från skolan – för att finna lämpliga platser i näringslivet, för att vidta de åtgärder som behövs för att samordna yrkesutbildningen med den teoretiska utbildningen i skolan. Detta kommer man också att ha stora svårigheter att klara.

Dessutom ger denna 40 veckors kurs – om man nu kan kalla den en kurs – inte något yrkesmål och inte heller några meriter. Den fråga som man ställer sig är därför: Vad kommer denna 40 veckors kurs att innebära? Innebär den bara att arbetsgivarna får gratis arbetskraft? De lokala skolmyndigheterna kommer att ha mycket svårt att klara uppföljningen och kontrollen av att kursen verkligen ger den utbildning som man förväntar sig av den.

Det sägs i propositionen ingenting om att det skall upprättas en läroplan. Man säger att planer skall upprättas lokalt, men däremot sägs ingenting om att SÖ skall utarbeta en läroplan.

Avsikten är tydligen att man skall utnyttja de ungdomar som inte kan eller är intresserade av att gå in i gymnasieskolan för att tjäna pengar på dem. Detta reagerar vi också emot.

Man säger i propositionen att handledare skall finnas ute på företagen. Vi vet att många av de företag som kan vara aktuella för den här typen av utbildning har en mycket kunnig och skicklig yrkesarbetskraft. Men det är inte säkert att dessa personer har förutsättningar att fungera som handledare. När man i propositionen säger att man förväntar sig att det skall bli en utbildning för dessa handledare frågar jag mig: När kommer denna utbildning att genomföras? Kommer den att genomföras i så god tid att man kan dra nytta av de utbildades kunskaper när kurserna skall planeras och genomföras? Det hinner man självfallet inte med. Det gäller här en utbildning som måste förläggas till hösten, eftersom vi vet hur det är under sommartid. Det gör att dessa handledare inte är färdiga att ta emot de elever som skall placeras i 40-veckorskurserna. Det är alltså orealistiskt att tänka sig att detta kan genomföras till hösten. Det tycker jag att utskottsmajoriteten bör erkänna. Jag tycker att man skall erkänna att detta förslag inte är genomförbart förrän möjligen till våren 1981. I det läget finns det ännu större skäl att bevaka att arbetsmarknadskungörelsen verkligen ger möjlighet att utnyttja beredskapsarbetena intill dess man fått fram något annat alternativ.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gymnasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Det alternativ som propositionen föreslår är alltså inte något alternativ i dag – det är ett alternativ tidigast om ett halvår eller kanske först om ett år.

När det gäller de 4-veckorskurser som föreslås vill jag säga att den formen ju redan prövats. Redan under det gångna året har man på många skolorter använt sig av en 5-veckors introduktionskurs, som arrangerats i samarbete mellan AMS och SÖ.

Jag skall bara nämna ett par saker till, bl. a. förstärkningen på syo-sidan. Vi har i motioner och i en reservation tagit upp denna fråga. Vi anser att det är viktigt att de ungdomar som har svårigheter att få ett fast fäste på arbetsmarknaden får den hjälp de behöver redan i skolan. Vi vet att både invandrarungdomar och andra ungdomsgrupper har svårigheter. Med den belastning som syo-funktionärerna i dag har kan de inte klara denna uppgift. Dessutom ställer propositionen och utskottsmajoriteten kravet att de 40-veckorskurser som skall anordnas skall ersätta den förstärkning som sker på syo-sidan. Jag kan inte se att det här kommer att bli någon förstärkning. Man kommer i stället att ta syo-funktionärer från det ordinarie skolväsendet och placera dem på dessa kurser. Det blir alltså inte den förstärkning som vi efterlyser i reservationen.

Jag vill slutligen beröra en fråga som Larz Johansson tog upp i sitt inlägg. Han sade att man på centerhåll har den principiella uppfattningen att det för varje form av utbildning skall utgå studiemedel och icke lön. Menar Larz Johansson att det nuvarande systemet med lärlingsutbildning, där lön utgår sedan parterna tecknat avtal, skall ersättas med studiestöd? Det skulle vara intressant att få svar på den frågan. Vi har den principiella uppfattningen att eleverna antingen själva skall få bidraget eller att det skall räknas av från det bidrag som utgår från staten för den produktion de utför. Vi har också föreslagit – och det har beslutats av denna kammare – att det snabbt skall läggas fram förslag om ändrat studiestöd som skall gälla för alla typer av utbildning.

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Lars Svensson ställde en del frågor. Jag tycker att en av dem var synnerligen berättigad, nämligen den som han inledde sitt anförande med: Varför går vi i socialdemokratin emot propositionen? Det är vad vi också har frågat oss mycket länge.

Sedan gör han ungefär samma misstag som alla andra debattörer från den sidan tidigare har gjort här: Han upprepar sådant som inte är sanningar. Han säger att här rycker man undan de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Eftersom statsrådet Mogård tidigare har läst högt ur propositionen, får jag läsa högt ur utskottsbetänkandet: "Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att verksamheten inte till alla delar kan påbörjas redan vid höstterminens start utan att kommunerna, beroende på sin handlingsberedskap och på de lokala förhållandena, först successivt kan utnyttja hela den

beräknade kapaciteten ---. Med tanke på denna successiva start med de nya åtgärderna inom gymnasieskolan förutsätter utskottet att, såsom de föredragande statsråden anför --- arbetsmarknadsåtgärderna för de berörda ungdomsgrupperna inte avvecklas omedelbart utan att övergångsbestämmelser kan gälla inledningsvis”.

Vi rycker alltså inte undan de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna; påståendet blir inte mer sanning för att man gång på gång upprepar det.

Sedan är det faktiskt så att det blir en kraftig utökning av utbildningsmöjligheterna i gymnasieskolan. Lars Svensson!

Så återfaller Lars Svensson, liksom Lena Hjelm-Wallén tidigare, i ramtänkandet och pratar om att har man bara en tillräckligt stor ram, då har man utbildningskapacitet. Men om den ramen innehåller en massa luft – platser som man inte har lagt ut och tomma utbildningsplatser – så är det inte särskilt mycket att skryta med.

Lars Svensson säger: Vi har i motion begärt åtgärder för att besätta de lediga platserna. Var så god, här kommer åtgärderna! Det är det som propositionen är till för. I första hand skall man utnyttja de lediga utbildningsplatser som vi har, i andra hand skall man utöka kapaciteten, framför allt inom den företagsförlagda utbildningen. Dessutom tillkommer de andra åtgärderna – fyraveckorskurser, 40-veckorskurser osv. Detta är ju i mycket hög grad syo-insatser. Framför allt fyraveckorskursen är att betrakta som ett sätt att slussa in ungdomar i olika former av utbildning som vi har erbjudit.

Avslutningsvis vill jag säga att jag i mitt tidigare inlägg inte talade om lönebiten, utan jag talade om den arbetsrättsliga ställningen för eleverna. Jag slog fast att de skulle betraktas som elever i gymnasieskolan.

LARS SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Vad är det vi pratar om? Propositionen säger att man siktar till att befrämja gymnasieutbildningen så att den kan ersätta beredskapsarbete. Vad man föreslår är ju att de generella beredskapsarbetena skall upphöra fr. o. m. den 1 juli. Endast i undantagsfall skall de få utnyttjas. Det är på den här punkten vi har begärt besked gång på gång. Om det visar sig – vilket mycket talar för – att man inte under detta år kan genomföra de förslag som propositionen innehåller, så kommer en hel del ungdomar att så att säga ramlas emellan. Och vad skall man vidta för åtgärder för dessa? När inte kommunerna klarar sin planering, när man inte hinner få fram de kontakter man behöver med näringslivet, då skall man alltså låta ungdomarna gå och vänta på att man blir färdig – om det sedan tar ett halvår eller mera.

Det är detta som vi är så rädda för, och det är därför vi säger: Låt oss få fortsätta att använda såväl gymnasieskolan som de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna till dess att man har ett klart förslag, som ger möjligheter för dem som skall anordna denna typ av utbildning att hinna planera för den. Det är det främsta skälet.

Ramen fanns i fjol också – regeringen hade kunnat utnyttja möjligheten att lägga ut kursen. Vad vi begärt är en redovisning av vilka av de planerade och

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

utlagda utbildningarna som icke kommit till stånd. Varför har man inte kunnat fylla de platserna? Beror det på att vi här i kammaren fattar besluten för sent, så att kommunerna inte har chansen att planera, eller beror det på att vi inte får ut tillräcklig information till eleverna om vilka utbildningar som kan väljas inom gymnasieskolan? I så fall kan det vara så att det inte finns tillräckligt med syo-resurser för att informera ungdomarna.

Den 4-veckorskurs man nu föreslår är likvärdig med den 5-veckorskurs som anordnats tidigare i samråd mellan arbetsförmedlingen och skolan. Jag vet vilka massiva insatser man fått göra. Jag har själv varit med i SSA-rådet, jag har själv suttit med som arbetsförmedlingens representant och vet att just dessa ungdomar behöver ofantliga insatser för att klara sig. De måste också ha någonting sedan. Det är detta som är så allvarligt. Har vi ingenting att erbjuda ungdomarna efter denna korta kurs går de mot en sysslolöshet, och det är det vi måste undvika.

LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det hjälper tydligen inte att upprepa samma sak gång på gång. Vill man inte fatta gör man uppenbarligen inte det.

Jag skall inte läsa högt en gång till ur utbildningsutskottets betänkande – jag bara hänvisar till det och läser några rader ur arbetsmarknadsutskottets betänkande i stället. Där säger man: "Även på längre sikt förutsätter statsrådet Wirtén att det kommer att finnas behov av att i viss begränsad omfattning anordna beredskapsarbete eller arbetsmarknadsutbildning för 16–17-åringar." Vi kan inte göra mer än att gång på gång svara och hoppas att det någon gång tränger in.

Lars Svensson frågar sig vad det beror på att vi haft denna tomgång i gymnasieskolan med ett alltför stort antal icke utnyttjade platser samtidigt som vi har ungdomar som är utestängda från utbildning. Det finns många skäl till det. Några av de skälen har redovisats tidigare. Andra skäl är att kommunerna, trots att de fått sig en ram tilldelad, inte har kunnat skaffa fram lokaler. Man kan inte ens med relativt långt varsel bygga nya lokaler för alla ungdomar som gör anspråk på gymnasieutbildning, och framför allt kan man inte bygga för hela den ungdomspuckel vi nu har. En hel del av de här utbildningarna är ganska dyra att anordna. Skall man starta utbildningar som är attraktiva för just de ungdomar vi talar om handlar det många gånger om verkstadsarbete, arbete med fordon osv., och det är dyrbara utbildningar lokalmässigt, utrustningsmässigt och materielmässigt. Därför är det uppenbara fördelar om man kan lägga en del av den utbildningen ute i de verkstäder och företag som redan finns och som redan har den maskinella utrustningen. Det är därför det är så praktiskt och lämpligt att försöka att framför allt utöka den här utbildningskapaciteten på de ställen där resurserna finns. Då blir det totalt sett ett bättre resursutnyttjande men sammantaget ändå till lägre kostnader, till båtnad för både staten och kommunerna. De tror jag ingen kan ha någonting emot.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

LARS SVENSSON (s) replik:

Fru talman! Larz Johansson vet hur diskussionen gick i utbildningsutskottet angående lärlingsutbildningen. Förslaget gällde att lärlingsutbildningen skulle ligga inom ramen för 100 % av eleverna i 16-årsåldern. Sedan accepterade man att ramen utökades med de 3 000 platser som föreslagits i budgeten. Det berodde på förslag från socialdemokraterna. Vi tycker det är bra med lärlingsutbildning.

Vi tycker att man skall finna former för en utbildning varvad med praktik, teori och arbete. Vi tror att man skall utnyttja de resurser näringslivet ger, men vi måste samtidigt skapa möjligheter för skolan att dels kontrollera och bevaka att utbildningen sköts ordentligt, dels se till att eleverna får en utbildning som motsvarar den man skulle få om man ginge på gymnasieskolan. Det är där vi riktar den hårdaste kritiken mot de 40-veckorskurser som nu föreslås. Det är tveksamt om de över huvud taget skall kallas utbildning. Vi vill närmast betrakta dem som ett sätt för arbetsgivarna att få gratis arbetskraft.

Vi anser att intill dess att man klarat av planeringsåtgärderna måste beredskapsarbete finnas kvar. Det är därför vi icke kan ansluta oss till ett bifall av propositionen. Det borde inte vara svårt att förstå att man inte får rycka undan ett skydds nät, innan man har ett annat skydds nät klart. Man måste ha ett nytt skydds nät färdigt, innan man rycker bort ett befintligt. Och vad som står i propositionen är att arbetsmarknadskungörelsen skall göras om, så att den endast i undantagsfall skall tillämpas för beredskapsarbete. Det kan inte Larz Johansson förneka.

Förste vice talmannen anmälde att Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

LINNEA HÖRLÉN (fp):

Fru talman! Man kan ställa många krav på ett gott samhälle – om social välfärd, om en rättvis fördelning av de samlade tillgångarna osv. Skall man ha någonting att fördela behövs det emellertid skicklighet och kunnighet hos dem som skall sköta jobben. Ju mer komplicerade uppgifter vi får att ta hand om, desto bättre utbildning behöver vi. Det räcker heller inte med en utbildning i ungdomen en gång för alla. De allra flesta behöver också någon form av fortbildning senare i livet. Arbetsmarknaden ställer med andra ord krav på en mångsidig och flexibel utbildning.

Som det tidigare många gånger påpekats under debatten i dag är det i dagens arbetsmarknadsläge besvärligt för unga människor att finna sin plats i arbetslivet. Svårast är det för dem som helt saknar yrkesutbildning. I tider av åtstramning är det de som först blir utslagna från arbetet. I ungdomarnas eget intresse är det därför mest angeläget att de inte släpps ut på den fria arbetsmarknaden utan någon form av yrkesutbildning eller, för att tala i dagens termer, utan någon form av yrkesintroduktion. För det är ju mot bakgrunden av det rådande arbetsmarknadsläget som det förslag vi i dag diskuterar skall ses. Det behövs människor med goda yrkeskunskaper för att

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

sköta jorden, maskinerna och människorna – yrkeskunskaper som man måste lära sig under en längre eller kortare inlärningsstid. Önskedrömmen är naturligtvis att vi alla i första hand har ett arbete men också att vi på alla punkter har människor som är kompetenta att sköta sitt jobb och som har en personlig tillfredsställelse av det. Den personliga tillfredsställelsen är ju f. ö. till stor del beroende av vissheten om att man verkligen kan sitt jobb. Det är sannerligen inte lätt att ordna det så i samhället, och det ställer stora krav på flexibilitet i yrkesutbildningen.

Från folkpartiets sida har det alltid varit ett önskemål att ge alla individer möjligheter att göra det bästa av sina förutsättningar. Från vårt håll har det därför rests krav på bättre anpassning mellan skola och arbetsliv, på varvad utbildning m. m. I vårt partiprogram talar vi redan 1972 om att en "större samordning bör eftersträvas av alla de utbildningsmöjligheter, som står till förfogande för dem, som efter en tids förvärvsarbete eller hemarbete önskar återgå till studierna. I denna samordning måste även arbetsmarknadsutbildningen infogas. --- Konjunkturbetingade nedgångar i sysselsättningen bör utnyttjas för utbildningsändamål."

De åtgärder mot ungdomsarbetslöshet som arbetsmarknadsministern Rolf Wirtén föreslog våren 1978 låg ju också helt i linje med detta program. De åtgärderna innebar bl. a. en förstärkning av arbetsförmedlingarnas uppföljande verksamhet, en ökning av bidragen till beredskapsarbeten och en försöksverksamhet med yrkesutbildning i form av varvade teoretiska studier och praktiskt arbete med start hösten 1978. Syftet med åtgärds paketet var att alla unga skulle erbjudas arbete, utbildning eller praktik.

Förslagen i årets budgetproposition ligger också helt i linje med kraven på vad som brukar omtalas som en ungdomsgaranti. Ungdomsgarantin har alltid varit avsedd som ett erbjudande, inte som ett obligatorium. Ingen vill ju tvinga någon till utbildning som vederbörande inte vill ha, men alla skall kunna få ett erbjudande om utbildning, arbete eller praktik.

Trots allt vad som redan gjorts för att bereda ungdomar väg in i arbetslivet finns det fortfarande en del svårigheter att övervinna. Läget på arbetsmarknaden ser inte ut att ljusna under de närmaste åren. Svårast är det naturligtvis för de yngsta, 16-17-åringarna – och det är dem som dagens debatt gäller. Det blir därför allt viktigare för dessa ungdomar att ha en yrkesutbildning att hänvisa till i konkurrensen om arbetstillfällena.

Beredskapsarbeten är ju bra så länge de varar, men de som inte får fortsatt jobb därefter – och det är nog de flesta – är alltså lika illa ställda på arbetsmarknaden. Skall samhället visa verkligt ansvar gentemot ungdomarna bör det se till att om möjligt alla ungdomar får någon form av introduktion i arbetslivet, någon form av yrkesutbildning.

Som folkpartist hälsar jag alltså med glädje de förslag om åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan m. m. som vi i dag diskuterar. En introduktion i yrket på 40 veckor kan göra det lättare för en del ungdomar att komma över den tröskel som en längre yrkesutbildning kan utgöra.

De invändningar som rests mot proposition 145 från de unga själva hänger säkerligen delvis samman med att de ser sin situation i ett kortsiktigt

perspektiv. En chans till ett tillfälligt jobb med 3 000–4 000 kr. i månaden kan för ögonblicket verka mer lockande än de förbättrade möjligheter till varaktig anställning som en yrkesutbildning innebär.

De introduktionsprogram som föreslås i propositionen är just avsedda att skapa intresse för utbildning och kunskaper – en förstärkt syo, skulle man kunna säga. Yrkesintroduktionen kan sedan innehålla utbildningsmoment för ifrågavarande yrke och ges en så långt möjligt individuell utformning. Ingen med längre tidsperspektiv än det närmaste halvåret kan väl på allvar betvivla att detta är en reform i ungdomarnas eget intresse.

Om riksdagen i dag bifaller utskottets hemställan får vi en utbildning som är avsedd att successivt ersätta provisoriet med beredskapsarbeten och som ger bättre förutsättningar för en varaktig anställning för de unga, och detta ser jag som en förbättring av ungdomarnas situation på arbetsmarknaden. Att det sedan blir förenat med vissa svårigheter att få det hela att fungera på en gång är en annan historia. De svårigheterna har förutsetts redan i propositionen. Där framhålls därför att reformen måste genomföras i en sådan takt att gymnasieskolan klarar att ta emot ungdomarna och att en övergångstid kan behövas för de lokala skolmyndigheterna.

Också utskottet visar på nödvändigheten av en successiv övergång: "Med tanke på denna successiva start med de nya åtgärderna inom gymnasieskolan förutsätter utskottet att, såsom de föredragande statsråden anför i propositionen 1979/80:145, arbetsmarknadsåtgärderna för de berörda ungdomsgrupperna inte avvecklas omedelbart utan att övergångsbestämmelser kan gälla inledningsvis."

Sådana övergångsbestämmelser har också utlovats från de båda ministrar som deltagit i debatten här i dag.

Över huvud taget bör gymnasieutbildningen genom de reformer som nu föreslås få större möjligheter att på ett flexibelt sätt anpassa sig till ungdomars i åldrarna 16–18 år behov av yrkesutbildning. Därtill kommer att det ligger en väsentlig fördel för kommunerna i förslaget när det gäller att lösa problemet med lokaliteter för utbildningen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets förslag i dess helhet.

FRIDA BERGLUND (s):

Fru talman! Jag skall i mitt inlägg beröra den del av propositionen som behandlar beredskapsarbeten.

Föredragande statsrådet säger att arbetsmarknadskungörelsen skall ändras så att beredskapsarbeten normalt inte kommer att erbjudas ungdomar under 18 år. Det här förslaget har väckt stor oro hos många, vilket har framgått av pressen, av skrivelser till utskottet och av debatten tidigare.

Arbetsmarknadsläget är synnerligen besvärligt på många håll i landet, och den föreslagna förändringen i fråga om beredskapsarbeten inger, som jag sade, självklart stor oro. Pressen kritiserar regeringen för att den, när statskassan sinar, drar in beredskapsarbeten, vilket drabbar de sämst ställda. Åtgärden betyder ökad arbetslöshet och utslagning i många kommuner,

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

vilka redan i dag är hårt drabbade av arbetslöshet.

I mitt eget hemlän står över 20 % av ungdomar mellan 16 och 25 år utanför den ordinarie arbetsmarknaden. I Gällivare kommun är siffran 29,2 %, i Kiruna 25,3 och i Övertorneå 25,1 %. Det är en högst onormal situation. Dessutom beräknas ungefär 4 000 ungdomar gå ut grundskolan och gymnasieskolan samt lämna militärtjänstgöringen denna vår. Det är mot bakgrund av den situationen som man får göra sina bedömningar.

Läget är alltså mycket besvärligt. Inga enkla lösningar står till buds. Det krävs insatser för att öka sysselsättningen på den reguljära arbetsmarknaden, vilket vi socialdemokrater har framhållit upprepade gånger.

Arbetsmarknadsministern varnade för en situation där beredskapsarbetena skulle bli ett reguljärt alternativ. Men det blir de bara om arbetsmarknaden och sysselsättningssituationen fortsätter att vara såsom vi i dag upplever den på många håll i landet.

Kritiken mot regeringsförslaget beror på att det inte överensstämmer med eller återspeglar många människors verklighet. Beredskapsarbete är ingen normal företeelse och får inte heller betraktas som en sådan. Målet måste vara att alla skall kunna arbeta på den reguljära arbetsmarknaden. I dag finns det inte praktiska möjligheter till det. Det är både naturligt och normalt att människor blir oroliga när ungefär 350 milj. kr. för beredskapsarbeten bantas bort. Åtgärden drabbar de mest utsatta grupperna i samhället.

I lokalpressen har det påståtts – bl. a. från borgerliga ledamöter i arbetsmarknadsutskottet – att regeringens förslag har missförståtts. Det säger alltså ledamöter som själva i utskottet har skrivit under på att vi måste räkna med att det blir svårt att tillämpa de nya utbildningsprogrammen fullt ut redan i höst eller ens under kommande läsår. De har gjort bedömningen att vi får räkna med att beredskapsarbeten kommer att behövas under de närmaste åren. Detta är en helt annan tolkning än den propositionen gör, alltså att det skall finnas vissa begränsade möjligheter att erbjuda 16–17-åringar arbetslivserfarenhet genom beredskapsarbeten. Nu vill jag fråga utskottets talesmän: Vad är det som avgör om man skall få utnyttja beredskapsarbeten? Är behovet avgörande eller vilka kriterier ställs? För att undvika missförstånd är det väldigt viktigt för mig att få svar på dessa frågor.

Oron i våra kommuner är väldigt stor. Många kommuner har utarbetat program, där man erbjuder ungdomarna i första hand utbildning, i andra hand utbildning kombinerad med praktik och i sista hand beredskapsarbeten. Beredskapsarbeten har alltså varit en sista utväg, om det inte går att på något annat sätt aktivera ungdomarna.

Det finns kommuner som inte kommer att klara av att genomföra sina program, om de inte får statsbidrag i beräknad omfattning. Här kommer man åter in på kommunernas möjligheter att i tid planera. Exempelvis Kiruna kommun har skrivit till utskottet och redogjort för sitt program för det kommande halvåret. Där har man räknat med 15 milj. kr. till arbeten för arbetslösa ungdomar. De skulle sysselsätta ungefär 350 ungdomar. Samtidigt framhåller Kiruna kommun att man har ett mycket besvärligt arbetsmark-

nadsläge med hög arbetslöshet. Får man inte dessa beredskapsmedel, kan man inte heller genomföra sitt program. Jag vill åter fråga utskottets talesmän: Kommer de kommuner som har planer för att klara ungdomsarbetslösheten och har räknat med beredskapsmedel såsom ett led att få dessa medel? Är behovet av insatser avgörande?

Fru talman! Socialdemokraterna har i olika sammanhang hävdad att vi inte kan lösa våra framtida sysselsättningsproblem med beredskapsarbeten. Jag upprepar det som andra har sagt tidigare. Så länge vi inte har andra möjligheter, är dock beredskapsarbeten ett alternativ. Det största slöseriet med våra resurser är att låta ungdomarna passiviseras. Det gör de ganska snabbt om de går sysslolösa. Socialdemokraterna har alltid vetat utbildningens värde och även kämpat för att förbättra utbildningens möjligheter. Men det måste finnas möjligheter till insatser av typ beredskapsarbeten såsom en utväg i de fall man inte genom utbildningsinsatser och anställning på den öppna marknaden kan klara ungdomarna. Vår viktigaste uppgift är att fånga in och aktivera ungdomarna, innan de hinner bli passiva och märkta av arbetslösheten.

Fru talman! Jag skall i detta fall också något beröra riksyркesskolornas roll i framtiden. Det finns fyra riksyркesskolor i vårt land. Med anledning av den förändring som nu skall ske beträffande arbetsmarknadsutbildningen för ungdomar vill jag ställa några frågor till utskottets talesmän: Kommer denna förändring att drabba riksyркesskolorna? Dessa skolor tar ofta emot elever direkt från grundskolan och fångar upp en del av dem som av olika anledningar inte är motiverade för eller inte kommer in på gymnasieutbildning. Kommer detta förfarande att bli möjligt även i framtiden? Arne Andersson i Gamleby kommer att anföra flera synpunkter på riksyркesskolorna, men eftersom detta är ett mycket aktuellt ämne i vårt län har jag ställt dessa frågor. Jag hoppas att jag får svar på dem.

Från socialdemokratiskt håll har vi i olika sammanhang efterlyst en samlad regeringspolitik. Här har vi återigen ett bevis på bristande samordning. Inte ens utskottets majoritet tror att förutsättningar finns att fånga in alla ungdomar i utbildning. Ändå ansluter man sig till propositionens förslag om att ändra arbetsmarknadskungörelsen så att ungdomar under 18 år bara i undantagsfall skall få möjlighet till beredskapsarbete. Genom att rösta på den socialdemokratiska reservationen bidrar man till att inte förvärra en redan besvärlig situation.

Fru talman! Med det yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Att ungdomsarbetslösheten är ett mycket allvarligt problem för vårt samhälle är någonting som vi bara alltför ofta tvingats konstatera, bl. a. från riksdagens talarstol. Vi vet att arbetslösheten i dag är ca tre gånger större bland tonåringar än bland arbetstagare i allmänhet.

Det här är allvarligt, därför att arbetslöshet alltid är en allvarlig och svår situation och också därför att arbetslöshet som inledning på ens yrkesverk-

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

samma liv kan sätta särskilt djupa spår. Därför är det särskilt viktigt med insatser för att komma åt ungdomsarbetslösheten och göra den så liten som möjligt.

Jag tycker att Anna-Greta Leijon i sitt anförande tidigare i dag sade många tänkvärda ord om bakgrunden till den stora ungdomsarbetslösheten. Hon konstaterade att det i vårt samhälle i dag inte finns särskilt många arbetstillfällen som är anpassade för 16–17-åringar. När de slutar grundskolan har de ofta inte de kvalifikationer som arbetsgivarna kräver. Hon konstaterade också att det finns ett krav på att ungdomarna skall vara, som hon uttryckte det, lönsamma redan från första början. Det är numera svårt att kunna gradvis vänjas in på arbetsmarknaden.

Den bakgrundsteckningen tycker jag är riktig, och jag vill gärna instämma i den.

Anna-Greta Leijon konstaterade också att beredskapsarbeten inte är någon bestående lösning på ungdomarnas sysselsättningsproblem, och det är naturligtvis helt riktigt. Beredskapsarbete blir ofta bara en temporär lindring, som sedan kanske leder till ny arbetslöshet när beredskapstiden är över. Vad som behövs är utbildning, som ger ungdomarna bestående förutsättningar att få permanenta jobb.

Detta är vi eniga om. Jag tror att vi också är eniga om att inbyggd utbildning på arbetsplatserna är ett mycket bra komplement till gymnasieskolan i övrigt. Hela det synsättet finns det en massiv enighet omkring här i kammaren, och man kan fråga sig vad vi egentligen bråkar så förfärligt om.

Ja, låt oss försöka komma underfund med socialdemokraternas kritik mot regeringsförslaget. Kritiken är så omfattande att man gör någonting så ovanligt som att kräva avslag på hela propositionen. Kritiken handlar framför allt om två saker.

Den första är misstanken att den utbildning som regeringen föreslår, den s. k. 40-veckors yrkesintroduktionen, inte kommer att fylla kvalitetskravet. Den frågan har behandlats i utbildningsutskottet, och jag tycker att företrädare för utskottets majoritet har bemött det påståendet ganska effektivt.

Bakom den motsättningen kanske ligger en motsättning mellan ett centralistiskt synsätt, där man anser att det måste vara en väldigt hård centraldirigering för att utbildningen skall bli godtagbar, och ett mera decentralistiskt synsätt, som innebär att man anförtror åt skolmyndigheterna i kommunerna att övervaka att den inbyggda utbildningen ute på företagen fyller högt ställda kvalitetsmässiga krav.

Den andra huvuddelen av kritiken är, milt uttryckt, märklig. Vad socialdemokraterna kräver är att beredskapsarbetena inte skall begränsas förrän man har tillgång till de utbildningsplatser som skall komma i stället. Detta, fru talman, är en självklarhet. Det är alldeles uppenbart att alla egentligen är eniga också på denna punkt. Det framgår klart, om man bekvämar sig till att läsa proposition 145.

På s. 21 i propositionen säger statsrådet Mogård: "Detta" – dvs.

begränsningen av de arbetsmarknadspolitiska insatserna – "måste naturligtvis ske i den takt som gymnasieskolan klarar av att ta emot den nya gruppen av ungdomar. Man bör därför vara medveten om att det kan behövas en övergångstid för att de lokala skolmyndigheterna skall hinna planera och förbereda de nya utbildningsinsatser som är nödvändiga." Beredskapsarbetena skall alltså inte dras in, förrän det finns tillräckligt antal utbildningsplatser.

På s. 15 i propositionen säger statsrådet Wirtén: "Detta innebär att det även under det kommande läsåret kan komma att finnas visst behov av arbetsmarknadspolitiska insatser såsom beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Omfattningen av dessa blir beroende av hur kommunerna lyckas med olika slag av insatser inom ramen för gymnasieskolan." Än en gång bekräftas alltså att beredskapsarbetena inte skall dras in förrän utbildningsplatser kan erbjudas i stället.

Eftersom detta inte ens tycktes ha nått ut till socialdemokraterna här i riksdagen, väckte jag och några partivänner en motion för att göra det möjligt för arbetsmarknadsutskottet att ännu tydligare klargöra detta i och för sig självklara faktum. I den motionen slogs fast att vi måste se till att vi har beredskapsarbeten tillgängliga i den utsträckning som dessa inte kan ersättas med utbildningsplatser.

Denna motion föranledde även arbetsmarknadsutskottets majoritet att slå fast att beredskapsarbeten måste anordnas till dess tillräckligt antal utbildningsplatser kan erbjudas ungdomarna. På s. 11 i arbetsmarknadsutskottets betänkande skriver utskottet med anledning av motionen:

"Utskottet har redan i den föregående framställningen betonat att möjligheterna att begränsa arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten för ungdomar i åldern 16–17 år hänger samman med i vilken takt gymnasieskolan kan ta emot den nya gruppen ungdomar. Man måste räkna med att det kan bli svårt att börja tillämpa de nya utbildningsprogrammen fullt ut redan i höst eller ens under det kommande läsåret. Självfallet får detta inte leda till att ungdomar i detta övergångsskede ställs utan meningsfull sysselsättning. Åtminstone det närmaste året får man därför räkna med att beredskapsarbeten kommer att behöva anordnas för denna grupp ungdomar."

Efter att ha läst allt detta måste man ställa frågorna: Är socialdemokraterna här i riksdagen blinda? Kan de inte läsa innantill? Vad de efterlyser står ju i propositionen och i utskottsbetänkandet. Man måste fråga: Är socialdemokraterna döva? Vi har nämligen försökt att också muntligen förklara detta för de socialdemokratiska företrädarna, dels under utskottsbehandlarna, dels här i kammardebatten i dag. Men trots detta återkommer socialdemokraterna gång efter gång till påståendet att det är slut med beredskapsarbetena den 1 juli och att en mängd människor ställs utan meningsfull sysselsättning.

Kan det möjligen vara så, att socialdemokraterna helt enkelt har trott sig finna en tacksam angreppspunkt för att komma åt regeringen som de inte vill släppa bara för att de upptäcker det pinsamma faktum att vad de säger inte

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

stämmer med verkligheten? För mig är det ett mysterium hur man kan blåsa upp en omfattande kampanj baserad på en föreställning som inte har stöd vare sig i propositionen eller i utskottsbetänkandet.

Det är naturligtvis skickligt av socialdemokraterna att kunna sprida det här missförståndet till så vida kretsar som man har gjort. Men att bygga upp sin politiska propaganda på helt felaktiga beskrivningar av vad ett regeringsförslag innebär tycker jag inte är en metod som manar till efterföljd. Jag hoppas att vi i den här debatten har kunnat klargöra att det förslag som kammaren nu har att ta ställning till inte innebär att möjligheterna till beredskapsarbeten för ungdomar i 16–17-årsåldern upphör fr. o. m. den 1 juli; beredskapsarbetena skall inte begränsas förrän man kan ersätta dem med utbildningsplatser.

Med detta, fru talman, vill jag yrka avslag på reservation 1 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25.

I samma betänkande behandlas också en del andra frågor som förts fram av socialdemokraterna. De föreslår att ett stöd införs som stimulerar arbetsgivarna att erbjuda beredskapsarbetande ungdom under 20 år fast anställning. Denna åtgärd är uppenbarligen tänkt som en tillfällig insats. Propositionen innehåller ett liknande förslag, men det förslaget gäller 16–17-åringar, för vilka man försöker skapa möjligheter till fast anställning genom ett särskilt stöd till arbetsgivarna. Vi tycker därför att det socialdemokratiska förslaget är tillgodosett på den viktigaste punkten när det gäller de känsligaste grupperna.

Socialdemokraterna begär i motion 994 en definition av begreppet praktikanställning, och det är väl i och för sig önskvärt att en sådan definition görs. Frågan har prövats av sysselsättningsutredningen, och nu studerar anställningsskyddskommittén hur man på bästa sätt kan utforma en sådan definition. Enligt gammal god sed här i riksdagen bör vi naturligtvis avvakta kommitténs förslag innan vi tar ställning. Därför sluter vi inte upp bakom socialdemokraternas förslag på den punkten.

Vidare framför socialdemokraterna ett förslag om att man genom främjandelagen skall kunna ålägga arbetsgivare att ta emot praktikanter. Enligt vår uppfattning har samhället goda möjligheter att i kontakt med företag, arbetsmarknadsorganisationer osv. få fram praktikplatser. Vi tror att man i så stor utsträckning som möjligt bör undvika att ta till obligatorier – framför allt av hänsyn till praktikanterna. Att kvotera in praktikanterna på arbetsplatser genom tvångsmedel kan inte vara det bästa sättet att skapa goda arbetsförutsättningar för dem. I stället måste vi fortsätta arbetet med att försöka lösa frågan på frivillighetens väg. Därför har utskotsmajoriteten inte heller velat stödja det förslaget från socialdemokraterna.

Till sist föreslår man också riktade informationsinsatser när det gäller arbetsgivarna, eftersom man anser att dessa ofta missuppfattar vad anställningsskyddslagen innebär och eftersom den missuppfattningen leder till att arbetsgivarna drar sig för att anställa ungdomar. Det kan vara riktigt att det förekommer en del missuppfattningar på den punkten. Enligt vår uppfattning är det arbetsmarknadsverkets uppgift att se till att arbetsgivarna

kontinuerligt får sådan information. Vi har för vår del fullt förtroende för arbetsmarknadsverket när det gäller den uppgiften. Därför anser vi att det inte finns anledning att från riksdagens sida ta initiativ till några särskilda åtgärder på den punkten.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 2 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande.

Sammanfattningsvis, fru talman, vill jag konstatera att det förslag som vi nu har att ta ställning till innebär en viktig åtgärd som syftar till att råda bot på det som utgör det största problemet för de ungdomar som söker sig ut på arbetsmarknaden, nämligen deras bristfälliga yrkesutbildning. I det hänseendet utgör förslaget en viktig reform. Det har riktats en omfattande kritik mot förslaget, men när vi studerar kritiken närmare upptäcker vi att den i mycket stor utsträckning beror på att man har missförstått förslaget, att man har studerat propositionen mycket slarvigt. Förmodligen har man i många fall bara läst sammanfattningen, som redaktionellt sett kanske inte är så väl utformad att allt framgår. Jag tror att vi egentligen hade kunnat anta detta förslag med mycket stor enighet. Det stora slagsmålet om beredskapsarbetena är i varje fall en stor såphubbla som vid närmare beröring spricker.

Jag vill, fru talman, yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i dess helhet.

FRIDA BERGLUND (s) replik:

Fru talman! Pär Granstedt säger att det är socialdemokraterna som har försökt blåsa upp en kritikstorm i denna fråga, men det är faktiskt så, att kritiken beror på skrivningen i propositionen. Jag citerade litet ur denna. Det har ju klart sagts ifrån att man kommer att förändra arbetsmarknadskungörelsen, så att det inte blir så stora möjligheter för ungdomar under 18 år att få beredskapsarbete. Man får komma ihåg att socialdemokraterna alltid har betraktat beredskapsarbetena som en nödfallsåtgärd, även om denna nödfallsåtgärd har ökat i omfattning under de senaste åren och då inte bara när det gäller ungdom utan även beträffande vuxna. Det är alltså skrivningen i propositionen som är anledningen till oron.

Jag har ställt frågor till utskottets talesman. Kan de kommuner som har sina beredskapsplaner klara, och där man har räknat med att i viss utsträckning få beredskapsmedel, också få dessa pengar? Är det behovet som är avgörande? Detta svarar inte Pär Granstedt på. Han berörde inte heller frågan om huruvida riksyckesskolorna i framtiden kommer att kunna bedriva sin verksamhet. Men Pär Granstedt har ju en chans att svara på dessa frågor.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Man kan ju komma långt med citatteknik. Bedömer man propositionen enbart på basis av de citat som socialdemokraterna väljer att komma med, blir bilden kanske inte särskilt smickrande. Men så kan man ju inte gå till väga. Skall man ge en bild av propositionen, måste man ju gå igenom propositionens innebörd i dess helhet och inte bara vissa noggrant

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

utvalda stycken som man föredrar att citera. Jag har också citerat propositionen, Frida Berglund. Det gäller de avsnitt där det klart och tydligt framgår att man inte avser att dra undan beredskapsarbetena förrän man i stället har hunnit bygga ut utbildningen. Varför Frida Berglund och övriga socialdemokrater systematiskt har förtigit dessa delar av propositionen får bli en fråga mellan dem själva och deras samvete.

Fru talman! Sedan frågade Frida Berglund vad som skall avgöra frågan om beredskapsarbetena – om det är behoven eller ej. Ja, är svaret på den frågan. Även detta framgår, om man läser propositionen. Frågan är hur snabbt man i stället kan bygga ut utbildningen. Det är de behov som kvarstår som avgör i vilken utsträckning man skall använda andra arbetsmarknadspolitiska medel, t. ex. beredskapsarbeten. Detta innebär också, att om exempelvis Kiruna kommun har behov av beredskapsarbeten, därför att man inte hinner ordna ett erforderligt antal utbildningsplatser, har man också möjlighet att få beredskapsarbeten. Detta är ganska självklart. Jag tror alltså att Frida Berglund talar om konstruerade problem.

Beträffande riksyркеsskolor vill jag säga att frågan inte behandlas i betänkandet, men jag ser inte någon anledning till att de inte skulle kunna fortsätta sin verksamhet.

FRIDA BERGLUND (s) replik:

Fru talman! Pär Granstedt säger att jag har citerat fel ställe i propositionen – om jag inte missförstod honom. Men om jag ser efter vad utskottsmajoriteten har skrivit finner jag att ni har tagit upp detta och sagt att det inte finns några möjligheter att till nästa läsår klara av att få fram tillräckligt antal utbildningsplatser. Men ni har inte satt någonting annat i stället.

Ni har lagt fram förslag om en förändring, och det betyder för oss – och för alla andra som läser det – en minskning av insatserna. Det beror på att vi i alla sammanhang har sett beredskapsarbeten som en nödfallsåtgärd som vidtas i sista hand. Ni gör en bedömning och tar bort en bit – men ni sätter inte dit någonting annat i stället. Och nu försöker Pär Granstedt slingra sig undan, men jag är ändå tacksam över en sak, och jag vill upprepa det, nämligen att det är behovet som är av avgörande betydelse. Det kommer man långt med om man också lever efter Pär Granstedts löfte.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag har litet svårt att förstå Frida Berglunds påstående att vi inte sätter någonting annat i stället när vi konstaterar att man inte fullt ut hinner bygga ut den här utbildningen till hösten. Det tycks också vara vissa svårigheter att läsa utskottets betänkande. Där står det nämligen:

”Självfallet får detta inte leda till att ungdomar i detta övergångsskede ställs utan meningsfull sysselsättning. Åtminstone det närmaste året får man därför räkna med att beredskapsarbeten kommer att behöva anordnas för denna grupp ungdomar.” – I den mån man inte får fram utbildning skall vi alltså ha beredskapsarbeten. Det är vad vi sätter i stället, och det är precis det som socialdemokraterna efterlyser. När vi säger detta stöder vi oss på

uttalanden som görs av statsråden Wirtén och Mogård i den här propositionen – uttalanden som socialdemokraterna systematiskt har förtigit när de har gått ut och diskuterat vad det här förslaget innebär.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

LARS ULANDER (s):

Fru talman! Dagens debatt har föregåtts av en lång och nyttig prövning av regeringens proposition. Att röster ur olika partier har dömt ut förslaget vet vi alla. Den aktive folkpartisten i Umeå som tillika var arbetsförmedlare lät uppgiven när han konstaterade att den borgerliga regeringens förslag skulle försämra hans möjligheter att skaffa de svagaste i samhället något att göra.

Det finns inte många som ger regeringens förslag betyget godkänt. Jag vill citera vad borgarrådsberedningen i Stockholms kommun har sagt. Det är också ett svar på statsrådets Mogårds litet kryptiska påhopp på John-Olle Persson. Man säger i en promemoria från borgarrådsberedningen följande:

”I Stockholms kommun pågår sedan några år ett målmedvetet arbete med att bekämpa ungdomsarbetslösheten. Det gäller åtgärder inom utbildning, beredskapsarbeten, sociala och uppsökande insatser m. m. Ett särskilt program för åtgärder för ungdomsarbetslösheten har fastlagts.”

Jag skall referera något mer ur den här promemorian, i skilda delar. Man fortsätter:

”Vad gäller inbyggd utbildning och lärlingsutbildning förekommer detta redan nu i relativt stor omfattning i Stockholms kommun. Problem finns redan nu att skaffa ett tillräckligt antal praktikplatser. Dessutom finns svårigheter att med nuvarande resurser klara kontroll och uppföljning av utbildningsinnehållet på ett tillfredsställande sätt.”

Jag vill, fru talman, fortsätta att referera något ur den här promemorian. Man säger:

”Uppskattningsvis finns det 450–500 ungdomar i åldern 16–17 år i Stockholm, som är i behov av särskilda insatser på arbetsmarknaden.

Dessa utsatta ungdomar, som ofta har dåliga grundkunskaper och låg studiemotivation kommer med största sannolikhet inte frivilligt att vända sig till skolan. De har dåliga erfarenheter från skoltiden och vill ha ett arbete. Om de dessutom skall gå från arbetsmarknadsmässig lön i beredskapsarbete till 233 kronor per månad i yrkesintroduktion, enligt regeringens förslag, bortfaller förmodligen all studiemotivation. För att inte riskera att den från social- och arbetsmarknadspolitisk synpunkt utsatta ungdomsgruppen i realiteten ställs utan sysselsättning är det angeläget att regeringens förslag i dessa delar omprövas.”

Till sist vill jag anföra följande ur denna PM: ”Regeringen har i sin proposition anfört att beredskapsarbeten endast undantagsvis och efter särskild prövning skall få förekomma för 16-17-åringar. Kommunens praktiska erfarenheter av verksamheten bland dessa ungdomar understryker betydelsen av att det vid riksdagsbehandlingen av propositionen fastslås att beredskapsarbeten för dessa grupper även fortsättningsvis skall kunna ställas

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

till förfogande i all den utsträckning som det är sakligt motiverat.”

Jag har velat återge detta därför att jag tror att det är bra att vi även får in synpunkter från ett tätt befolkat område, i detta fall Stockholm, i diskussionen. Avskrivelsen framgår bl. a. vilka farhågor man hyser inför den olyckliga eventualiteten att det skulle bli en voteringsvinst för regeringens förslag.

Jag förstår efter fru Mogårds och herr Wirténs förklaringar i denna debatt varför propositionen har lagts på riksdagens bord, men dessa förklaringar förbättrar inte förhållandena för de ungdomar som kommer att drabbas av den. Det har förekommit en del märkligheter i denna debatt, som nu har pågått mycket länge. Bägge statsråden har vidimerat att beredskapsarbetena i fortsättningen endast skall användas i undantagsfall – och det var ju det som propositionen syftade till. Men sedan kommer ett nytt ”statsråd” vid namn Pär Granstedt och framför en helt annan uppfattning. Det är rätt märkligt att en enskild riksdagsman, som suttit här i kammaren och lyssnat på debatten, nu kan ge uttryck för en helt ny uppfattning i denna fråga.

Jag skulle vidare till någon av utskottets ledamöter vilja ställa frågan varför utskottet avstyrkt Pär Granstedts motion. Utskottet föreslår också att de 350 milj. kr. vilka skulle täcka kostnaderna för beredskapsarbetena skall utgå.

Jag skall, fru talman, också kommentera reservationen 2 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25. Vi framhåller i den inledningsvis att det i programmet för att pressa tillbaka ungdomsarbetslösheten bör ingå bl. a. åtgärder för att ge fasta arbeten åt ungdomar som sysselsätts i beredskapsarbeten. Detta skall ske genom att samhället via stöd stimulerar arbetsgivarna att göra fasta arbeten av de pågående beredskapsarbetena. Motiveringen till detta förslag är helt enkelt att förbättra läget för de ungdomar som har mindre goda möjligheter att komma in i de nya utbildningsformerna.

Ett andra krav är att det definitionsmässigt görs klart vad som menas med praktikanställning. Skall praktikanställning bli av någon betydelse för att ge ungdomar utbildning för framtiden är det viktigt att praktikanställning inte blir någon andra klassens anställning, av tillfällig karaktär, utan att trygghet och förmåner skall vara garanterade, dvs. avtalsreglerade. Vi föreslår en definition i enlighet med sysselsättningsutredningens förslag. Utskottsmajoritetens uttalande att ytterligare överväganden bör ske tycker vi saknar relevans. Det går bra att nu fatta beslut i denna fråga.

Den tredje fråga som tas upp i reservationen är tillgången på praktikplatser. Vår syn är den att det, eftersom praktik ingår som en föreskriven del – s. k. obligatorisk praktik – i vissa utbildningar, också är rimligt att de som väljer en sådan utbildning skall ha garantier för praktikdelen i denna. För att man skall kunna ge en sådan garanti är det nödvändigt att det skaffas instrument för att klara den uppgiften. Vi föreslår i reservationen att arbetsmarknadsmyndigheterna genom ett tillägg till främjandelagen skall ges möjligheter att ålägga arbetsgivare att ställa nödvändiga platser till förfogande.

Det är litet märkligt att dessa synpunkter har måst framföras i form av en

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

reservation. Folkpartiet talar storordigt titt och tätt om garantier, men inte ens denna lilla garanti är folkpartiet berett att ge.

En fjärde punkt gäller informationen till arbetsgivarna om anställningstryggheten. Det är känt att det finns arbetsgivare som lägger in felaktiga tolkningar i lagstiftningen. Trots att samhället har satsat pengar på information som hittills inte har givit resultat anser vi att arbetsmarknadsverket skall få resurser för att fortsätta informationen. Klart är att genom dålig eller ingen kunskap om trygghetslagarna kommer unga arbets sökande i kläm. Här behöver man knappast invänta något utredningsalternativ.

Jag yrkar, fru talman, bifall till reservation 2 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Med den erfarenhet jag har av socialdemokratisk citatteknik i andra sammanhang avstår jag från att diskutera de citat som Lars Ulander återgav.

Lars Ulander sade att jag har en helt annan uppfattning än statsråden. Det är ett märkligt uttalande, eftersom jag uttryckte min uppfattning genom att citera vad dessa statsråd skriver i propositionen. Det skulle alltså innebära att statsråden har en annan uppfattning än de själva har. Jag tror att det blir litet krångligt att försöka reda ut det. I själva verket råder det stor samstämmighet.

Vid behandlingen av min motion konstaterade arbetsmarknadsutskottet att de önskemål som jag uttryckte i den var tillgodosedda och att det därför inte behövdes någon särskild åtgärd. Det konstaterandet har jag själv deltagit i, och jag hade tidigare tillfälle att läsa högt ur den förklarande texten i utskottsbetänkandet som representanterna för alla tre regeringspartierna står bakom. Uppfattningen att man inte skall avveckla beredskapsarbetena innan man kan ersätta dem med utbildningsåtgärder står alltså alla tre regeringspartierna, de berörda statsråden och hela regeringen bakom. Hela den socialdemokratiska propagandakampanjen, som går ut på att beredskapsarbetena för 16–17-åringar upphör den 1 juli, saknar förankring i verkligheten. Den är en stor bluff eller, i bästa fall, ett stort misstag av socialdemokraterna.

Jag har redan i ett tidigare anförande redogjort för utskottsmajoritetens synpunkter på de förslag som förs fram i reservation 2 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande. Lars Ulander hade inga kommentarer till vad jag sade om det, och därför anser jag inte att jag behöver argumentera ytterligare på den punkten.

LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Vad Pär Granstedt yttrade i slutet av sin replik behöver jag inte gå in på, eftersom våra resp. anföranden klart har markerat att vi är helt och hållet oense – Pär Granstedt yrkade avslag på vår reservation och jag yrkade bifall till den.

Hela debatten om beredskapsarbetena har gällt i vilken utsträckning man

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

skall ge sådana till de ungdomar som behöver dem. Vi har fått besked om att beredskapsarbeten skall anvisas i absoluta undantagsfall. Sedan säger Pär Granstedt att det skall ske som tidigare. Då frågar jag: Säger arbetsmarknadsministern samma sak?

Stockholms kommun konstaterar i sin promemoria angående propositionen: "Regeringen har i sin proposition anfört att beredskapsarbeten endast undantagsvis och efter särskild prövning skall få förekomma för 16-17-åringar. Kommunens praktiska erfarenheter av verksamheten bland dessa ungdomar understryker betydelsen av att det vid riksdagsbehandlingen av propositionen fastslås att beredskapsarbeten för dessa grupper även fortsättningsvis skall kunna ställas till förfogande i all den utsträckning som det är sakligt motiverat."

Då vill jag fråga arbetsmarknadsministern: Är det också arbetsmarknadsministerns uppfattning?

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om att Lars Ulander har fått replik med anledning av Pär Granstedts anförande.

LARS ULANDER (s):

Fru talman! Då ställer jag frågan till Pär Granstedt.

PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag sade inte att vi i framtiden skall ha beredskapsarbeten som tidigare. Det vore väldigt beklagligt om så skulle bli fallet. Det är vi, vad jag förstår, eniga om; i varje fall anförde Anna-Greta Leijon tidigare att beredskapsarbeten inte är någon långsiktig lösning av ungdomarnas sysselsättningsproblem. Avsikten är ju att de här utbildningsinsatserna dels i den vanliga gymnasieskolan, dels i yrkesintroduktionen skall ersätta beredskapsarbetena.

Vad jag konstaterat är att vi inte kommer att avveckla beredskapsarbetena innan vi kan ersätta dem med utbildningsinsatser. Vi kommer alltså inte att ställa några ungdomar utan meningsfull sysselsättning. Det är ju det ni har påstått med en sådan frenesi under flera månader före den här riksdagsbehandlingen. Jag konstaterar att den uppfattning som jag ger uttryck för på den här punkten har stöd i vad majoritetspartierna i utskottet sagt och vad de föredragande statsråden sagt. Det finns alltså en klart uttalad uppfattning: Ingen kommer att ställas utan meningsfull sysselsättning.

LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Jag vill till sist bara säga att man inom regeringspartierna tar på sig ett verkligt stort ansvar i och med att man trycker på den knapp som kommer att fastställa det här beslutet. Det här kommer att få negativa effekter för de ungdomar som kanske mest behöver vårt stöd. Därmed anser jag att jag inte behöver fortsätta den här debatten; vi har ju helt yrkat avslag på den här propositionen.

Förste vice talmannen anmälde att Pär Granstedt anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Fru talman! När man ännar talarstolen för att säga några ord i ett ärende och kommer upp som nr 14 har man en känsla av att de flesta sakargumenten redan är uttömda. Jag tror nu inte att det bara är en känsla som jag har utan att det är en realitet. Det är ganska förståeligt, eftersom de tidigare talarna i regel varit utskottsfolk eller andra som man kan säga har sakkunskap. Jag försäkrar, fru talman, att jag till den här debatten hade förberett mig för att hålla ett faktsäckat tal, men sakargumenten är som sagt till stor del genomdiskuterade, och jag ogillar upprepningar. Jag har därför kraftigt strukit i mitt tal.

Men jag vill ändå framföra ett par synpunkter i det här sammanhanget. Först måste jag säga att jag tycker att det är beklämmande att höra och se hur socialdemokraterna lägger upp sin taktik. Man för en hård och oförsonlig debatt med sina politiska motståndare i en fråga där samstämmigheten egentligen är förbluffande stor. Från arbetsmarknadsutskottets sida ställer man upp med en rad socialdemokratiska talare med förra statsrådet Anna-Greta Leijon i spetsen, och alla skäller på regeringen och regeringspartiernas representanter i utskottet. Man tror tydligen på s-sidan att man genom sin – vad skall jag säga – skråniga oppositionspolitik skall vinna politiska poänger i folkhavet. Men gör man det? Jag tror inte att så blir fallet – snarare tvärtom, och det är ju bra.

Beredskapsarbete kan knappast anses vara en lämplig form för introduktion av ungdomar i yrkeslivet. Ett beredskapsarbete leder i allmänhet inte till något bestämt yrke och ger inte den grund som behövs för framtida yrkesverksamhet – och det är heller inte meningen med beredskapsarbete. Detta är ett faktum som inte ens socialdemokraterna försöker förneka.

Men sakfrågan är viktig. Ungdomarnas fortsatta utbildning i gymnasieskolan och i arbetsplatsförlagd utbildning har debatterats och kommenterats mycket under de senaste veckorna i press, radio och TV. Och det är inte någonting att förvånas över. Ungdomarnas arbetssituation är, som här har sagts, allvarligare än tidigare, till stor del därför att ungdomarna sedan en följd av år är betydligt fler till antalet.

Skall vi kunna förverkliga den s. k. ungdomsgarantin, måste alla tänkbara åtgärder sättas in för att tillförsäkra samtliga ungdomar arbete, praktik eller utbildning. För att man skall kunna vidta effektiva åtgärder erfordras en djupgående kännedom om ungdomsarbetslöshetens reella orsaker. Så enkelt är det inte att det bara handlar om att höja nivån på utbudet av lediga platser. Det finns en rad andra betydelsefulla faktorer i sammanhanget, vilka borde bli föremål för en djuplodande analys.

Inte minst är de negativt förändrade attityderna ett allvarligt samhällsproblem. I fjol redovisade Veckans Affärer en SIFO-undersökning, som belyser detta viktiga delproblem. Resultatet visade att arbetets egenvärde har fått sig en ordentlig knäck sedan mitten av 1970-talet. Detta kan synas paradoxalt

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

med tanke på att medbestämmandet blivit lagfäst och arbetsmiljön förbättrats under den period som ligger mellan två identiska undersökningar. "Attitydförändringen till arbetet är inte alls lika uttalad bland ungdomar som studerar på högskolorna", anser tidningen. "Där finns ambitionerna och förhoppningarna kvar."

För knappt ett år sedan gick vi till val här i landet. Då hade vi moderater bl. a. följande punkter som gällde den här frågan:

1. Skolans fostran måste ta sikte på arbetslivets krav.
2. En viss yrkesutbildning bör finnas också i grundskolan.
3. Lärlingsutbildning, inbyggd utbildning, företagsutbildning samt kortkurser i beredskapsarbeten och praktikarbeten måste bli likvärdiga med skolans utbildningsvägar.
4. Generell rätt till provanställningar bör införas för alla ungdomar under 25 år.
5. En temporär sänkning av de sociala avgifterna till ungdomar under 25 år bör genomföras i syfte att stärka ungdomarnas konkurrenskraft.

Det är beklagligt att socialdemokraterna hittills ställt sig avvisande till de flesta förslag som väckts för att stärka ungdomarnas ställning på arbetsmarknaden.

Man kan fråga sig, fru talman, vad som är orsaken till det nuvarande eländet. Jag tror att det är i huvudsak två orsaker.

För det första: Den tidigare socialdemokratiska regeringens skolpolitik har lett till ett kapitalt misslyckande. Kvantitet har ersatt kvalitet. Hela ungdomsgenerationer har drabbats. Ordentlig yrkesutbildning av gammal hederlig modell är en nödvändighet i vårt samhälle, och det hade varit guld värt för både de drabbade ungdomarna och alla oss andra, om man satsat så mycket på yrkesutbildning – t. ex. lärlingsutbildning – som vi från moderat håll i det längsta kämpat för.

För det andra: Den tidigare socialdemokratiska regeringen trumfade igenom de s. k. Åmanlagarna. Och här måste man väl ändå göra en självbekännelse - de borgerliga partierna förhöll sig alltför passiva av valtaktiska skäl. Dessa s. k. trygghetslagar är för ungdomen de värsta otrygghetslagar som tänkas kan. Ingen vågar nu anställa oprövad arbetskraft.

Jag tycker att de socialdemokrater som deltar och har deltagit i den här debatten borde tänka sig för. När regeringen lägger fram ett förslag som försöker lösa en bekymmersam situation, som drivits fram genom tidigare socialdemokratiska initiativ, borde man från det hållet betänka sitt förflutna och visa åtminstone någon ansats till konstruktiva ansträngningar i stället för att hetsa mot och angripa borgerligheten bara för hetsandets och angripandets egen skull. Nu tror jag inte att svenska folket kommer att gå på den här propagandan, utan man kommer att döma efter förtjänst, och i så fall kan nog borgerligheten se framtiden an med tillförsikt.

Fru talman! Jag yrkar bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 25 och avslag på de socialdemokratiska reservationerna.

LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Jag skall inte gå in speciellt mycket på Filip Fridolfssons inlägg, men jag vill säga att han ser något enögt på frågan när han säger att vi socialdemokrater skränar, då vi går upp till försvar för ungdomarna och deras sysselsättning. Däremot sade han ingenting om en som verkligen var här och skränade i dag och som bl. a. svor i kammaren. Det var väl o. k. då. Men när vi slåss för ungdomarnas rätt till arbete, då skränar vi.

Det var en intressant upplysning vi fick, nämligen att borgerligheten här i kammaren var med och genomförde Åmanlagarna enbart av valtaktiska skäl. Jag ber, fru talman, att få tacka Filip Fridolfsson för den upplysningen. Den var bra – tack!

FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Fru talman! Lars Ulander hävdar att s-ledamöterna inte skränar. Jag tycker att det varit ett hårt angrepp på det regeringsförslag som ligger på riksdagens bord. Den här frågan har ett politiskt sug – och den har väckt ett mycket stort intresse bland allmänheten. När socialdemokraterna i stort är överens med borgerligheten och regeringen finner jag s-sidans utskällning av regeringsförslaget opassande.

Jag talar icke förklenande om Åmanlagarna som helhet. Men jag menar att den spärr som finns inbyggd i Åmanlagarna mot provanställning av ungdomar gör dessa lagar till otrygghetslagar. Det tycker jag att man skulle ha förutsett redan när vi diskuterade förslaget och antog lagarna.

LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Så där lätt kan man inte komma ifrån det man först sagt. Filip Fridolfsson sade – och det kommer ju fram i protokollet – att genomförandet av Åmanlagarna, dessa trygghetslagar för de anställda, var valtaktik från de borgerliga. Jag vill stryka under detta påstående.

Det är inte bara ett hårt angrepp på propositionen – vi har begärt avslag på propositionens förslag. Det har vi gjort därför att vi ställer oss på ungdomarnas sida.

FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Fru talman! När Åmanlagarna debatterades gick den politiska propagandan helt ut på trygghet. Det var tryggheten som var det viktigaste. När socialdemokraterna hårt drev frågan om nödvändigheten av trygghet för de anställda – inte minst för ungdomarna – var det bl. a. av valtaktiska skäl som man från annat håll inte vågade attackera den spärr mot provanställning som fanns inbyggd i förslaget. Det var detta jag syftade på i mitt första inlägg. Man skall inte dra den långtgående slutsats av mitt inlägg som herr Ulander nu drar.

NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s):

Fru talman! Regeringens proposition 1979/80:145, som kammaren i dag har att behandla, är enligt mitt sätt att se ett märkligt aktstycke. Det bevisas

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

också av det intresse med vilket den omfattas här i kammaren och även ute i landet. Där protesterar ungdomarna själva, arbetsförmedlarna, kommunal-
männen m. fl. grupper. Det är olika kategorier människor som i långa
stycken har större praktisk erfarenhet av ungdomars situation när det gäller
skolan och arbetslivet än vad regeringens ledamöter har. Propositionen
bygger i sitt ursprung på en teoretisk grund – på en teori som i och för sig kan
vara riktig. Alla skall få en utbildning som ger dem större möjligheter för
framtiden. Grundfelet med propositionen är att den inte har någon
förankring i det verkliga livet. Det är inte omtanken om ungdomarna som
varit grunden till propositionens tillkomst utan de besparingsåtgärder som
regeringen anser sig behöva göra för att klara landets ekonomi.

Från socialdemokratiskt håll har vi riktat kritik och riktar fortfarande hård
kritik mot regeringens förslag och kräver att det avvisas av riksdagen. Vi slår
fast att innan det kan bli tal om att dra ned de arbetsmarknadspolitiska
insatserna för de unga måste tillräckligt attraktiva utbildningar i gymnasie-
skolan garanteras. Det garanteras inte i detta regeringsförslag. I dag finns
heller inte praktiska möjligheter för kommunerna att genomföra regeringens
ursprungliga intentioner. I det läget säger arbetsmarknadsministern att det
inte alls är meningen att beredskapsarbetena helt skall försvinna. Detta är en
missuppfattning, säger han. Nej, detta är icke någon missuppfattning.
Grundidén hos regeringen har varit att helt slopa beredskapsarbetena för
ungdomar i åldern 16–17 år. Men de praktiska förutsättningarna för att
genomföra detta föreligger inte, och därför talar industriministern om att
beredskapsarbeten inte skall försvinna.

Ute i kommunerna är man i dag orolig för vad som kommer att inträffa, om
riksdagen beslutar i enlighet med regeringens proposition.

Till arbetsmarknadsutskottet har kommit en skrivelse från Kiruna
kommun, där man redovisar kommunens tidigare åtaganden när det gäller
beredskapsarbeten för ungdomar men också den oro man känner för
framtiden. Kommunen befinner sig i en mycket svår arbetsmarknadssitu-
ation med hög arbetslöshet, speciellt bland ungdomar. Man säger vidare i
skrivelsen: "Därest Kiruna kommun får beredskapsmedel i samma omfatta-
ning som under de senaste åren kan kommunen motverka en ökad
arbetslöshet med de planerade åtgärderna som framgår av ovannämnda."
Man har i skrivelsen redovisat vilka åtgärder man avser att vidta.

Personligen har jag erfarenhet som kommunstyrelsens ordförande i
Kramfors under 16 år. Kramfors och Ådalen har från sysselsättnings-
synpunkt under en lång följd av år brottats med stora svårigheter.

Inte minst har detta gällt sysselsättningen för ungdomar. Kommunen har
därför i stor omfattning satsat på meningsfulla beredskapsarbeten för
ungdomar. Erfarenheten visar att kommunerna icke kan klara ungdomarnas
sysselsättning utan tillgång till beredskapsarbeten under vissa tider av året.
Jag tror att det skulle vara välgörande om berörda statsråd i större
utsträckning än vad jag förmodar förekommer nu lyssnade på kommunal-
männen, på ungdomsorganisationerna och på arbetsförmedlarna innan de
satte sig ned och skrev en proposition av den art och kvalitet som den

kammaren i dag behandlar. För framför allt Norrlandskommunerna är propositionen ett ödesdigert dokument.

Socialdemokraterna har redovisat ett program mot ungdomsarbetslösheten. Jag rekommenderar en genomläsning av detta program, som innehåller följande huvudpunkter:

Införande av varvad utbildning med samma kvalitet som annan yrkesutbildning i gymnasieskolan.

Utbyggd studie- och yrkesorientering.

Höjning av studiestödet.

Fasta jobb för ungdom i beredskapsarbete.

Lagstadgad rätt för arbetsförmedlingen att anskaffa praktikplatser för alla unga med praktik i sin utbildning.

Informationskampanj riktad till arbetsgivarna om att trygghetslagarna inte försvårar nyanställning av ungdom.

Detta socialdemokraternas program mot ungdomsarbetslösheten är en långt bättre lösning för framtiden än regeringens proposition. Studera socialdemokraternas förslag och återkom i höst med ett bättre förslag, så skall vi socialdemokrater försöka glömma den miss som regeringen gjort sig skyldig till genom proposition 145.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till socialdemokraternas reservationer vid arbetsmarknadsutskottets betänkande 25.

BENGT WITTBOM (m):

Fru talman! Jag fick ett telefonsamtal under helgen – det var i lördags – från en socialdemokratisk ombudsman inom SSU i Örebro, om jag inte misstar mig. Han frågade mig hur jag skulle rösta i dagens votering om den här propositionen. Jag svarade att jag kommer att stödja utskottets förslag. Jaha, sade han, då kommer du alltså att rösta för att ta bort beredskapsmedlen för ungdomar mellan 16 och 18 år från 1 juli. Nej, sade jag, det kommer jag inte att göra. Jag kommer att rösta för vad som står i utskottets betänkande. Jag frågade honom om han var informerad om vad som står där, och det var han ju inte. Sedan började vi diskutera kring propositionen, och jag fick ganska klart för mig att han inte heller var så välinformerad om vad regeringen föreslår i sin proposition. Jag försökte berätta för honom vad det här handlar om, och efter en stund avslutade vi vårt samtal.

Sedan jag hört debatten i kammaren i dag är jag inte alls förvånad över det här telefonsamtalet. Samma brist på saklighet och samma ganska torftiga argument mot förslagen i propositionen har kännetecknat dagens debatt. Och inte bara det: Argumenten har upprepats gång på gång från kammarens talarstol! Sedan den första debattomgången har det egentligen inte tillförts särskilt mycket nytt – det påpekade också Filip Fridolfsson alldeles nyss från talarstolen. Jag är rädd för att det väldiga väsen som socialdemokraterna ställt till kring regeringsförslaget skadar saken, skadar möjligheterna för det nya systemet med företagsförlagd utbildning att slå igenom så snabbt som möjligt. Ungdomarnas attityd till den här typen av utbildning kan knappast bli mera positiv av allt det skäll och alla de negativa uttalanden som vi hört

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

från socialdemokratisk sida om den här nya utbildningsformen.

Det är också, som det har påpekats från denna talarstol, väldigt litet som skiljer majoritetsförslaget från reservationerna. Det gör att det alternativ som tecknar sig i dimman efter alla socialdemokratiska attacker inte är så olikt regeringens förslag. Det är bara några saker som förvånar mig, t. ex. att socialdemokraterna under dagens debatt mer eller mindre har låtit påskina att beredskapsjobb är någonting som skall permanentas. Jag trodde att vi var överens om att beredskapsarbete var en sysselsättningsåtgärd som vi satte in i besvärliga situationer. Men det är tydligt att socialdemokraterna och vpk har ungefär samma syn på beredskapsjobb.

Vad gäller den ersättning som företagen skall få för de kostnader de åsamkas i samband med företagsförlagd utbildning, har det från denna talarstol sagts, liksom det har skrivits i många socialdemokratiska partitidningar, att det här är ytterligare ett sätt att överföra pengar till företagen. Man säger att företagen kommer att tjäna på detta system, att det är ett sätt att ge dem billig arbetskraft. Ja, om ersättningen stod i relation till de kostnader som företagen drabbas av i och med att de går in i den här verksamheten, då skulle jag förstå argumenten. Men ersättningen står inte i relation till kostnaderna. Det är bara att konstatera att den ersättning som företagen får utgör ett minimum av vad som behövs för att reformen skall slå igenom.

Jag vill också i sammanhanget påpeka att det ute bland företagen finns ett väldigt stort intresse för den här typen av verksamhet. Det visar bl. a. den försöksverksamhet som har bedrivits i Örebro. Detta positiva intresse är väl någonting som vi politiker skall ta fatt i och försöka göra någonting av. Det är också precis vad regeringen gör i sin proposition. Det är vidare vad utskottet i sin behandling av propositionen haft som målsättning. Vi skall alltså se positivt på detta intresse från företagen och stötta det kanske första konstruktiva förslag som är framlagt när det gäller att försöka lösa dessa ungdomskategoriernas arbetsmarknadsproblem. Vi bör ta vara på detta konstruktiva och omfattande grepp i stället för att stå i riksdagens talarstol och gång på gång med osakliga argument försöka slå i ungdomen i landet att regeringens förslag inte innebär något positivt för dem. Nu säger man att regeringen rycker undan alla de resurser som tidigare stod till förfogande för att klara sysselsättningen bland ungdomarna. Men detta, ärade kammarledamöter, är ju inte sant. Det har redan sagts många gånger, men jag tycker det är viktigt att det sägs en gång till.

Slutligen, fru talman, vill jag säga följande: När jag betänker hur liten skillnad det är mellan reservationerna och majoritetsförslaget och ser till kvaliteten på argumenten hos de många talarna från oppositionen, så kan jag inte komma fram till annat än att detta myckna väsen måste bero på en stark avundsjuka från socialdemokratin för att man inte själv har lagt fram förslaget.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25.

NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s) replik:

Fru talman! Bengt Wittbom skyller oss socialdemokrater för att vara förespråkare för ett system med permanenta beredskapsarbeten. Jag skulle vilja be Bengt Wittbom att tala om i vilken handling eller i vilken debatt, inkl. denna kammardebatt, som vi har sagt det. Vad vi vill är att fortfarande ha detta instrument såsom ett komplement till annan sysselsättning och utbildning.

Får jag då fråga Bengt Wittbom: Vem skall i min hemkommun Kramfors klara jobben åt ungdomarna, när inte det fria näringslivet eller skolan kan göra det? Det som har skrivits i propositionen är en teoretisk framskrivning den dag skolan har de förutsättningar som i dag inte föreligger. Därför måste beredskapsjobben till för att trygga en sysselsättning för dessa ungdomar.

BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Nils-Olof Grönhagen frågade i vilken handling jag kan läsa att det verkar som om socialdemokraterna vill permanenta beredskapsjobben. Jag bara refererade min känsla efter att ha hört dagens debatt. Man får nämligen en känsla av att ingenting är så bra som beredskapsjobben, inte ens ett konstruktivt förslag att försöka få ut ungdomarna i företagen och skapa kontakter mellan jobben och ungdomarna, att försöka gå runt den spärr som Filip Fridolfsson tidigare talade om när det gäller trygghetslagarnas negativa effekter på ungdomarnas möjligheter att få jobb och att försöka öppna företagen för dessa ungdomar.

Vem skall klara jobben för ungdomen i Kramfors? Ja, vi brukar i denna kammare ofta diskutera dessa problem, och bara för några dagar sedan diskuterade vi hur vi skall klara jobben i landet över huvud taget. Att problemen är speciella i Kramfors och också i vissa andra delar av landet är vi helt medvetna om. Men för detta har vi olika sysselsättningspolitiska och regionalpolitiska instrument. Dem skall vi använda. Nils-Olof Grönhagen.

NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s) replik:

Fru talman! Bengt Wittbom erkänner att han inte någonstans i handlingarna eller i debatten har funnit att socialdemokraterna kräver att beredskapsjobben skall permanentas. Men han säger att han har en känsla av att socialdemokraterna önskar detta. Ja, för man en debatt i Sveriges riksdag med den bakgrunden och med en känslomässig tro på vad ett politiskt parti anser, kan den debatten inte bli bättre än den har varit i dag. Då har Bengt Wittbom inte bidragit till att nämnvärt höja debattnivån.

BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Jag har uppfattningen att debattnivån har legat på relativt låg nivå från debattstarten i och med att oppositionen från talarstolen började presentera de socialdemokratiska argumenten mot de förslag som propositionen innehåller. Studerar man innehållet i de socialdemokratiska reservationerna och ställer det i relation till vad som har sagts från socialdemokra-

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

tiskt håll i kammaren i dag, får man nog, Nils-Olof Grönhagen, använda sig rätt mycket av känslan för att kunna tolka vad socialdemokratien egentligen står för i denna fråga. Så pass dåliga anser jag att relationerna är mellan det sakliga innehållet i de socialdemokratiska reservationerna och det s. k. sakinnehåll som har presenterats från talarstolen vid flera tillfällen i dag.

MARGOT WALLSTRÖM (s):

Fru talman! Vi får väl se till att höja debattnivån då!

Tanken är god – men det är nästan det snällaste man kan säga om regeringsförslaget nr 145 om åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan, som det heter. På olika sätt har skolfolk, arbetsförmedlare, ungdomsorganisationer, kommuner, elever m. fl. gjort klart att förslaget saknar nödvändig förankring i verkligheten. Lat oss alltså diskutera verkligheten ett tag.

Dit hör i allra högsta grad Bosse, som är 17 år. Utbildningsutskottets betänkande nr 34 och arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 25 handlar bl. a. om honom och tusentals andra ungdomar i åldern 16-18 år, som i likhet med Bosse har fått ett beredskapsjobb. Till alla välvilliga socialassistenter, arbetsförmedlare och lärare som allihop frågade "men vad *vill* du egentligen, Bosse?" svar han bara till sist. Efter grundskolan var det ju bara två saker han var riktigt säker på:

1. Han ville *inte* fortsätta i skolan, där han otrivdes och fick dåliga betyg.

2. Han ville jobba och stå på egna ben, dvs. tjäna egna pengar. Han var beredd att ta vilket jobb som helst.

Men utan utbildning kommer man inte långt, det känner vi alla till. Dagens arbetsgivare vill ha anställda med yrkesutbildning och helst yrkeserfarenhet. Många kräver dessutom körkort. Lösningen för Bosse blev t. v. ett kommunalt beredskapsjobb, som han trivs bra med.

Det hade varit lätt att avfärda Bosse, om han varit ovanlig bland 16-18-åringarna, men han är tvärtom ganska typisk. Därför vill jag med utgångspunkt i hans situation ställa följande frågor till utbildningsutskottets talesman och t. ex. Bengt Wittbom:

På vilket sätt blir det bättre för ungdomar som Bosse, om regeringsförslaget går igenom?

Vilka motiv finns egentligen för ett genomförande av propositionens förslag redan fr. o. m. 1 juli i år?

Hur förhindras att den föreslagna s. k. yrkesintroduktionen bara blir ett sätt för företagen att skaffa billig arbetskraft? Det finns all anledning för ansvariga politiker att undanröja de farhågorna.

Nu säger försvararna av det här regeringsförslaget indignerat: Vad är det nu för fel med att vilja ge alla ungdomar utbildning och lika mycket – rättare sagt *lite* – i ekonomisk ersättning? Ja, om vi än en gång utgår från Bosse, kan vi väl anta att de föreslagna 5 000 platserna i s. k. yrkesintroduktion har konstruerats just med tanke på honom och andra "skolallergiska" och svårplacerade ungdomar. Skall *det* kallas utbildning?

I propositionen finns en minst sagt otillräcklig beskrivning av yrkesintroduktionen, och det ger anledning till oro. Om ungdomarna inte *bara* skall få pröva att arbeta gratis, måste det ju finnas andra mål och riktlinjer för att vi verkligen skall kunna förbättra dessa ungdomars ställning på arbetsmarknaden och i samhället.

Britt Mogård påpekade mycket riktigt att genomförandet av propositionens förslag är en angelägenhet framför allt för de lokala skolstyrelserna och planeringsråden. Men när samma skolstyrelser och planeringsråd skriver till utbildningsutskottet och talar om att förslagen inte praktiskt går att genomföra redan fr. o. m. 1 juli i år, då avfärdas de av statsrådet. Decentralisering men på Mogårds villkor - så centralstyrd har väl skolan aldrig varit.

Från bl. a. LO och TCO har hörts invändningar mot propositionen, formulerade ungefär så här:

För det första finns ett stort behov av yrkesutbildning under former som är lockande för de ungdomar som annars är svåra att motivera till utbildning. Målet är ett utbyggt system för varvad utbildning och praktik. Om delar av en utbildning förläggs till företag, är det ett oavvisligt krav att detta ingår som ett led i en kursplan för en fullgod yrkesutbildning. Ungdomarna skall av samhället garanteras utbildning såväl i yrkesteoritiska ämnen som i allmänna ämnen, t. ex. svenska, matematik och samhällskunskap.

För det andra får företagsförlagd utbildning inte bli ett sätt att skaffa billig arbetskraft. Nya alternativ för utbildning i gymnasieskolan får inte bli detsamma som beredskapsarbete men med lägre lön för ungdomarna. Beredskapsarbeten är en nödlösning men skall avvecklas endast i den takt som ungdomarna kan erbjudas fasta jobb eller meningsfull utbildning. De skall inte avvecklas genom att verksamheten byter namn och så att ungdomarna drabbas av en lönesänkning.

Den rätta ordningen för samhällsåtgärderna för ungdomar måste vara den som vi framförde i motioner år 1979: att *först* öka utbildning och varva teori och praktik samt värna om kvaliteten - och det gör vi bäst genom att utbilda handledare för ungdomarna på arbetsplatserna - . att *först* öka resurserna till studie- och yrkesorienteringen, att *först* höja studiestödet, att omvandla beredskapsarbetena till fasta jobb.

Den borgerliga majoriteten i utbildningsutskottet påstår att propositionens förslag går att genomföra i praktiken redan i höst. Både propositionen och betänkandet innehåller emellertid upprepade garderingar, undantag och ursäkter. Det jag och flera med mig undrar över och tvivlar på är om detta gagnar ungdomarnas sak. Jag tror att de skulle tjäna på om regeringen återkom med ett bättre genomarbetat förslag till hösten i enlighet med vår reservation.

I ett sådant samlat förslag måste frågan om en kraftig förbättring av studiestödet ingå. Det finns i dag ungdomar som hoppar av gymnasieskolan av ekonomiska skäl. Har man inte föräldrar med tjocka plånböcker är det minst sagt besvärligt att ekonomiskt klara sin gymnasietid. Tidigare i dag har vi hört Britt Mogård säga: O.K., för dessa unga finns ju socialhjälp. Bara en

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

moderat kan uttrycka sig så cyniskt. I stället borde det vara så att de pengar som vi sparar in på beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning används till en rejäl höjning av studiestödet.

Folkpartiets ungdomsgaranti blev bara en papperstiger, och nu har det än en gång bevisats att vad de svenska arbetslösa ungdomarna behövde och behöver är en garanti mot borgerliga regeringar och deras dåliga förslag!

Fru talman! Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

I detta anförande instämde Göran Persson (s).

BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Låt oss först, Margot Wallström, konstatera att vilken regering vi skall ha, det avgör svenska folket i val. Kring den frågan skall vi väl inte dra upp något garantiresonemang.

Det är symptomatiskt att socialdemokraterna alltid ifrågasätter arbetsgivar-
nas goda vilja att göra någonting positivt. Direkt är man framme och försöker förtäckt att påstå att den här 40 veckors introduktionskursen med rätt stor sannolikhet kommer att missbrukas av arbetsgivarna – ungdomarna kommer att användas som extra arbetskraft.

Först och främst kan vi konstatera att propositionen förutsätter ett ganska rejält engagemang från de lokala skolstyrelserna i den här verksamheten. Och jag tycker ändå att vi bör ha det förtroendet för våra skolstyrelser ute i kommunerna att vi inte ifrågasätter deras möjligheter att genomföra reformen.

Vad gäller genomförandet kan konstateras att vi vid utskottsbehandlingen något har nyanserat ikraftträdandereglerna. Vi har sagt att genomförandet kan ske den 1 juli, då de kommuner som har möjligheter kan sätta i gång. Vad är motivet till att hålla tillbaka de kommuner som har den beredskapen och de möjligheterna? Varför skulle vi hålla tillbaka deras ambitioner att sätta i gång? Man har ju också, som vi fått refererat för oss tidigare i debatten, i flera kommuner satt i gång den här typen av verksamhet redan innan förslaget var framlagt.

Jag vill slutligen påpeka att företagen inte alls är så oförberedda på detta som man vill göra gällande i debatten. Företagen har nu erfarenhet av en alltmer utbyggd verksamhet där skolelever arbetar som praktikanter. Och företagen har ofta egna utbildningsenheter med folk som faktiskt kan en del om utbildning – det skall vi inte glömma bort i det här sammanhanget.

Jag vill till sist ytterligare en gång understryka att det i dag ute bland företagen finns en väldigt positiv attityd för att ta tag i regeringsförslaget och göra något vettigt av det. Låt oss då, mot bakgrund av de siffror vi får från arbetsmarknadsmyndigheterna med jämna mellanrum, konstatera att vi i dag har en obalans mellan tillgången på arbetskraft och efterfrågan på arbetskraft. Den obalansen grundas till rätt avsevärd del på att många av dem som är arbetslösa inte har den utbildning som företagen vill att deras arbetskraft skall ha. Den här reformen kan säkerligen, efter att ha prövats, hjälpa till med att förbättra balansen. Lyckas vi med det, Margot Wallström, har vi gjort någonting som är ganska bra.

MARGOT WALLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det var värst så försiktig Bengt Wittbom blev! Lägg märke till att jag frågade konkret: På vilket sätt blir det bättre för ungdomar som Bosse, om regeringsförslaget går igenom? Vilka motiv finns det för ett genomförande av propositionens förslag redan fr. o. m. den 1 juli i år? Hur förhindras att den föreslagna yrkesintroduktionen bara blir ett sätt för företagen att skaffa sig billig arbetskraft?

Jag har inte fått svar på någon av de frågorna konkret.

Yrkesintroduktionen är det enda nya i sak i det här regeringsförslaget. Den ägnas ungefär 15 rader i propositionen – och det gäller faktiskt 5 000 platser.

Jag begär egentligen ingenting annat än att Bengt Wittbom försöker beskriva hur yrkesintroduktionen skall ta sig ut. Man kan väl i alla fall be om ett *försök* att beskriva hur det här skall fungera i en kommun. Jag hoppas att det inte är för mycket begärt.

BENGT WITTBOM (m) replik:

Fru talman! Eftersom det handlar om så pass många ungdomar och den här utbildningen i så stor utsträckning som möjligt skall utformas individuellt efter varje enskild individ, är det mycket begärt att jag skall klara av det på tre minuter.

Margot Wallström säger att jag inte svarar på hennes frågor. Jo, jag vidhåller att jag har svarat på hennes frågor, men kanske inte speciellt på frågan hur det blir bättre för Bosse, eftersom jag inte känner till alla Bosses förhållanden. Men låt oss konstatera att den här reformen innebär att ungdomar mellan 16 och 18 år i större utsträckning skall kunna komma in i företagen och där få utbildning och därmed också större möjligheter att skapa en bas för ett framtida jobb. Dessa möjligheter kommer väsentligt att förbättras i och med att propositionen genomförs, och därmed har vi också förbättrat 16- och 17-åringarnas situation.

Vi har också sagt att genomförandetakten får vara något mindre ambitiös i de kommuner som inte har tillräckliga resurser för att klara det här, men i de kommuner där resurserna finns skall man ha möjlighet att sätta i gång, Margot Wallström. Här skiljer vi oss från er socialdemokrater. Vi menar på moderat håll att om man snabbare kan göra någonting positivt på ett ställe i landet än på ett annat i den här frågan, så skall vi göra det. I den trygga förvisningen att övriga kommuner mycket snabbt kommer att hinna ifatt oss. Men det faktum att vissa kommuner av olika skäl måste ta det litet lugnare skall inte innebära att ungdomar i kommuner som kan starta snabbt skall tvingas att vänta.

MARGOT WALLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det är inte underligt att ungdomar är oroliga när ansvariga borgerliga politiker inte ens vill använda de här tre replikminuterna till att försöka skapa en bild av hur yrkesintroduktionen skall fungera. Det är en mycket svag punkt, och en minst sagt otillräcklig beskrivning i propositionen

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

av hur det här skall fungera. Det är de värst utsatta ungdomarna som det handlar om.

Plötsligt har regeringen lagt över allt ansvar på de lokala skolstyrelserna och de lokala planeringsråden. Plötsligt avhänder man sig alla möjligheter att göra någonting av det här. Man säger: Det är naturligtvis lokalt och individuellt som man skall göra den här yrkesintroduktionen. Men har man då ingen som helst uppfattning om hur den skall se ut? För att lugna alla dessa oroliga ungdomar och de organisationer som har hört av sig och skrivit till utbildningsutskottet kunde man försöka skapa en bild av yrkesintroduktionen. Vi vill värna om denna grupp ungdomar och deras möjlighet att få en utbildning med *kvalitet*, någonting som är värt att kallas utbildning. Det är bara på det sättet vi kan förbättra deras möjligheter att hävda sig på arbetsmarknaden, gentemot kamrater som kanske genomgår en hel yrkesutbildning och i samhället i stort. Det är det som denna fråga handlar om – inte om några vaga och luddiga formuleringar som att "detta får man försöka klara ut lokalt". Vi måste ha en uppfattning om hur vi skall ge ungdomarna en bra start och hur vi skall utforma det som kallas yrkesintroduktion.

Förste vice talmannen anmälde att Bengt Wittbom anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

GUNNEL ILLJEGREN (m):

Fru talman! Vi närmar oss slutet på en lång debatt, som förhoppningsvis innebär slutpunkten i den onyanserade kampanj som har pågått några veckor och i vilken utskottets ledamöter har fått ta emot i stort sett likartade brev från olika håll i landet.

Lena Hjelm-Wallén har i debatten bl. a. beskyllt moderaterna för att vilja "bryta upp" gymnasieskolan – hur nu det skulle gå till.

När det integrerade gymnasiet infördes uttryckte vi moderater vissa farhågor, som det faktiskt fanns fog för – det visar dagens situation. Som en av dem som har följt processen på nära håll skall jag tillåta mig en liten bakgrundsskiss.

En av de komponenter som bildade den nya gymnasieskolan för tio år sedan var yrkesskolan, en skola som då var väl medveten om sitt egenvärde. Eleverna växte snabbt in i sina yrkesroller och kände och gav uttryck åt yrkesstolthet – något som i dag är ganska sällsynt i vår gymnasieskola. De var medvetna om att deras utbildning var, om inte likadan, så dock likvärdig med andra skolförmsers.

Bland de många ambitioner som dikterade beslutet om den integrerade gymnasieskolan fanns kravet på en enhetlig undervisning i s. k. allmänna ämnen. Och detta genomfördes, men till priset av yrkesprofilen såväl i den gamla yrkesskolan som i fackgymnasierna.

Vissa yrkeslinjer, som tidigare karakteriserats av huvudsakligen yrkesarbete, yrkesteknik och yrkest teori, har det nu blivit svårt att värva elever till och att behålla elever i. Trots alla de linjer som gymnasieskolan erbjuder i dag har valfriheten minskat. Ökat har däremot beredskapsarbeten för

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

ungdomar, arbetsmarknadsutbildning och i vissa fall kontant arbetsmarknadsstöd. För de ungdomar som går kvar i den reguljära gymnasieskolan har skillnaderna i ekonomiska villkor känts mycket orättvisa – det har jag som lärare flerfaldiga gånger kunnat konstatera. Frestelsen för eleverna att ge upp har varit stor när svårigheter – helt normalt – möter i skolgången, om de framför sig har kunnat se möjligheten till avlönat beredskapsarbete. Gränsdragningsproblematiken skulle för kommuner, skolmyndigheter och arbetsmarknadsmyndigheter bli nästan oöverstiglig om man gick vidare på den inslagna vägen med beredskapsarbeten. Vem skulle avgöra och hur skulle det avgöras vem som är mest skoltrött?

Proposition 145 innebär statsbidrag till en ny satsning på yrkesutbildning och individuell vägledning till utbildning och arbete. De socialdemokratiska reservationerna innebär i och för sig en uppslutning kring propositionens bärande idéer, dvs. ett närmande mellan skola och arbetsliv. Det vill jag slå fast. Men man blåser upp åsiktskillnader på enskilda punkter och kring praktiska problem och tar sedan dem till förevändning att yrka avslag på hela propositionen. Det är ett orimligt och ologiskt ställningstagande.

Dagens gymnasieskola har inte till fullo infriat de förväntningar som ställdes på den. Orsakerna är många, och de stora frågorna ankommer det på gymnasieutredningen att tackla. Proposition 145 innebär en just nu nödvändig komplettering.

I den stora välregisserade klagokören har mer nyanserade tongångar smugit sig in. Det är naturligt att kommunalmän frågar sig hur betungande reformen blir för kommunerna, eftersom man från kommunalt håll är van vid att skolorganisationen i en kommun är precis lik den i en annan kommun. Att presentera en kostnadsberäkning som är generellt täckande är helt ogörligt. Det ligger i sakens natur, eftersom olika åtgärder vidtas i olika utsträckning i resp. kommun.

Redan i dag åvilar det kommunerna ett uppföljningsansvar för de här ungdomarna. Medlen för arbetet med denna uppföljning och de medel som kommunerna i dag avsätter för beredskapsarbeten bör i stort täcka de utgifter som ligger utanför statsbidragen. I vissa kommuner kan, såsom framgår av propositionen, besparingar göras genom att outnyttjade resurser tas till vara – tomma gymnasieplatser tas i anspråk i introduktionsprogrammet – och genom att man kan växelutnyttja lokaler med hjälp av företagsförlagd utbildning. I andra kommuner kan naturligtvis vissa initialkostnader uppkomma. Men från denna talarstol har i dag från olika håll uttalats det största förtroende för att kommunernas skolstyrelser tillsammans med kommunernas företag, med den erfarenhet de har av utbildning, skall kunna arbeta fram en modell för sin kommun.

För oss som i kommunerna med kort varsel ställts inför betydligt mer genomgripande skolreformer än denna, reformer som dessutom inte innehållit de smidigare övergångsbestämmelser som finns i denna proposition, måste dagens debatt te sig som en skendebatt. Även borgerliga skolpolitiker har kontakter i kommuner, i skolor och ute bland vanliga människor, och vi vet att förväningen är stor över den socialdemokratiska

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

reaktionen på en reform som för de flesta känns angelägen.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i utbildningsutskottets betänkande 34.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Gunnel Liljegren vill inte nu stå för att moderaterna faktiskt var ganska kritiska till den integrerade gymnasieskolan. Hon säger sig inte heller riktigt förstå hur man smygvägen kan luckra upp den. Men de åtgärder som regeringen har vidtagit talar ett helt annat språk.

Det gäller de generösa statsbidragen till företagsförlagd utbildning. Dessa statsbidrag ges utan att man på ett tillräckligt sätt kräver kvalitet på utbildningen. Det gäller den nu föreslagna konstiga yrkesintroduktionen, som saknar utbildningspolitiska mål. Och det gäller lokalfrågor. Statsbidraget till de lokaler som kommunerna själva bygger och bedriver utbildning i skall avskaffas, men däremot skall i statsbidraget till företagsförlagd utbildning lokalkostnaden räknas in. Detta var några exempel.

Jag förstår att fru Liljegren inte tar argument från socialdemokrater, men hon kanske kan göra det från de fackliga lärarorganisationerna. Jag har flera gånger nämnt att Fackläraförbundet kallar denna reform för "ett attentat mot yrkesutbildningen". Sveriges läraförbund säger att "såsom den 40 veckor långa yrkesintroduktionen nu är konstruerad riskerar den att utöka ungdomsproletariatet". TCO:s utbildningschef säger att hela reformen är "förfuskad". Men de borgerliga vill ändå inte förstå.

Nåväl! Talare efter talare från den borgerliga sidan bygger nu upp sin argumentering på så sätt att man säger att det egentligen inte kommer att bli någonting av med de här förändringarna som föreslås ske till hösten. De försöker lugna ungdomar och andra med att den egna, stort uppslagna reformen inte kommer att kunna genomföras till hösten. Ni kan därför, säger man till ungdomar, elever och lärare, vara alldeles lugna.

Det är en mycket säregen politik som de borgerliga företrädarna ägnar sig åt!

GUNNEL LILJEGREN (m) replik:

Fru talman! Lena Hjelm-Wallén upphåller sig vid de punkter som socialdemokraterna har betonat under hela debatten, och hon vill alltså misstänkliggöra propositionen när det gäller kvaliteten, när det gäller kostnaderna för företagen och när det gäller tidpunkten för genomförandet.

Beträffande kvaliteten är tillräckligt mycket sagt. Den utbildning som ligger på företagen skall följa läroplaner som vid all annan utbildning och skall vara underkastad skolans tillsyn. Kostnaderna för de företag som åtar sig den här utbildningen kommer att uppgå till den svindlande summan av mellan 6 och 7 kr. per elev och undervisningstimme.

Startpunkten den 1 juli är inte definitiv, utan det är en flexibel startpunkt. Då börjar nedtrappningen av beredskapsarbetena och upptrappningen av den nya yrkesutbildningen. Det ligger i introduktionsprogrammet med de

korta kurserna på fyra veckor att eleverna skall slussas in på någon yrkesutbildning efter introduktionen, och eleverna kan också gå över från introduktionsprogrammen till reguljär gymnasieutbildning. Jag tycker därför att det är positivt att tidpunkten inte är så definitivt fastställd.

LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Självfallet tar vi upp det som är innehållet i propositionen – allt det andra behöver vi ju inte beröra – och till innehållet hör förslaget om denna yrkesintroduktion.

Kvaliteten är det nog mycket sagt om, säger fru Liljegren. Men vi tycker att det knappast är någonting sagt om den, och det är detta som är problemet. Den kritiken delar vi med praktiskt taget alla dem som protesterar.

Vidare talas det hela tiden väldigt mycket om att övergångsbestämmelserna skall lösa alla problem, dvs. att reformerna inte kommer att träda i kraft till hösten, så därför är det inte så farligt. Men på en punkt är det resonemanget helt felaktigt, och det har jag påpekat flera gånger. Det gäller de ungdomar som i dag får utbildningsbidrag för att gå i kortkurserna. De kommer inte att få det nästa läsår. Det här utbildningsbidraget har varit väldigt betydelsefullt för dessa skoltrötta ungdomar som syo-personalen måste jobba mycket tillsammans med för att över huvud taget kunna motivera för utbildning. Den här frågan har ni tydligen helt bortsett ifrån. Jag har inte hört någon borgerlig talare på allvar beröra den.

GUNNEL LILJEGREN (m) replik:

Fru talman! Nästan varje borgerlig talare har berört frågan om kvaliteten. Jag tror inte att vi har en så dålig image när det gäller kvalitetskraven i fråga om utbildningen att vi för att bli trodda på den här punkten behöver läsa upp de kursplaner som kan komma att fastställas eller som delvis redan finns för den här utbildningen. Jag vill fråga: Vilka kvalitetskrav ställer man på beredskapsarbetena i dag? Finns det några kvalitetskrav där?

Lena Hjelm-Wallén tar också upp frågan om kortkurserna och de elever som skulle komma att gå miste om sitt utbildningsbidrag. Jag vill då hänvisa till vad jag sade tidigare om den orättvisa som ligger i att de elever som går kvar i den reguljära gymnasieutbildningen endast har sitt studiestöd, medan andra får ett mer generöst arbetsmarknadsstöd. Det här förslaget är en rättvise- och jämlikhetsreform också från den synpunkten. De som skall utbildas i kortkurser nästa år är ju f. ö. inte desamma som gått dessa kurser tidigare, och i och med att de vet att villkoren har ändrats bör de med syo-hjälp kunna slussas in på de gymnasieutbildningar som genom det här förslaget får ett ökat statsbidrag.

ARNE ANDERSSON i Gamleby (s):

Fru talman! På detta stadium av debatten är förmodligen det mesta som bör sägas sagt, och därför skall jag avsevärt begränsa mitt inlägg. Jag vill dock ytterligre understryka vad som anförs i den socialdemokratiska reservationen I som är fogad till arbetsmarknadsutskottets betänkande, nämligen detta

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

att förslagen i proposition 145 innebär "drastiska inskränkningar i ungdomens möjligheter till arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten. De utbildningspolitiska åtgärder som är avsedda att sättas i stället är helt otillräckliga."

Inom arbetsmarknadsutbildningen finns det en mycket stor och bra utbildningskapacitet. När man nu skall ge sig i kast med uppgiften att uppfylla löftena att ge alla ungdomar praktik, utbildning eller arbete, vore det naturligt att denna utbildningskapacitet utnyttjades för att klara uppgiften, bl. a. när det gäller ungdomarnas yrkesutbildning. I stället säger man att arbetsmarknadsutbildning i princip ej skall få ges till ungdomar i åldern 16-17 år. Det är litet svärförstaeligt att man har lagt upp det på detta sätt. Såvitt jag förstår kommer man att behöva all tillgänglig utbildningskapacitet för att uppnå dessa mål.

Av särskild anledning vill jag beröra ett speciellt avsnitt inom arbetsmarknadsutbildningen, nämligen de s. k. riksyркesskolorna. Som tidigare nämnts i debatten finns det sådan utbildning på fyra orter, nämligen i Gamleby, Torpshammar, Hudiksvall och Hedenäset. Vid dessa skolor bedriver man sedan början av 1960-talet gymnasial utbildning för ungdomar i åldern 16-25 år i skolöverstyrelsens och arbetsmarknadsstyrelsens regi. De flesta av ungdomarna bor på s. k. internat. Hela landet är upptagningsområde, och i allmänhet är det arbetslös ungdom som slussas in på dessa utbildningar.

Skolorna har under de år som gått fyllt en mycket stor uppgift. Det finns stor flexibilitet vid skolorna. Man har möjlighet att anpassa utbildningen till mindre grupper, till enskilda elever och självfallet även till läget på arbetsmarknaden. Enligt propositionen skall gruppen ungdomar i åldern 16-17 år i fortsättningen inte ha möjlighet till yrkesutbildning vid riksyркesskolorna, men det anges ju i propositionen att arbetsmarknadsutbildning för 16-17-åringar skall ges i undantagsfall. Jag utgår faktiskt ifrån att utbildningen vid riksyркesskolorna betecknas som undantag, varför utbildningen som hitintills får bedrivas även när det gäller 16-17-åringarna.

Om proposition 145 antas av riksdagen, utgår jag ifrån att det i än högre grad än tidigare blir nödvändigt att utnyttja utbildningskapaciteten vid riksyркesskolorna. Detta innebär ju också, att om nu arbetsmarknadskungörelsen skall ändras, måste man i dessa sammanhang göra någon form av markering. Nu vet jag inte om man kan få något besked av företrädare för utskottet, men det vore, enligt min mening, på plats att klara av den här biten. Klarar man inte av underlaget för verksamheten vid riksyркesskolorna, uppstår det stora problem när det gäller rekryteringen, och detta slår igenom omedelbart i höst när verksamheten sätts i gång.

Fru talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som har fogats vid arbetsmarknadsutskottets betänkande 1979/80:25 och utbildningsutskottets betänkande 1979/80:34.

ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Jag kommer i mitt anförande att argumentera för vpk-motionen 1979/80:525 som behandlas i utbildningsutskottets betänkande nr 34.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

I Sverige har principen om en för alla öppen, likvärdig, demokratisk skola knäsatts. Principen innebär också en allsidig social sammansättning av elevgrupperna, som skall medverka till att undanröja sociala inlärningshinder och ge alla likvärdiga möjligheter att inom ramen för sin personliga förmåga göra sig gällande i samhälls- och yrkeslivet, och därmed skall skolan också på lång sikt bidra till demokratiseringen av samhället.

För de språkliga minoritetsgruppernas vidkommande har emellertid inte skolan lyckats med sin uppgift. Genom en enspråkig svensk – trots de senaste årens reformer – undervisningsmodell störs ofta barnets språkutveckling. Detta leder till rotlöshet både i det egna språket och i det språk som skolan vill förmedla, och följderna blir dåliga skolresultat.

Eftersom inte heller minoritetsspråken och kulturerna får det utrymme som behövs för att barnen skall kunna bevara och vidareutveckla en positiv identitetsbild, blir skolan ett instrument för en typ av försvenskning som fjärrar barnet från den egna gruppen. Detta kan förorsaka svåra psykiska problem både hos eleven och hans föräldrar och allvarligt störa barnets relationer till sin närmiljö och därigenom också på sikt förhållandet till samhället.

Från minoritetsgruppernas sida har därför alltmer enträgna krav ställts på en undervisningsreform som säkerställer det egna språket och en harmonisk identitetsutveckling, samtidigt som den skall möjliggöra för barnet att fungera också i majoritetssamhället.

Ur ett minoritets- och kulturpolitiskt perspektiv är också skolans språkfråga den helt avgörande ödesfrågan. Om inte skolan bibringar minoriteternas barn goda och aktiva kunskaper i det egna modersmålet, undanröjs grunden för all språkbunden kulturverksamhet inom gruppen och det minoritetspolitiska valfrihetsmålet blir en illusion. Grunden för den valfriheten är ju att förutsättningarna för ett val skall existera.

Utbildningen för språkliga minoriteter bör utformas så att den möjliggör en aktiv tvåspråkighet och en positiv identitetsutveckling. Samhället bör inte stå främmande för att inrätta utbildningsvägar med annat undervisnings-språk än svenska inom den obligatoriska skolan och gymnasieskolan. Befolkningsmajoriteten måste bibringas kunskap om och respekt för minoriteternas språk och kulturarv.

Fru talman! Invandrarelevernas situation i gymnasieskolan är mycket svår. Det finns undersökningar som visar att 60 % av invandrareleverna ligger på samma nivå som de 20 % mest svagpresterande svenska eleverna när det gäller ordkunskap och läsförståelse. Dessa elever klarar inte den ökade abstraktionsnivån i undervisningsspråket, och deras vardagsspråk räcker inte till. Deras språk är torftigt när det gäller ordförråd och syntaktiska konstruktioner.

För att dessa invandrarelever skall ha någon rimlig möjlighet att gå igenom gymnasieskolan med behållning behöver de stöd i svenska. Det utgår statsbidrag till stödundervisning för invandrarelever i gymnasieskolan. Detta är emellertid helt otillräckligt, och för att åskådliggöra detta kan vi t. ex. hänvisa till situationen i Göteborg:

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Antalet invandrarelever i Göteborg hösten 1979 var 1 594. Av dessa bedömdes 501 behöva stöd, men endast 195 kunde få det. Detta innebär att 62 % av de stödbehövande eleverna inte kunde få stödundervisning i svenska. Man befärar dessutom att det kan finnas ett avsevärt, dolt behov av sådan stödundervisning, vilket således betyder att situationen kan vara ännu värre.

Stödundervisningens betydelse är väl dokumenterad, bl. a. genom undersökningar som visar att elever som får denna undervisning sällan avbryter sina studier. Omvänt gäller att de elever som inte får stödundervisning tenderar att lämna utbildningen.

Skolöverstyrelsen har föreslagit att statsbidrag till stödundervisning för invandrarelever i fortsättningen skulle utgå med 1 lärarveckotimme per deltagande elev. Detta skulle innebära en höjning av anslaget med 1,7 milj. kr. Vi ställer oss bakom detta förslag.

När det gäller hemspråksundervisning och studiehandledning i hemspråk i gymnasieskolan utgår statsbidrag enligt ett schablonbelopp som motsvarar 0,75 lärarveckotimmar per deltagande elev. Detta är enligt vår uppfattning klart otillräckligt. Även denna schablon bör höjas till 1 lärarveckotimme per deltagande elev, vilket skulle innebära en höjning av anslaget med 1,2 milj. kr.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionen 1979/80:525.

INGEGERD ELM (s):

Fru talman! Det har i Jönköpings kommun under de senaste åren gjorts en omfattande satsning på beredskapsarbeten för ungdom. Som mest har det funnits ca 250 beredskapsarbeten för ungdomar hos kommunen, och f. n. uppgår antalet sådana arbeten till ca 80.

Bland dessa beredskapsarbeten finns det en mycket viktig grupp, som ingår i kommunens s. k. HABA-projekt för socialt utslagna. Förkortningen HABA betyder handlett beredskapsarbete. Organisationen och målsättningen har utformats efter det s. k. Södertäljeprojektet, som pågått sedan början av 1977.

De ungdomar som blir uttagna till HABA-projektet finns registrerade som arbetsökande hos arbetsförmedlingen och väljs ut i samråd med personalen där. Därefter kallas ungdomarna en i taget till projektledningen för samtal om projektet och dess målsättning. De arbeten som erbjuds finns inom den kommunala förvaltningen. Placeringarna är noggrant förberedda på de olika arbetsplatserna. En handledare är utsedd innan placeringen sker, och såväl denne som övriga arbetskamrater får information om projektets syfte och om de problem som kan uppstå. Den unge arbetslöse får tillsammans med projektledningen besöka arbetsplatsen och träffa sin blivande handledare och sina blivande arbetskamrater för information om arbetet.

Det här projektet har formen av en inskolning i arbetslivet, och ungdomarna stannar på sina arbeten tills de och projektledningen anser att de kan klara en fast anställning. Under den tiden håller projektledningen täta kontakter med handledarna, med de placerade ungdomarna och med

arbetsförmedlingen.

Projektet omfattar f. n. ett tjugotal ungdomar, och Jönköpings kommun har nyligen beslutat om en utökning till 30 beredskapsarbetsplatser i projektet. Satsningen kommer i fortsättningen framför allt att ske på de yngre ålderskategorierna, eftersom man har funnit att insatserna haft den allra bästa effekten bland de yngsta.

Om statsbidrag för sådana här kommunala projekt inte längre kommer att utgå, blir kommunerna hårt drabbade av ytterligare kostnadsökningar. Kommunerna kan nämligen inte springa ifrån sina åtaganden, sitt ansvar för arbete åt ungdomarna.

I den borgerligt styrda Jönköpings kommun, där man enhälligt har beslutat om det projekt jag har redogjort för, är man nu oroad för att regeringsförslaget medför att HABA-projektet inte längre skall få några statsbidrag. Om riksdagen nu bifaller vad arbetsmarknadsutskottet hemställer i sitt betänkande vill jag för den fortsatta handläggningen av frågan om beredskapsarbeten för ungdom påtala de svåra följder som detta kommer att få. Nu är inte det ansvariga statsrådet här, men jag hoppas att han får information om vad som sägs här. Därför vill jag framhålla att det är ytterst angeläget att kommunerna även i fortsättningen får statligt stöd för satsningar på socialt utslagna ungdomar.

Fru talman! Jag har ansett det angeläget att ta upp de svåra problem som finns inom gruppen arbetslösa ungdomar. Även om jag inte närmare har gått in på vare sig utskottets skrivning eller reservationerna vill jag sluta med att yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

I detta anförande instämde John Johansson (s).

ALLAN ÅKERLIND (m):

Fru talman! I utbildningsutskottets betänkande nr 34 behandlas motion 1327 som jag har väckt. Den gäller statsbidrag till Ekebyholmsskolan i Rimbo.

Denna skola har bedrivit sin verksamhet sedan år 1932. Skolan ägs av Adventistsamfundet.

Föräldrar från bygden som sänder sina barn dit har mycket goda omdömen om skolan. Framför allt därför att det är lugn skolmiljö och god ordning i skolan. En del föräldrar i bygden uppskattar detta så starkt att de betalar de extra skolavgifterna och skjutsar sina barn dit för att barnen skall få möjlighet att gå i Ekebyholmsskolan.

Skolavgifterna är f. n. för inackorderade elever 12 400 kr. i grundskolan och 13 300 kr. för gymnasieelever. För de elever som ej är inackorderade är avgifterna 2 750 kr. i grundskolan och ca 3 000 kr. i gymnasiet. Adventistsamfundet får dessutom tillskjuta avsevärda belopp för att täcka underskottet, som för det senaste året var ca 1,65 milj. kr.

Att skolan uppskattas så mycket av elevernas föräldrar att de gärna vill ha sina barn där verifieras av många.

Ekebyholmsskolan har sökt statsbidrag. Detta har tillstyrkts av skolsty-

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

relsen i Norrtälje kommun, av länskolnämnden samt av skolöverstyrelsen.

Skolöverstyrelsen skriver bl. a. i sin hemställan till regeringen att "av de enskilda internatskolorna som nu står under statlig tillsyn är Ekebyholmsskolan i Rimbo den enda som inte åtnjuter statsbidrag. Enligt SÖ har skolan mycket hög standard i såväl pedagogiska som sociala och lokalmässiga avseenden. SÖ tillstyrker därför att statsbidrag utgår till skolan fr. o. m. läsåret 1980/81."

Men detta har egendomligt nog inte vunnit gehör i departementet. Ekebyholmsskolan kommer alltså fortfarande, trots SÖ:s positiva omdöme, att som enda enskilda internatskola i landet få bedriva sin verksamhet utan statsbidrag. Det tycker jag är ganska oförsynt. Det är svårt att förstå att just denna skola skall tvingas till ett sämre ekonomiskt läge än andra liknande privatskolor.

Enligt vad utskottet redovisar finns det sex enskilda internatskolor som har statsbidrag. En av dem skall enligt uppgift upphöra med sin verksamhet. I så fall skulle det vara lätt att, som jag begär, inom anslagsramen ge också Ekebyholmsskolan bidrag. Men det har utskottet alltså inte gått med på. Jag menar att Ekebyholmsskolan som övriga internatskolor skall ha statsbidrag för sin verksamhet.

Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till att en utredning pågår om privatskolorna. Man säger att man inte vill föregripa utredningsarbetet. Men skulle man vara riktigt rättvis och konsekvent borde man under tiden inte ge heller de övriga privatskolorna någonting eller också borde man rättvist fördela anslaget till alla. Men det är här som i de flesta andra fall, att åt den som har skall vara givet.

På grund av utformningen av klämman i min motion kan jag nu av formella skäl tyvärr inte yrka bifall till denna. Jag beklagar det, men därmed räddar jag också förhoppningsvis många av kammarens ledamöter från att komma i samvetsnöd vid voteringen. Ett stort misstag har begåtts när Ekebyholmsskolan hindras från att få statsbidrag. Jag hoppas att det misstaget rättas till nästa budgetår.

JOHAN OLSSON (c):

Fru talman! Jag vill ta till orda för några minuter med anledning av en motion som jag och Sven G. Andersson har väckt med anledning av den proposition som behandlas i utbildningsutskottets betänkande. Den gäller frågan om lärlingsutbildningen.

Jag vill först gärna uttala min tillfredsställelse över den behandling som lärlingsutbildningen och den inbyggda utbildningen fått i propositionen och i allt väsentligt även i utskottets skrivning. Det är en framgång som vi länge arbetat för på olika håll, inte minst inom den organisation som jag ibland företräder, nämligen Sveriges hantverks- och industriorganisation. Vi har under årtionden krävt en bättre ersättning för det arbete som utförs när företag tar emot lärlingar och ger dem utbildning. Vi har ansett att detta är en väsentlig investering. Härigenom kan man utnyttja befintliga resurser i form

av lokaler och utrustning och ge en utbildning som är likvärdig med den som ges i skolorna. Vi erbjuder ungdomarna ett varierat utbildningsutbud, och vi kan också bidra till att väcka intresse hos ungdomarna för industriarbetet, vilket ju är väsentligt inte minst just nu. Lärlingsutbildningen ger också ungdomarna en god inblick i näringslivets förhållanden och villkor. Vi tror att det beslut som nu skall fattas är en framgång för utbildningsverksamheten.

I vår motion har vi tagit upp ett problem i samband med övergången. I propositionen föreslås att lärlingsutbildning som påbörjas före den 1 juli skall ske enligt nu gällande statsbidragsregler för lärlingsutbildning. Vi anför i motionen att vi anser detta vara djupt orättvist. Därigenom kommer det för denna utbildning att utgå en betydligt sämre ersättning än vad de nya reglerna ger. Vi tror inte att det i praktiken går att hantera en fråga på det sättet.

Utskottet har varit mycket knapphändig i sin skrivning när man kommenterat motionen. Man har åberopat att det förslag som vi ställer, dvs. att de nya reglerna skall tillämpas även för den utbildning som sker enligt de gamla formerna, skulle kosta rätt mycket pengar. Man åberopar statsfinansiella skäl och anser att man inte kan tillgodose motionens önskemål.

Vi har angett ett par olika vägar som man här skulle kunna gå. När man startar det nya systemet kan man inte på en gång uppnå full kapacitet. Därför bör det i början rimligen finnas utrymme för att ta över en del av den gamla verksamheten utan att det medför merkostnader för staten. Detta gäller närmast den utbildning som pågått i ett eller två år i de gamla formerna. De ansökningar om en treårig utbildning enligt det gamla systemet som nu ligger inne förmodar jag av praktiska skäl kommer att få ligga i avvaktan på att de nya reglerna träder i kraft. Därmed begränsas, såvitt jag kan förstå, de kostnader som beräknats i propositionen. Man får också räkna med ett visst bortfall av ansökningar. Vi tror därför inte att det skulle vara svårt att finna regler som möjliggör en smidig övergång utan att åstadkomma orättvisor.

Vi anser i varje fall från motionärernas sida att den här frågan bör hållas öppen för överläggning inom berörda myndigheter. Jag föreställer mig att det från de företag som har avtal om utbildning enligt de gamla reglerna kommer att lämnas ansökningar i sommar om att få övergå till de nya formerna. Jag vill uttala den förhoppningen att sådana ansökningar skall behandlas positivt och att man finner vägar för en smidig övergång från det gamla systemet till det nya. Givetvis skall man i så fall även tillämpa de nya krav och regler som gäller för den nya lärlingsutbildningen.

Med denna förhoppning avstår jag från att yrka bifall till min motion. Men jag förutsätter att berörda organ verkligen kommer att se positivt på en praktisk hantering av den här frågan till allas bästa.

LARS-ÅKE LARSSON (s):

Fru talman! Det kanske inte skadar – även om det blir en upprepning – att påminna om hur ungdomen reagerar mot regeringens förslag. Jag tar mig denna frihet eftersom jag inte så ofta förlänger taletiden här i kammaren.

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

I dag fick jag ett kort per post från elevkåren vid gymnasiet i min hemstad Vänersborg. Där skriver man följande:

”Tänk Dig för den 28:e maj. Den 28:e maj kommer Du att vara med och avgöra den närmaste framtiden för ett stort antal ungdomar.

Det gäller regeringens förslag om åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. I förslaget om yrkesintroduktion ingår bl. a. att beredskapsarbetsplatserna för ungdom under 18 år skall tas bort och ersättas med utbildningsplatser på olika företag.

Detta innebär att många ungdomars lön sänks med 90%! Dessutom kommer kvalitén på yrkesintroduktionen att vara dålig, då det inte ställs några krav på att företagen följer LGY eller tillhandahåller utbildade lärare. I stor utsträckning rör det sig om gratis arbetskraft åt företagen. Vi uppmanar Dig att rösta emot förslaget och i stället verka för en utbyggnad av yrkeslinjerna på gymnasieskolan och en ökad satsning på beredskapsarbeten, med målsättningen att omvandla dessa till fasta anställningar.”

Meddelandet får stå för dem som har skrivit det. Jag tycker ändå att detta är tacksamt, och jag är glad att denna fråga har gjort ungdomen ännu mer politiskt medveten. Man börjar upptäcka vart det här hän med det styre som vi f. n. har. Ungdomarnas uppmaning att rösta emot propositionen kommer jag att följa genom att rösta på de socialdemokratiska reservationerna. Jag bara undrar hur de borgerliga ledamöterna här i kammaren, som antagligen har fått samma meddelande per post, kommer att ställa sig efter en sådan hälsning från ungdomarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 34

Punkt 1

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1999 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alexander Chrisopoulos begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1999 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alexander Chrisopoulos

begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 18

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Stig Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 160

Mom. 6-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 9, 10, 12, 13, 25 och 28

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 9, 10, 12, 13, 25 och 28 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161

Nej - 160

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1490 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1490 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304

Nej - 18

Mom. 14

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 425 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 15 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 425 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304

Nej - 18

Mom. 16-21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 22 och 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 525 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Alexander Chrisopoulos begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 22 och 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 525 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alexander Chrisopoulos begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 18

Mom. 24

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1710 av Inga Lantz och Raul Blücher, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 24 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1710 av Inga Lantz och Raul Blücher.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 18

Mom. 26

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Onsdagen den
28 maj 1980

*Åtgärder för att
främja ungdomens
utbildning i gym-
nasieskolan m. m.*

Mom. 27

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1999 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkande 34 punkt 1 mom. 27 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 1999 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304

Nej - 18

Punkterna 2-6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 25

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 1 av Erik Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 25 mom. 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 1 av Erik Johansson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161

Nej - 160

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservation 2 av Erik Johansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med

övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 25 mom. 2 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservation 2 av Erik Johansson m. fl.

Vapenexport

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 161
Nej - 160

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna 1490 och 1999 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Raul Blücher begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 25 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna 1490 och 1999 av Lars Werner m. fl. i motsvarande delar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Raul Blücher begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 304
Nej - 18

Mom. 4-11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 6 Vapenexport (forts.)

Fortsattes överläggningen om utrikesutskottets betänkande 1979/80:28.

TORSTEN BENGTSO (c):

Fru talman! Export av krigsmateriel är alltid en mycket känslig sak. När centern 1978 i en motion tog ett initiativ genom att föreslå att bestämmelserna för export av krigsmateriel skulle överses, var vi starkt medvetna om

svårigheterna i olika avseenden. Det är svårt att ange vilka länder det skall anses vara tillåtet att exportera till. Vissa neutrala länder exporterar vi gärna krigsmateriel till. Vi har t. o. m. själva tagit initiativ till att försöka exportera flygplanet Viggen. Till vissa andra länder skulle vi aldrig kunna tänka oss att exportera krigsmateriel. Men det finns också gränsfall, dvs. länder vilka det är svårt att avgöra om vi bör exportera krigsmateriel till eller ej.

Förhållandena i världen skiftar. Man kan exportera krigsmateriel till ett land vid ett visst tillfälle, men så förändras situationen i landet på ett sätt som gör att det är mycket olämpligt att exportera vapen till det. Det är alltså svårt att definiera till vilka länder vi bör exportera krigsmateriel.

Det är också svårt att ange vilka slag av krigsmateriel vi skall exportera. Tidigare kunde vi exportera s. k. defensiv materiel, dvs. vapen som var avsedda för att försvara det egna landet och inte för anfall. Den avvägningen är emellertid också mycket svår att göra. Vapen avsedda för försvar kan nämligen förändras eller apteras så att de kan användas vid angrepp. Problemet är detsamma med vissa för fredligt bruk avsedda anordningar. Det kan gälla fordon av olika slag, flygplan och sådant, som ganska lätt kan förändras och användas för stridsändamål.

Trots dessa svårigheter ansåg vi att det har skett så mycket på området att man måste försöka se över bestämmelserna. Till de saker som har varit aktuella nyligen hör utbildning, patent och know-how, saker som kan exporteras och tjäna ett visst stridsändamål. Detta har knappast beaktats tidigare. Vi anser att man måste se över även dessa saker. Det är syftet med att vi motionerade och fick till stånd denna utredning. Men jag vill inte säga att vi hade så stora förhoppningar att vi utan vidare klart kommer att kunna skriva ned bestämmelser om att så och så skall det vara så är alla problem lösta. Om vi över huvud taget skall exportera krigsmateriel, kommer det att finnas bedömningsproblem även i fortsättningen.

Enligt vänsterpartiet kommunisternas motion – det har också framhållits av Oswald Söderqvist – skulle man t. ex. kunna ge krigsmateriel till befrielseörelser. Men det måste bli ett väldigt svårt avgörande. Det är väl inte säkert att varje försök att förändra en regim alltid är en befrielseörelse. Det har hänt i vissa fall att ett land blir befriat och att det lovprisas väldigt mycket. Men efter en tid kommer en annan befrielseörelse och befriar landet på nytt. Man får väl hoppas att det i vissa länder inte skall bli alltför många befrielseörelser. Det medför ju att människorna får lida under besvärliga förhållanden.

Även i andra avseenden är det svårt att klara ut vad som är befrielseörelser. Jag kan ta ett aktuellt fall: en stormakt ockuperar och underkuvar ett mindre land. Det kan väl tänkas att den lilla befrielseörelse som finns kvar där skulle kunna få vapen, men jag tror att det är väldigt svårt att i praktiken sända över vapen vid ett sådant tillfälle. Det uppkommer ständigt situationer, där det är svårt att avgöra till vem vapnen skall sändas.

Vpk har föreslagit att man skall ta hänsyn till staternas inre förhållanden. Det har vi väl gjort i viss mån så till vida att vi inte exporterar vapen, om det är fråga om stridigheter mot andra länder eller oroligheter inom landet. Jag tror

att man får hålla fast vid liknande bestämmelser också i fortsättningen. Man kan inte bara säga att man tycker att vi skall sända vapen till den och den befrielse rörelsen, utan man får göra så noggranna överväganden som möjligt. Jag tror inte heller att vpk skulle bli så särskilt belåtet. Eftersom 95 % av svenska folket inte har samma uppfattning som vpk, skulle nog bedömningarna bli sådana att jag inte alls är övertygad om att vi skulle sända krigsmateriel till de länder som vpk anser att vi skall sända den till.

Jag har velat understryka de svårigheter som vi är medvetna om när det gäller utredningen. Men vi anser att utredningen utan att få ändrade direktiv nu skall fortsätta sitt arbete med denna mycket intrikata sak. Därefter får vi ta ställning till vad de nya riktlinjerna kan innebära.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! De svenska reglerna för export av krigsmateriel syftar bl. a. till att förhindra att Sverige bidrar till den militära potentialen i ett land som är krigförande eller för en aggressiv utrikespolitik eller befinner sig i ett område där krig hotar. Våra principer är restriktiva, jämfört med många andra länders regler.

Denna restriktivitet omfattar tyvärr inte utbildning av militär personal. Detta har på ett häpnadsväckande sätt exemplifierats av ett svenskt statligt företag, nämligen Telub. Företaget har ett avancerat tekniskt och militärt kunnande och har specialiserat sig på att inom denna sektor svara för grundläggande utbildningsinsatser. Telub har kunnat sluta ett fyraårigt utbildningsavtal med den terroristliknande regimen i Libyen, ett avtal som innebär att 80 libyer får en högt kvalificerad militärteknisk utbildning i Sverige vid ett statligt företag. Detta är verkligen skandalartat. Självklart borde samma regler gälla för utbildning av militär personal som för export av krigsmateriel.

Libyen har en statsledning som för en mycket aggressiv både in- och utrikespolitik. Libyen stöder ofta terroristaktioner världen över, samtidigt som man också ger terroristerna en fristad med statligt skydd. Libyens statschef överste Khadaffi åker runt och vrålar ut sitt hat mot staten Israel och hotar ständigt den lilla judiska nationen med utplåning. Här har vi alltså det Libyen som ett svenskt statligt företag har slutit ett avtal med om utbildning här i landet av ett 80-tal libyer under en fyraårsperiod i avancerat tekniskt och militärt kunnande.

Mot denna bakgrund är det nödvändigt att aktualisera frågan om förbud mot export av militära utbildningstjänster. I motion 1131 till detta riksmöte har jag tillsammans med några partikamrater krävt "att riksdagen hos regeringen anhåller om att förslag till lagstiftning med förtur framläggs i syfte att hindra utbildning i Sverige av militärer från länder till vilka vi av politiska skäl inte säljer krigsmateriel".

Vad säger utrikesutskottet i betänkande 28, som nu behandlas, vad gäller denna fråga? Jo, man noterar inledningsvis "denna utbildnings eventuella användning för militära ändamål". Utskottet kan knappast mena allvar med detta sitt alltför glidande tvivel på utbildningens militära ändamål. Nog är det litet långsökt att högt avancerat tekniskt och militärt kunnande i första hand skulle användas till något annat än möjligen camouflerat militära ändamål.

Vidare konstaterar utskottet att krigsmaterielkommittén kommer att studera om riktlinjerna för vapenexport behöver utvidgas till att även omfatta utbildningstjänster. Det är en angelägen uppgift för krigsmaterielkommittén att verkligen samordna reglerna för export av krigsmateriel och militär utbildning. Detta är den grundläggande principen i motion 1131, och för framtiden är det utomordentligt angeläget att kringgående rörelser som i Telubaffären inte blir möjliga att upprepa.

Med tanke på den uppmärksamhet som den affären har fått i massmedia och i debatter här i kammaren vid olika tillfällen borde det vara rimligt att frågan kommer upp till skyndsamt handläggande i krigsmaterielkommittén, för att man skall komma fram till ett förslag som är möjligt att genomföra. Att vi i fortsättningen får samma regler för krigsmateriel och militär utbildning bör vara den grundläggande inställningen.

Då en pågående utredning enligt utskottet har till uppgift att behandla bl. a. den fråga som tas upp i nämnda motion 1131, har jag för dagen inget särskilt yrkande. Men, herr talman, jag förväntar mig ett konkret ställningstagande från den pågående krigsmaterielkommitténs arbete, som av regeringen sedan kan föreläggas riksdagen för beslut. Slutresultatet bör vara att reglerna för export av krigsmateriel och militär utbildning samordnas i den kommande lagstiftningen.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att Esse Petersson inte framställde något särskilt yrkande.

När det gäller Telubaffären hänvisar jag till den debatt som här i kammaren fördes mellan Olle Wästberg i Stockholm och handelsministern. Men jag vill opponera mig mot Esse Peterssons uttalande att det är fråga om utbildning i avancerad militär teknologi. Det är fråga om en fyraårig utbildning som närmast kan jämföras med vår gymnasieutbildning, och den bygger på den grundutbildning som libyerna har i sitt hemland.

Jag vill instämma i Esse Peterssons tillfredsställelse över att direktiven till krigsmaterielkommittén i detta avseende är vidgade, att handelsministern vid denna debatt klart sade ut att också frågan om utbildning skall behandlas av utredningen enligt de direktiv som nu gäller. Det innebär att denna fråga kommer att behandlas och att förslag kommer att läggas fram. Det har skett förändringar, och dessa förändringar måste självfallet resultera i att man också ser över vilka konsekvenser t. ex. denna Telubaffär kan få i framtiden.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Just företaget Telub har, Ingrid Sundberg, ett avancerat tekniskt militärt kunnande på mycket hög nivå, och det är just i avancerad militär teknologi som libyerna skall få utbildning. Och jag anser det synnerligen olämpligt att sluta ett sådant avtal med en regim som – jag tror att även Ingrid Sundberg bör kunna ansluta sig till det omdömet – framstår som högst tvivelaktig utifrån de kriterier vi har när det gäller krigsutrustning.

Det är riktigt att dessa regler kommer att ses över av krigsmaterielkommittén, vilket påpekas både från utskottets och handelsministerns sida. Och det är självfallet angeläget att vi så snart som möjligt får en samordning av reglerna för export av krigsmateriel och export av militära utbildningsinsatser. Vi skall inte ha något tomrum i lagstiftningen som i detta sammanhang ger utrymme för kringgående rörelser. Vi måste i stället ha en likadan tillämpning oberoende av om det är fråga om export av materiel eller utbildningsinsatser. Även på denna punkt borde det finnas en överensstämmelse mellan utskottets talesmän och motionärerna.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Det är riktigt att företaget Telub arbetar med en avancerad militär teknologi, som även används av det svenska försvaret. Men jag vill här erinra om att den verksamheten hålls helt skild från den utbildningsverksamhet som det här är fråga om. Utbildningen motsvarar en svensk gymnasieutbildning i tekniska ämnen och är icke i något avseende sammankopplad med Telubs avancerade teknologiska verksamhet och produktion i övrigt.

ESSE PETERSSON (fp):

Herr talman! Att detta avtal har slutits mellan just Telub och Libyen hänger samman med att företaget har denna speciella inriktning, detta speciella kunnande på detta avgränsade område, som är av intresse för denna krigiska stat. Av det skälet har man kommit fram till ett avtal, som från alla synpunkter är förkastligt. Det borde även vara det för utrikesutskottets talesman.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 175 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkande 28 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 175 av Lars Werner m. fl.

Reglering av priserna på fisk

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 301
Nej - 17
Avstår - 2

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 1135 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkande 28 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motion 1135 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 302
Nej - 17
Avstår - 1

§ 7 Reglering av priserna på fisk

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1979/80:46 med anledning av propositionen 1979/80:169 om reglering av priserna på fisk m. m. jämte motion.

I proposition 1979/80:169 hade regeringen (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. anta i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1974:226) om prisreglering på fiskets område,
2. medge att för tiden intill den 1 januari 1981 reglering av priserna på fisk m. m. jämte vad därmed hängde samman samt användningen av medel fick

ske enligt de grunder som förordats i propositionen.

3. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om prisregleringen på fisk efter den 31 december 1980.

Vidare hade regeringen föreslagit riksdagen att till Prisreglerande åtgärder på fiskets område för budgetåret 1980/81 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats den med anledning av propositionen väckta motionen 1979/80:2045 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen skulle uttala att fisk borde vara baslivsmedel från skattesynpunkt och subventioneras på samma sätt som andra baslivsmedel och hos regeringen begära erforderliga åtgärder i enlighet härmed.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1974:226) om prisreglering på fiskets område,

2. att riksdagen medgav att för tiden intill den 1 januari 1981 reglering av priserna på fisk m. m. jämte vad därmed hängde samman samt användningen av medel fick ske enligt de grunder som förordats i propositionen,

3. att riksdagen godkände vad i propositionen förordats i fråga om prisregleringen på fisk efter den 31 december 1980,

4. beträffande subventionering av fisk som baslivsmedel att riksdagen skulle avslå motionen 1979/80:2045,

5. att riksdagen till Prisreglerande åtgärder på fiskets område för budgetåret 1980/81 anvisade ett förslagsanslag av 1 000 kr.

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I betänkande nr 46 från jordbruksutskottet, som vi nu behandlar, tas ett nytt prisregleringssystem för fisk upp. Det sker i överensstämmelse med vad som har skrivits i proposition nr 169 i frågan. Propositionen tycks av samtliga riksdagspartier godtas eller lämnas utan erinran. Detta tyder på en stor enighet i den förevarande frågan. Endast en motion har väckts med anledning av propositionen. Motionen kommer från vpk och gäller inte ändring av regeringens förslag till reglering av priserna på fisk utan en komplettering av förslaget.

Först några kommentarer till förslagen i propositionen och utskottsbetänkandet. De nya riktlinjerna för reglering av priserna på fisk innebär ju bl. a. att fiskarna jämfälls med jordbrukare. Inkomstmålet för fiskarna skall vara att uppnå samma inkomst av sin näring som jämförbara grupper. Det är samma formulering som används då det gäller inkomstmålet för jordbrukarna. Likställtheten skall också gälla den sociala standarden. Mot detta är väl inget att invända, såvitt jag kan se. Frånvaron av ändringsyrkanden i form av motioner tyder på att hela riksdagen delar denna mening. Vad som kan behöva preciseras är vad som skall förstås med jämförbara grupper. Det är f. ö. en precisering som är behövlig också i vad gäller jordbruket. Här utlovas ju ändå i propositionen att en sådan precisering skall ske. Man säger att det

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

Reglering av priserna på fisk

Onsdagen den
28 maj 1980

Reglering av priserna på fisk

bör ankomma på parterna att göra en närmare precisering av vilka övriga grupper i samhället som bör utgöra jämförelsenorm vad beträffar ekonomisk och social standard.

Jag skall övergå till att redogöra för vad vi kräver i vår motion nr 2045. I propositionen sägs att det skall vara en strävan att avsättningen av fisk på marknaden i största möjliga utsträckning främjas. Här är motionärerna från vpk av samma mening som de som har skrivit propositionen. Men vi vill gå betydligt längre i främjandet än vad som föreslås i propositionen. Vänsterpartiet kommunisterna har sedan många år tillbaka drivit frågan om borttagande av mervärdeskatten på livsmedel. Alternativet till att ta bort mervärdeskatten på livsmedel är att i stället återföra samma belopp som inflyter i livsmedelsmoms till konsumenterna i form av selektiva livsmedels-subventioner. Den senare modellen har klara fördelar framför ett borttagande av momsen. Systemet med moms kan fortsätta som hittills utan störningar. Vad det handlar om är att fastställa summan av influten livsmedelsmoms och att fördela den på de livsmedel som man vill sänka priset på. Då når man den fördelen att från närings- och folkhälsosynpunkt önskvärda livsmedel kan ges en hög subvention, samtidigt som andra från samma synpunkter mindre lämpliga livsmedel ges en lägre eller ingen subvention. En viss sådan omfördelning sker ju faktiskt redan inom ramen för redan utgående livsmedelssubventioner. Ett exempel på detta är den höga subventionen på konsumtionsmjölk. Vi menar att den nu aktuella fisken är ett viktigt baslivsmedel, som det från folkhälsosynpunkt vore angeläget att öka konsumtionen av. Samtidigt borde konsumtionen av bl. a. fläsk kunna minskas. Det skulle också förbättra landets beredskap, eftersom man inte behöver importera fodermedel till fisken.

Vårt motionskrav får ses i samband med ett likalydande motionskrav, som vi har fört fram med anledning av propositionen om prisreglering på jordbrukets produkter, vilken ju kommer att behandlas senare under detta riksmöte. Utskottet hänvisar också i sin skrivning till detta förhållande. Utskottet tillstyrker avslag på motionen med i allt väsentligt ekonomisk motivering. Man säger att såväl prisregleringen som bestämmelserna rörande statligt stöd till fiskets rationalisering i sig innebär en inte obetydlig statlig subventionering på förevarande område. Utskottet hänvisar till att riksdagen vid flera tillfällen tidigare behandlat motioner om införande av fisk bland de baslivsmedel som är föremål för statliga subventioner i likhet med vad som gäller för jordbruksprodukter. Efter att ha uttalat att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd säger utskottet emellertid:

”Utskottet kan i och för sig vitsorda det angelägna i att konsumtionen av fisk främjas, liksom bättre kostvanor över huvud taget.” – Så långt är vi alltså överens.

Är det då rimligt att komma med ett krav om återföring till konsumenterna av hela momssumman från livsmedelsförsäljningen i landet? Det handlar ju, enligt regeringen, om att spara åtskilliga miljarder i statsbudgeten. Ja, vi anser att det är ett rimligt krav också i dagens läge. Borttagande av momseffekten på livsmedel skulle i någon mån rätta till den för arbetarklas-

sen orättvisa utveckling som under senare år gett kapitalägare och höginkomsttagare fördelar samtidigt som låg- och medelinkomsttagare fått sänkt reallön. Skall det gå att få en bred folklig förankring för en sanering av landets ekonomi, då måste bördorna fördelas rättvist och efter bärkraft. Ett viktigt led i en sådan utveckling är borttagande av momseffekten på livsmedel. Vi kräver således att fisk skall klassas som baslivsmedel från skattesynpunkt och subventioneras på samma sätt som andra baslivsmedel. Men vi kräver samtidigt att *hela* momseffekten skall tas bort och inte bara den som faller på just den här delen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionen 2045.

JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Proposition 1979/80:169 innehåller förslag som grundar sig på avtal som träffats efter överläggningar mellan å ena sidan jordbruksnämnden och dess konsumentdelegation och å andra sidan fiskets förhandlingsdelegation – detta vad gäller det provisorium som omsluter tiden den 1 juli–den 31 december 1980.

För den andra hälften av budgetåret kommer beslut att fattas under hösten, då förhandlingarna som fördes omkring årsskiftet 1979-1980 ej kunde slutföras utan kommer att fortsätta med början i september månad.

Det avtal som träffades mellan jordbruksnämnden, dess konsumentdelegation och fiskets förhandlingsdelegation om ett provisorium var ett mycket dåligt avtal, sett ur fiskets synpunkt. Den totala ökningen av medel jämfört med andra halvåret 1979 var 2,5 milj. kr. Det innebär täckning för en ökning av oljekostnaderna med 4–5 öre per liter. Priset på diesellojja ökade från 66,3 öre per liter 1978 till 96,7 öre per liter 1979 i genomsnitt och ligger nu på 1,40 kr. Egentligen var det budet oantagbart, men vi ville ändå från fiskets sida få möjlighet att förhandla i höst, och om vi inte hade godtagit denna uppgörelse hade förslaget ändå framlagts och då kanske blivit ännu sämre.

Det som inträffat efter denna överenskommelse gör att avtalet i dag ter sig ännu mer olönsamt. Kostnaderna fortsätter att öka och fiskpriserna att falla. Jag vill nämna att det norska fisket fått ytterligare ca 500 milj. kr. utöver de 850 miljoner som var anslagna för innevarande år. Det betyder att det norska fisket kan konkurrera med vårt på helt andra villkor. De norska räkorna säljs t. ex. f. n. två kronor under det svenska kilopriset, och det beror på att det norska pristillägget är två kronor högre än vårt. Vi kommer att möta liknande konkurrens när det gäller försäljningen av makrill, där säsongen nu står för dörren, och motsvarande läge kommer med säkerhet att uppstå även beträffande andra fiskslag.

Det blir en snedvridning av konkurrensen, och jag vill nämna att stödet till det norska fisket per fiskare motsvarar ungefär sex gånger det svenska.

Den nyss avslutade lönerörelsen innebär en inte obetydlig löncökning, vilket kommer att påverka fiskets kostnader. Med de framtidsutsikter som föreligger har fiskarna svårt att få kompensation för detta. Regeringen har

Onsdagen den
28 maj 1980

Reglering av priserna på fisk

förbundet sig att inte låta de ökade priserna på jordbruksprodukter påverka priserna i konsumtionsledet. I regeringens proposition 1979/80:181 läggs fram förslag härom, och enligt uppgifter kommer ca 1 miljard kronor att anslås för ökade livsmedelssubventioner, så att en prishöjning den 1 juli 1980 till följd av jordbruksprisregleringen i allt väsentligt kan undvikas. Hur det kommer att påverka konkurrensen mellan kött och fisk är svårt att säga. Om fisket självt skall klara den konkurrensen, med oförändrade eller sänkta priser, blir svårigheterna stora.

Jag har svårt att förstå anledningen till den märkbart negativa inställning till svenskt fiske som råder. Under ett 40-årigt socialdemokratiskt styre kom fiskarna ingen vart. Vissserligen tillsattes 1975 en utredning som ingav stora förhoppningar och som resulterade i proposition 1977/78:112. men något resultat har ännu inte nåtts, och det däri föreslagna systemet har uppskjutits två gånger.

Förhandlingarna om ett normpris kommer att fortsätta i höst. Då kommer det att avgöras om de beslut som fattades och de löften Sveriges riksdag gav fisket i maj 1978 kommer att infrias. Kommer de att resultera i ett avtal som kan ge den trygghet och ekonomiska standard som stolt proklamerades i nämnda riksdagsbeslut? Kommer man att ge ekonomisk bärighet åt ett normprissystem?

Det finns många och stora olösta problem i det nya normprissystemet. Om det skall vara meningsfullt och i enlighet med riksdagens beslut, måste det i en lågkonjunktur tillföras medel så att fisket får den inkomstföljsamhet som behövs för att nå det inkomstmål om vilket beslut fattats. Motpartens bud i det avtal som strandade – kanske är det rättare att säga avbröts – innebar en minskning av stödet till fisket med 10 milj. kr. jämfört med året före. Med tanke på de kraftigt ökade kostnaderna och de fallande fiskpriserna är det lätt att förstå att det budet inte gick att anta.

Jag vill inte föregripa höstens överläggningar, men vissa saker i propositionerna inger oro. Det hade säkerligen varit klokt att redan nu lägga fram ett bättre förslag till finansiering. Det förslag som föreligger innebär att de 20 miljoner som fanns i den förra budgeten utbyts mot ett förslagsanslag på 1 000 kr. Samtidigt höjs prisregleringsavgiften med 1 %, vilket innebär en inkomstförstärkning med 7 miljoner. En kraftigare prishöjning och införande av prisregleringsavgift på lax, ål och foderfisk skulle ha gett en betydligt bättre ekonomisk stabilitet åt systemet. De kostnader som kommer därutöver torde få täckas med förhöjning av förslagsanslaget.

Herr talman! Jag har inget yrkande men har ändå velat fästa uppmärksamheten på några saker som inger mig oro för näringens framtid liksom också för att det av riksdagen den 12 maj 1978 uppsatta målet att fisket skall ha en med andra näringar jämförbar ekonomisk och social standard inte blir verklighet.

Med anledning av vpk-motionen vill jag säga att jag inte ser någon skillnad mellan en åtgärd innebärande att fisk klassas som baslivsmedel och ett införande av ett fungerande normprissystem. Höstens förhandlingar får utvisa om vi kan lyckas få till stånd ett sådant system.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Jag kan ansluta mig till den sista meningen i Jens Erikssons anförande, att kommande förhandlingar får ge svar på om de farhågor och den oro som Jens Eriksson hyser är befogade och om de i så fall kan elimineras genom förhandlingar. Vi har här i riksdagen, som nyss påpekades, tagit långtgående principbeslut för framtiden, och jag välkomnar nu liksom när vi fattade det beslutet formuleringarna om att de människor som arbetar inom fiskerinäringen skall ha samma trygghet för framtiden som andra jämförbara grupper.

Jag tycker nog ändå att den bild som Jens Eriksson målar är väl pessimistisk. Det har dock under de senaste åren skett förändringar inom näringen som vi har anledning att vara glada för. Alltjämt finns det problem, men principerna har vi fastställt i riksdagen, och sedan gäller det att man i sina förhandlingar uppnår resultat som motsvarar de principerna.

Momseffekten på baslivsmedel diskuteras alltmer och i många olika sammanhang. Jag kan i anledning av Per Israelssons anförande säga att de siffror som har nämnts och som kan bli aktuella vid förhandlingarna om vad som skall gälla från den 1 juli i år visar att den totala restitutionen av livsmedelssubventioner ganska precis motsvarar momseffekten på livsmedel. Sedan blir det alltid en diskussion om hur medlen skall fördelas mellan olika produkter. Jordbruksutskottet har i annat sammanhang skrivit att sedan den speciellt tillsatta arbetsgruppen har slutfört sitt arbete får man ta ställning till vilka avvägningar som är de rätta. Det är knappast möjligt att i ett riksdagsbeslut bestämma om detaljerna, i varje fall inte vid denna tidpunkt när dels de löpande avtalen bygger på redan givna principer för jordbruket, dels förhandlingar beträffande fisket är på gång.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan.

PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Efter Einar Larssons inlägg har jag faktiskt inte så mycket att tillägga. Jag känner inte till vilket förslag regeringen tänker lägga fram, men om jag tolkade Einar Larsson rätt sade han att livsmedelssubventionerna den 1 juli i år ganska precis skulle uppgå till hela momseffekten på livsmedel. Det skulle innebära en mycket kraftig höjning av subventionerna – nu går endast en del av momsens tillbaka i form av subventioner.

Jag kommer ihåg när jag hade en enkel fråga till den socialdemokratiska regeringen, då den ännu satt kvar, om införande av livsmedelssubventioner. Jag fick ett mycket försiktigt svar – man sade inte direkt nej men gav heller inga löften. Sedan dess har subventioner införts och de har också gjorts selektiva, så att vissa livsmedel subventioneras mer än andra. Det tycker jag är helt riktigt, och det säger vi också i vår motion.

Som jag sade förut är fisk från närings- och beredskapssynpunkt ett viktigt proteinlivsmedel och borde subventioneras mer än exempelvis fläsk. Fläsket är ju ett av de livsmedel som man numera nästan kan framställa i djurfabriker, och därför har vi inte anledning att subventionera fläsk lika

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

*Reglering av pri-
serna på fisk*

mycket som fisk. Jens Eriksson hyser oro för sin närings framtid. Jag tycker ändå att det är ett betydande framsteg att riksdagen nu uttalar – om utskottets skrivning antas – att målet för prispolitiken bör vara att fiskare jämställs med jordbrukare. Om vi efter den 1 juli får en fullständig restitution av momseffekten på livsmedel har vi uppnått ett viktigt mål som ligger i linje med det livsmedelspolitiska krav som vi har ställt från vpk.

JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! En del av min oro grundar sig väl på det förhållandet att vi har haft ett par hyggliga år – 1977 och 1978 – men nu fått en nedåtgående trend. Det normprissystem som vi arbetar med har ännu inte hunnit börja verka utan har måst uppskjutas två gånger. Förmodligen behövs det kraftigare insatser än dem vi haft hittills för att något så när klara näringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motion 2045 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkande 46 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motion 2045 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 297
Nej – 17
Avstår – 2

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrags

Jordbruksutskottets betänkande

1979/80:48 med anledning av propositionen 1979/80:167 om åtgärder mot vattenförorening från fartyg

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
28 maj 1980

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1979/80:23 med anledning av motion om Sveriges Radios utlandsprogram.

I detta betänkande behandlades motion 1979/80:1132 av Gertrud Sigurd-
sen m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en
parlamentarisk utredning om riksradios utlandsprogramms verksamhet.

*Sveriges Radios
utlandsprogram*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motion 1979/80:1132.

Reservation hade avgivits av Gertrud Sigurd-
sen, Sture Palm, Olle
Göransson, Mats Hellström, Jan Bergqvist, Carl Lidbom och Axel
Andersson (alla s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motion 1979/80:1132 som sin mening gav
regeringen till känna vad reservanterna anfört angående Sveriges Radios
utlandsprogram.

STURE PALM (s):

Herr talman! Utrikesutskottets socialdemokrater återkommer även vid
årets riksmöte till frågan om Sveriges Radios utlandsprogram.

I fjol gjorde vi vissa kritiska påpekanden när vi behandlade propositionen
om informations- och kulturutbytet med utlandet. Då begränsade vi oss till
att understryka behovet av att tillräckliga resurser anvisas för att utlands-
programmet skall kunna upprätthållas på oförändrad ambitionsnivå. Vi
visste att problemen var stora. Föredragningar inför utskottet bekräftade
också våra farhågor.

Tron på att regeringen efter en sådan propå skulle ha kraft och vilja att ta
itu med dessa frågor har visat sig vara förhoppningar i fåvitsko. De
anslagsförändringar som gjorts har visat sig otillräckliga och förändrar i
grunden inte läget för Sveriges Radios utlandsprogram.

Läget har alltså inte genomgått någon radikal förbättring, och därför
återkommer utskottets socialdemokrater till frågan vid årets riksmöte. Nu
hyser vi inte endast fromma förhoppningar, utan nu begär vi att en utredning
med parlamentariskt deltagande skall få till uppgift att analysera läget och
föreslå åtgärder för Sveriges Radios utlandsprogram.

Sedan vår motion lämnades har behandlingen av regeringens förslag om
att lägga ned AM-sändarna i Stockholm, Göteborg och Motala resulterat i att
riksdagen givit regeringen en bakläxa i denna fråga.

Som kammarens ledamöter erinrar sig beslöt nämligen riksdagen för
någon månad sedan, på hemställan av ett enigt kulturutskott, att avvisa
nedläggningsplanerna. I stället anslag riksdagen 3 milj. kr. för att hålla dessa
sändare i drift även under budgetåret 1980/81.

Nu tycks utrikesutskottets borgerliga utskottsmajoritet vara tacksam för
detta beslut, då regeringen får en ny chans. Regeringen får tänka om innan
man senare kommer tillbaka till riksdagen beträffande behovet av AM-

sändningar på mellan- och långvågsbanden. De borgerliga nöjer sig med detta, och något parlamentariskt deltagande i utredningsarbetet - som socialdemokraterna föreslår - vill de borgerliga inte höra talas om.

Naturligtvis skall man tänka sig för innan nya utredningar tillsätts. Men i detta fall är den utredning som föreslås från vårt håll i hög grad motiverad.

Det är riktigt att Sveriges Radios utlandsprogram tidigare varit föremål för utredningar - sedan den svenska rundradion 1937 för första gången började sända kortvågsprogram för lyssnare i utlandet. Starten skedde alltså kort efter Abessinienkriget - under vilket Mussolinis bomber föll bl. a. över den svenska rödakorsambulansen.

Den svenska radions utlandsprogram fick en fastare grund som ett resultat av 1943 års rundradioutredning. Två kortvågssändare uppfördes i Hörby, vilket medförde att programverksamheten utvecklades.

17 år senare - alltså 1960 - skulle en ny utredning på expertplanet svara bl. a. på frågan: Är den svenska informationsverksamheten via rundradion av tillräckligt stor omfattning? Utredningsmaterialet gulnar nu på hyllorna; det är 20 år gammalt och har i dag närmast historiskt intresse.

Efter ytterligare tolv år tillsattes en ny utredning. Det blev en enpersonsutredning på expertplanet som gav en mera översiktlig beskrivning av situationen 1972. Sedan dess har förhållandena kraftigt förändrats, bl. a. genom en snabb teknisk utveckling.

Även den senaste utredningen - den s. k. SIK-utredningen - blev en expertutredning som utfördes av en person. Uppgiften var att behandla frågan om det svenska kultur- och informationsutbytet med utlandet. Utredningen kom i uppseendeväckande ringa utsträckning att syssla med Sveriges Radios utlandsprogram.

Utredaren förklarade sig inte ha tillräckligt underlag för att bedöma utlandsprogrammets betydelse för den allmänna utlandsinformationen men ställde sig positiv till sändningarna på svenska samt exporten av radioprogram och TV-filmer. Slutsatsen blev att det inte fanns tillräckligt underlag för att bedöma informationseffekten av sändningar på främmande språk.

Trots det bristfälliga beslutsunderlaget ansåg ändå utredaren att verksamheten borde fortsätta i oförändrad omfattning. Regeringen hade samma mening, och propositionen antogs av riksdagen.

Vi socialdemokrater anser inte heller att Sverige bör skära av sina möjligheter att sända på utlandet - vi anser snarare att Sverige bör hålla sig väl framme på detta område. Men säger man a måste man säga b. Det innebär att tillräckliga resurser måste avdelas och det bör finnas en målsättning för verksamheten.

Det är naturligtvis svårt att bedöma informationseffekter. Men man bör ändå försöka. Så mycket är klart att uteblivna informationsinsatser svårligen kan ge informationseffekter. Lika klart är att en begränsning av informationsinsatserna - i jämförelse med omvärldens satsningar - ger minskade möjligheter att nå ut med vad man har att förmedla.

Vid föregående års kammardebatt i denna fråga redovisade jag vissa

publikundersökningar som gjorts av Sveriges Radios utlandsprogram. Dessa undersökningar har gjorts tillsammans med bl. a. BBC och andra välkända radiobolag i Europa.

Undersökningen visar att Sveriges Radios utlandsprogram når betydande lyssnarskaror utanför vårt lands gränser. Jag vill endast nämna några siffror. Radio Sweden beräknas enligt publikundersökningarna ha ca 300 000 lyssnare i England och 250 000 i Västtyskland. Publikerna i Sovjet beräknas uppgå till ca 1 miljon, varav 800 000 i storstäderna.

En mer mätbar effekt av Sveriges Radios utlandsprogram är antalet utländska lyssnarbrev som årligen sänds till Sveriges Radio. De uppgår till ca 40 000 om året och innehåller ofta en önskan om att få veta mer om Sverige.

De föredragningar som nyligen gjorts inför utskottet visar att denna verksamhet är väl värd en djupare analys.

Vid utskottsbehandlingen har vi erinrat om att det, i en utbyggnadsplan som antogs av televerket 1975, föreslogs att en ny MV-sändare skulle byggas i Skåne för att ersätta den nu 40-åriga, starkt nedslitna Hörbysändaren. Vidare föreslogs att en LV-sändare, som kan täcka Norden och stora delar av Öst- och Västeuropa, skulle anläggas på Gotland. Dessa nybyggnadsplaner fick inte gehör hos regeringen, och nu finns inte reservdelar och rör för sändarna i Stockholm, Göteborg och Motala.

Det står också klart att MV-sändarna i Stockholm, Göteborg och Hörby kan användas till 1985 – sedan är det slut. LV-sändaren i Motala kan fungera något längre.

Det som bekymrar oss – och det borde verkligen bekymra även utrikesutskottets borgerliga ledamöter – är att om inga åtgärder vidtas med det snaraste blir dessa områden tysta ur svensk synpunkt. Det är också känt att risken med en sådan utveckling väckt reaktioner från många lyssnare på andra sidan Östersjön där man får svårt att orientera sig i omvärldens problem utan de svenska sändningarna. Till detta kommer risken av att de svenska frekvenserna snabbt kan adopteras av andra.

En lika självklar ambition är att täcka in Nordeuropa och de brittiska öarna innan Hörbysändaren klappar ihop.

Radioföretagen i vår omvärld är inte överksamma. Norge satsar f. n. på bl. a. en stor MV-sändare, och Danmark har planer på LV- och MV-sändare. Liknande planer finns på gång i Tyskland och Holland, som en följd av förhandlingsresultatet 1975. Det betyder att den svenska regeringens nedläggningsplaner går stick i stäv med utvecklingen utanför vårt lands gränser.

Denna utveckling är onekligen av speciellt intresse även ur beredskaps-synpunkt. Den är också av stor betydelse för vårt land, som företräder en erkänd neutralitets- och säkerhetspolitik. Vårt land brukar ju i dessa sammanhang tala i andra termer än de rent militära, vilket fått många att lyssna på våra utlandsprogram. Intresset för att lyssna på program utanför stormaktsblocken ökar också erfarenhetsmässigt vid skärpta lägen. Jag skall bespara kammaren en sådan exemplifiering. Det är ju de berörda utskottens

Onsdagen den
28 maj 1980

*Sveriges Radios
utlandsprogram*

uppgift att i första hand vara lyhörda för sådana fakta, och därför är det särskilt beklagligt att den borgerliga utskottsmajoriteten av någon svärförklarlig anledning slagit dövörat till i denna fråga och vägrat acceptera det socialdemokratiska utredningskravet.

Herr talman! Vid föregående års riksmöte riktade vi från socialdemokratiskt håll en uppmaning till regeringen att visa större aktivitet på detta område.

Vi levde i tron att det fanns en viss handlingsförmåga kvar hos regeringen. Vad som hänt visar något annat. Riksdagen har fått leda regeringen i denna fråga. Riksdagens beslut om att ge AM-sändarna en förlängd nådatid på något år är ett talande exempel.

Vi socialdemokrater är inte nöjda med nödlösningar och anser därför att dessa frågors behandling måste ses i ett längre perspektiv. Därför begär vi att en utredning med parlamentariskt deltagande tillsätts om Sveriges Radios utlandsprogram. Det är på tiden att så sker.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservationen.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Vid behandlingen av den socialdemokratiska motionen 1132 har utrikesutskottet haft att ta ställning till Sveriges Radios utlandsprograms organisation och denna organisations möjligheter att bedriva sin verksamhet på oförändrad ambitionsnivå enligt de riktlinjer som drogs upp av den s. k. SIK-utredningen och den därav föranledda propositionen. Utskottet har också haft att ta ställning till de ekonomiska resurser som erfordras för att utlandsprogrammet skall kunna driva sin verksamhet på oförändrad ambitionsnivå.

Utlandsprogrammets organisation har under 1970-talet varit föremål för inte mindre än två utredningar. Den första, som tillkom på grund av riksdagens önskemål, avsåg en översyn av verksamhet, finansiering och samordningsfrågor. Denna utredning behandlades av utrikesutskottet i dess betänkande 1973:1. Utskottet anslöt sig då till departementschefens uttalande i propositionen, att det för framtida överväganden rörande anslagsgivningen till radioprogrammen var önskvärt att erhålla ökad kunskap om utlandsprogrammets lyssnarunderlag i ljuset av den tekniska utvecklingen. Den andra utredningen var SIK-utredningen år 1978, i vilken utlandsprogrammet behandlades tillsammans med hela det svenska kultur- och informationsutbytet med utlandet.

Sture Palm har rätt i att denna utredning inte – det framhölls också av utskottet i dess betänkande 1978/79:31 – ansåg sig ha haft tillräckligt underlag för att bedöma informationseffekten av sändningarna på främmande språk. I avsaknad av tillräckligt material i detta hänseende föreslog utredningen därför ingen utvidgning av utlandsprogrammen. Utskottet anslöt sig till propositionens målsättning på denna punkt, nämligen att programverksamheten borde upprätthållas på oförändrad ambitionsnivå, och uttalade att man utgick ifrån att regeringen uppmärksammade denna fråga.

Eftersom utlandsprogrammet varit föremål för två utredningar, som båda

lett till samma slutsats, att programverksamheten skall upprätthållas på oförändrad ambitionsnivå, vilket utskottet redan i tidigare betänkanden ställt sig bakom, har utrikesutskottet inte funnit anledning att nu tillstyrka en ny och större parlamentarisk utredning om utlandsprogrammen.

Sture Palm var i sitt anförande också inne på de ekonomiska resurserna. Låt mig erinra om att ett enigt utskott i samband med behandlingen av vissa anslag inom UD:s verksamhetsområde tillstyrkt budgetpropositionens förslag beträffande Sveriges Radios programverksamhet för utlandet. Detta innebär en ökning av anslaget från 21 440 000 kr. till 23 884 000 kr., en ökning med drygt 11 %.

En nyhet och en viktig sådan i sammanhanget var emellertid att anslagskonstruktionen ändrats för att man skulle kunna undanröja de löpande finansiella problem som uppstått för utlandsprogrammet. Fr. o. m. budgetåret 1980/81 anvisas medlen över ett reservationsanslag av samma slag som gäller för utbildningsradion. Denna anslagsform innebär att medel skall kunna anvisas på en särskild anslagspost till kompensation för den allmänna kostnadsutvecklingen, som den avspeglas i konsumentprisindex. Medlen utbetalas kvartalsvis i efterskott med hänsyn till kostnadsutvecklingen under resp. sistlidna kvartal. Anslagsposten, som enbart skall kunna användas för detta ändamål, bör enligt regeringens förslag vara så beräknad att medlen räcker även för kostnadsökningar som överstiger vad som vid beräknings-tillfället kan förväntas. Utskottet konstaterar i föreliggande betänkande att denna anslagskonstruktion innebär ett tillmötesgående av ett tidigare uttalat önskemål från utskottet och att den enligt utskottets mening avsevärt bör kunna underlätta utlandsprogrammets finansiella situation. Jag tycker, Sture Palm, att denna förändring är utomordentligt viktig och att den knappast kan ge intryck av att regeringen är handlingsförlamad och saknar initiativ.

Jag kan i och för sig hysa förståelse för den åsikt som framförts av utlandsprogrammets företrädare, att det anslagna beloppet skulle vara i knappaste laget för att kunna hålla programverksamheten på ungefär oförändrad nivå. I det ansträngda budgetläge som f. n. råder är detta emellertid en situation som de flesta, som erhåller statsmedel, har att söka bemästra.

Utöver de aspekter på frågan som jag här kortfattat berört tillkommer hur utlandsprogrammet skall kunna nå ut till yttrevärlden på ett tillfredsställande sätt. Denna fråga – det var Sture Palm också inne på – har aktualiserats genom regeringens förslag att lägga ned AM-sändarna i Stockholm, Göteborg och Motala under nästa budgetår. Det ärendet behandlades i kulturutskottet, som fann att de skäl som anförts i en rad motioner, väckta i anslutning till förslaget, och i de yttranden som inhämtats, bl. a. från försvarsutskottet, gav stöd för uppfattningen att det behövdes tid för överväganden av frågan om en nedläggning av de tre AM-sändarna. Kulturutskottet ansåg därför att dessa sändare borde behållas i drift även under budgetåret 1980/81. Därigenom skulle regeringen få tid att ytterligare överväga och för riksdagen redovisa sin syn på behovet av AM-ljudradio-sändningar på mellan- och långvågshanden och hur detta behov i framtiden

Onsdagen den
28 maj 1980

*Sveriges Radios
utlandsprogram*

skall tillgodoses. Kulturutskottet föreslog att riksdagen som sin mening borde ge regeringen detta till känna. Riksdagen biföll detta förslag den 16 april i år.

Så känsliga är vi kanske ändå inte på borgerligt håll att vi betraktar det här som någon överkörning av regeringen. Framkommer sakskalet vid behandlingen av ett ärende är det rimligt att man vidtar en åtgärd av den här typen.

Jag vill också understryka för Sture Palm att utrikesutskottet i det betänkande vi nu behandlar utgår ifrån att regeringen vid sina framtida överväganden tar hänsyn till Sveriges Radios utlandsprogramms behov av tillgång till lång- och mellanvågsfrekvenser för sina sändningar.

Med hänsyn såväl till två nyligen företagna utredningar som till den nya anslagskonstruktionen och det förhöjda anslaget – liksom till det förhållandet att frågan om AM-sändningar återförvisats till regeringen för fortsatta överväganden – avstyrker utskottets majoritet alltså yrkandet i motion 1132 om en parlamentarisk utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag delar nämligen den uppfattning som Sture Palm nyss framförde men som han inte drog konsekvenserna av – att man skall tänka sig för innan man tillsätter nya utredningar.

STURE PALM (s):

Herr talman! Jag kan försäkra Per-Olof Strindberg att vi har tänkt oss för innan vi begärt en ny utredning. Det är därför jag har väckt motionen.

Vi begär nu en parlamentarisk utredning. Per-Olof Strindberg talade om de två senaste utredningarna som varit verksamma på 1970-talet. Jag gick ju tillbaka ända till 1937, till tiden efter Abessinienkriget. Jag har gått igenom sammansättningen av utredningarna ända sedan dess, och ingen av dem har haft parlamentarisk sammansättning. Det närmaste man kom det var 1943 års radioutredning, där talman August Sävström var ordförande i en grupp experter.

Övriga västlänningar tycker att det här är en fråga som angår parlamentet i ganska hög grad. De har haft parlamentariskt sammansatta utredningar. I Amerikas förenta stater spelar de här frågorna en central roll i den beslutande församlingen.

Vi har begärt en parlamentarisk utredning därför att vi tycker att det resultat man kom fram till vid den senaste utredningsomgången var magert. Det erkände utredaren nästan själv. Den vackra röda volym jag nu visar upp är SIK-utredningens betänkande, som ledde till proposition och som vi fattade beslut om för något år sedan. Utredaren för en diskussion om hur man skall hantera det här materialet framöver men säger – vilket visar en enorm ambivalens:

”Om statsmakterna finner det omöjligt att renodla någon av ovanstående synpunkter och vill undvika genomgripande förändringar i den ena eller andra riktningen utan fast grund för sådana beslut kan utlandsprogrammet bibehållas i stort sett som det i dag har växt fram. Med hänsyn till de faktorer

som har redovisats förefaller detta i dag vara det rimligaste alternativet. I så fall bör man med hänsyn till osäkerheten om de utländska sändningarna avvisa vidare expansion och kräva att UTP inom ramen för en reellt oförändrad budget i fortsättningen prioriterar de svenska sändningarna och programexporten. En översyn av Sveriges radios utlandsprogram inom utrikesdepartementet år 1972 ledde till samma slutsats." Det är ett föga progressivt tänkande att falla tillbaka på en utredning som är åtta år äldre och passé. Hela resonemanget i utredningen och propositionen visar att frågan är otillräckligt belyst. Med hänsyn till att diskussionen har fortsatt kring utlandsprogrammen har vi från socialdemokratiskt håll funnit det fullt skäligt att begära en parlamentariskt sammansatt utredning som får tillfälle att gå igenom materialet och se vad som har skett under snart 50 år. Det borde ha ett utomordentligt stort intresse.

Naturligtvis har det skett en viss anslagsökning, men den är otillräcklig. Sverige Radio tvingas till nedskärningar till ett belopp av 700 000 kr. från den 1 juli för export av radioprogram på spanska och portugisiska. Det var denna export utredaren Ingrid Arvidsson ansåg vara så angelägen. Dessutom tvingas man till ytterligare nedskärningar med 300 000 kr. under samma rubrik, dvs. en besparing på 1 milj. kr. från den 1 juli på utlandsprogrammets område.

Detta sammantaget, herr talman, tycker jag tydligt talar för att det borde vara av intresse för Sveriges riksdag att utvinna erfarenheter av det här materialet och göra de värderingar som inte gjordes i SIK-utredningen.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag skulle, Sture Palm, kunna räkna upp en lång rad anslag, där vi litet till mans tycker att beloppen är tilltagna i underkant. Det beror helt enkelt på att vi har att anpassa oss till ett besvärligt budgetläge. Dessutom tycker jag inte att det här är en så dålig anslagsökning. Den rör sig, som jag sade i mitt tidigare anförande, om ungefär 11 %.

De ökade anslagen, den nya konstruktionen för dem och den kommande översynen av AM-sändarna gör att det kan vara rimligt att se hur utlandsprogramverksamheten utvecklas, innan man på nytt begär en utredning.

STURE PALM (s):

Herr talman! Jag vill rikta kammarrens uppmärksamhet på att vi inte har begärt ökade anslag. Vi talar om de svårigheter som utlandsprogrammen befinner sig i. Också vi är medvetna om det besvärliga budgetläget. Vad vi begär är en parlamentariskt sammansatt utredning, så att vi får veta vad vi har satsat på. Vi vill också veta vilka effekter som uppnås. Det borde väl ändå vara av intresse för Sveriges riksdag att få del av sådana uppgifter. Vi finner det helt naturligt att tillsätta en parlamentariskt sammansatt utredning i stället för att bara läsa om vad en samling experter, som har utrett den här frågan i fyra omgångar sedan 1930-talet, har skrivit.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 154

Onsdagen den
28 maj 1980

Medlemskap i Afrikanska ut- vecklingsbanken

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Gertrud Sigurdsen m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Gertrud Sigurdsen begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkande 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Gertrud Sigurdsen m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sture Palm begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 159
Nej - 158

§ 10 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1979/80:24 med anledning av propositionen 1979/80:131 om godkännande av stadga för FN:s organisation för industriell utveckling (UNIDO) i samband med dess omvandling till fackorgan

Justitieutskottets betänkande

1979/80:46 med anledning av propositionen 1979/80:131 om godkännande av stadga för FN:s organisation för industriell utveckling (UNIDO) i samband med dess omvandling till fackorgan

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 11 Medlemskap i Afrikanska utvecklingsbanken

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1979/80:25 med anledning av proposition 1979/80:130 om svenskt medlemskap i Afrikanska utvecklingsbanken m. m. och

justitieutskottets betänkande

1979/80:45 med anledning av propositionen 1979/80:130 om svenskt medlemskap i Afrikanska utvecklingsbanken m. m.

TREDJE VICE TALMANNEN:

Utrikesutskottets betänkande 25 och justitieutskottets betänkande 45 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Onsdagen den
28 maj 1980

*Vissa professorer
vid Karolinska
institutet*

BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har faktiskt inget yrkande, om någon funderar på det. Däremot vill jag göra några kommentarer till utrikesutskottets betänkande nr 25 angående svenskt medlemskap i Afrikanska utvecklingsbanken.

Vi ansluter oss alltså till detta förslag av den anledningen att de regionala länderna har två tredjedelar av den samlade röststyrkan i banken. Resterande tredjedel fördelas bland de icke regionala länderna. Således skiljer sig denna bank från exempelvis Världsbanken och IDA i detta avseende. I Världsbanken har som bekant USA det avgörande inflytandet.

Att röstfördelningen i Afrikanska utvecklingsbanken bibehålles är betydelsefullt, och vi utgår ifrån att Sverige genom sitt medlemskap bidrar till att densamma inte försämras för de regionala länderna. Vi utgår också ifrån att regeringen hela tiden håller riksdagen underrättad om eventuella förändringar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utrikesutskottets betänkande 25

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieutskottets betänkande 45

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1979/80:26 med anledning av propositionen 1979/80:171 om nordiska ministerrådets allmänna budget för år 1981 m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Vissa professorer vid Karolinska institutet

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1979/80:32 med anledning av propositionen 1979/80:136 om vissa professorer vid Karolinska institutet jämte motion.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Utbildningsutskottet har i sitt betänkande nr 32 hemställt om bifall till proposition 136 och avslag på min motion nr 1961.

Vad innebär propositionen i det avseende som berörs i min motion? Jo, att man inrättar den tredje professuren i landet för medicinska njursjukdomar, medan man ställer frågan om en första professur för hjärtsjukdomar på framtiden i avvaktan på utredning.

Vad innebär då min motion? Jo, att man bör vänta med att inrätta denna

Onsdagen den
28 maj 1980

*Vissa professurer
vid Karolinska
institutet*

tredje njurprofessur till dess man vet om det över huvud taget kan bli någon hjärtprofessur därutöver. Detta har utbildningsutskottet alltså inte velat vara med om.

Den som under årtal upplevt det underjordiska nätverk som förbinder hälso- och sjukvårdsnämnden i Stockholm, statens förhandlingsnämnd, NUU-nämnden, universitets- och högskoleämbetet, departementet och utbildningsutskottet med varandra blir emellertid inte förvånad. Vad som sedan lång tid tillbaka – och ej minst de senaste decennierna – byggts upp vid ett av huvudstadens sjukhus, som nu till ingen nytta står tomt och övergivet, skulle helt enkelt definitivt kvaddas – inte bara verksamheten utan också de vetenskapliga intressen som odlats och utvecklats där. Vad sakkunskapen haft att säga är för de förenade byråkratierna uppenbarligen ointressant.

När vi därför nu får landets tredje njurprofessur i stället för vad som kunde blivit dess första hjärtprofessur, har jag för min del bara att hålla mig till att det trots allt är viktigare att *ha* rätt än att *få* rätt. Något yrkande vill jag självfallet inte besvära talmannen och kammaren med.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Jag vet inte om Gunnar Biörck tycker att jag nu uppträder som representant för de förenade byråkratierna. I så fall är det ett misstag från hans sida, för utbildningsutskottet uppträder inte alls som ett transportkompani för de av honom nämnda andra byråkratierna.

Naturligtvis är det för riksdagens del alltid svårt att avgöra hur man skall benämna och inrikta professurerna när det gäller de olika medicinska specialiteterna. Vi har att lita till experter, och det som är avgörande för utbildningsutskottets ställningstagande i den här frågan är att här är Karolinska institutet, universitets- och högskoleämbetet och departementet överens. I det läget har vi inte funnit några andra argument som har övertygat oss om att vi bör gå emot dessa tre instanser.

Jag yrkar sålunda bifall till utskottets hemställan.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Att Karolinska institutet och även universitets- och högskoleämbetet har gått på samma linje som departementet beror ju på att de fått föreskrifter från departementet att göra det.

Stig Alemyr sade att utbildningsutskottet alltid lyssnar på experter. Jag vill bara säga att de två som begriper någonting av detta, nämligen professorerna Ström och Hallberg, som sitter i planeringsberedningen för vårstyrken, har gått på hjärtprofessurlinjen framför njurprofessurlinjen. Men det har utskottet alltså inte tagit någon hänsyn till.

Jag har inte eftersträvat någon längre debatt om detta. Stig Alemyr vet nog, lika bra som jag, att när den tiden kommer det mänskligt att döma inte kommer att finnas några svenska pengar kvar att anslå ens till det viktiga område som hjärt- och kärlsjukdomarna utgör. När njurarna väl försett sig, har man skäl att befara att hjärtat kommer att gå på tomgång.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Det är utomordentligt anmärkningsvärt att Gunnar Biörck säger att Karolinska institutet och UHÄ ingenting begriper av detta. Det är självklart att jag som företrädare för utbildningsutskottet inte kan ställa mig bakom ett yttrande av detta slag, utan jag vill bestämt protestera mot det.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag tror inte att jag har sagt att Karolinska institutet och UHÄ ingenting begriper. Vad jag sagt innebär att de har fått föreskrifter om att denna professur skall placeras på Huddinge sjukhus.

STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Var det endast jag som i Gunnar Biörcks förra inlägg upplevde att han talade om folk som ingenting begriper?

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1979/80:32 med anledning av motion om bostadsdomstolens och hyresnämndernas sammansättning

Kulturutskottets betänkande

1979/80:33 med anledning av proposition 1979/80:157 om Nordiska ministerrådets kulturbudget för år 1981

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanterna hemställt.

§ 15 Ändring i byggnadsstadgan

Föredrogs civilutskottets betänkande 1979/80:30 med anledning av proposition 1979/80:149 om ändring i byggnadsstadgan (1959:612).

MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! I regeringens proposition 149 om ändring i byggnadsstadgan föreslås att bestämmelserna i 38 § byggnadsstadgan om byggnaders utformning m. m. ändras så, att särskilda krav skall kunna ställas på bebyggelse inom områden som utgör värdefulla miljöer. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1980.

Man kan fråga sig hur många riksdagsmän det är som satt sig in i frågan. Civilutskottets betänkande har inte kunnat ge riksdagen den vägledning som ett så viktigt beslut som vi nu skall fatta kräver.

Civilutskottets betänkande lyder:

Onsdagen den
28 maj 1980

*Ändring i bygg-
nadsstadgan*

”Utskottet tillstyrker det i rubricerade proposition (bostadsdepartementet) framlagda förslaget och hemställer

att riksdagen antar det förslag till lag om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) som fogats till proposition 1979/80:149.”

I den information som givits ut av riksdagens skoltjänst, vilken jag ofta använder mig av när jag visar besökande skolungdomar hur riksdagen arbetar, står under punkt 19:

”Utskottets arbete resulterar i ett betänkande som innehåller utskottets förslag till beslut, samt en redogörelse för bakomliggande omständigheter och motiven för förslaget. I många fall har ledamöterna olika uppfattning om vad som bör bli riksdagens beslut.”

Ett betänkande skall således innehålla: bakgrund, motiv, förslag, eventuella reservationer och eventuella särskilda yttranden.

I detta fall ger inte civilutskottets betänkande riksdagen den information som den behöver för att kunna fatta ett så här viktigt beslut. Man har enligt lagkunnigas mening inte uppmärksammat att lagförslaget sätter ur spel många av de lättnader i bygglovgivning som riksdagen på senare år fattat beslut om. Vad det rör sig om är att de dyrbara och meningslösa bestämmelser i fråga om bygglov som avskaffades fr. o. m. den 1 januari 1980 nu ersätts av nya möjligheter för kommunerna att bemästra fastighetsägare på deras egen bekostnad.

Propositionen låter oskyldig när man refererar att den innehåller förslag om att särskilda krav skall kunna ställas på bebyggelse inom områden som utgör värdefulla miljöer. Mot en så förkortad beskrivning synes det svårt att göra någon invändning. Men i paragrafförslaget heter det: ”inom ett bebyggelseområde som utgör en värdefull miljö skall dessutom särskild hänsyn tas till områdets egenart.”

En språklig analys visar att i denna sats finns inte mindre än fem begrepp som man i dagligt tal kallar för luddiga och som därför ger utrymme för kommunalt godtycke. Begreppen är:

”Bebyggelseområde” – ett begrepp som kan omfattas av praktiskt taget vad som helst från något hundratal kvadratmeter till lika många kvadratkilometer.

”Värdefull” – ett ord om vilket meningarna alltid är delade.

”Miljö” – något som omfattar praktiskt taget allt vi vistas i.

”Särskild hänsyn” – ett uttryck som tyder på att värdet skall bestämmas av vissa politiker.

”Egenart” – något som det mesta utom en scieproduktion kan sägas ha.

Naturligtvis behöver viss bebyggelse och vissa byggnader skyddas. Frågan härom ägnade byggnadsvårdsutredningen sitt betänkande Kulturhistorisk bebyggelse – värd att bevara (SOU 1979:17). Betänkandet kom för ungefär ett år sedan och har remissbehandlats. Det har inte funnits något odelat stöd för dess förslag om att vidga tillämpningsområdet för byggnadsminneslagen.

Vad som dock är väsentligt är att förslaget avser definierade byggnader.

vilket inte är fallet i den nu aktuella propositionen. Den däri föreslagna ändringen av byggnadsstadgan ger inga begränsningar av de kommunala ingreppen. Det kan sålunda gälla torg och gaturum, vissa byar, brukssamhällen, fäbodrar och fiskelägen. Och man har i propositionen glömt bort hur man skall ersätta den fastighetsägare som blir den lidande parten. Att man ute i kommunerna skall diskutera tycke och smak när man lägger bördor på enskilda ägare på grund av att något skall skyddas är en dålig och meningslös metod. Skall man göra inskränkningar för vissa enskilda, bör man lämna ersättning för detta.

Genom att i ersättningar konkretisera de olägenheter som drabbar fastighetsägarna slipper man diskutera riksantikvarieämbetets, planverkets eller resp. byggnadsnämnds mer eller mindre dåliga eller – om man så vill – goda smak. Det är detta som saknas i bostadsdepartementets proposition. Myndigheter och enskilda skall kunna förhandla när det rör sig om civilrättsliga frågor. Myndigheterna är inte tillåtna att ta något från någon enskild utan att lämna ersättning härför. Kan man inte bli ense, något som torde vara ett undantag, får en domstol fälla avgörandet. Propositionens förslag innebär att kommunerna kan utfärda generella bestämmelser om vilka bebyggelseområden som omfattas av 38 § och att de på så sätt kan förhindra allt byggande som man tidigare släppt fri.

Ändringen av byggnadsstadgan kommer att beröra så stora värden för enskilda fastighetsägare och ge upphov till sådana konflikter att det skapar oro på byggmarknaden. Dessutom är förhållandet till byggnadsminnesvården helt oklart i den föreslagna bestämmelsen.

Herr talman! Jag vet att det inte är mycket jag kan göra mot ett enigt utskott, och jag har därför inget yrkande, men det skulle vara intressant att från någon representant för utskottet få en förklaring till vad som ligger bakom det här betänkandet.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Betänkandet är visserligen mycket kort, men den proposition som lagts fram har inte mött någon som helst erinran i form av en motion från någon av riksdagens 349 ledamöter. Jag utgår ifrån att alla har läst propositionen. Vi i civilutskottet har naturligtvis gjort det, och vi har dessutom av föredraganden i utskottet fått en ordentlig genomgång av vad de i propositionen föreslagna ändringarna innebär. Eftersom ingen motion har väckts har vi inte tyckt att det funnits anledning att upprepa den bedömning som gjorts i propositionen av föredragande statsrådet.

Det är en alldeles felaktig beskrivning som Marianne Karlsson gör när hon säger att betänkandet utgjort den enda informationen till riksdagsledamöterna. Ledamöterna måste sätta sig in i vad som framförs både i propositioner och i betänkanden.

Bakom ändringen i det här fallet ligger det många gånger uttryckta önskemålet att man inte enbart skall syssla med den enstaka byggnaden – det kommer man även fortsättningsvis att göra genom kulturminnesmärkningen – utan det som är mera intressant är att bevara helheten, alltså den miljö som

Onsdagen den
28 maj 1980

Ändring i bygg-
nadsstadgan

man vill försöka att upprätthålla. På detta sätt får alltså de kommunala myndigheterna en möjlighet att bedöma vilka områden som är så intressanta att man bör försöka bevara helheten. Med tanke på all uppskattning i dag av vad som är vackert kommer inte fastighetsägarna att lida någon skada. Det kan bli raka motsatsen. Ofta är det fråga om mycket attraktiva områden som på detta sätt skulle hindras från att bli sönderbrutna.

Regeringens och utskottets samfälliga bedömning har alltså varit att det föreslagna tillägget till 38 § byggnadsstadgan är en riktig reform för att man skall kunna åstadkomma en större enhetlighet och ett starkare skydd för den kulturhistoriska miljön och inte enbart för de kulturhistoriskt värdefulla husen.

MARIANNE KARLSSON (c):

Herr talman! Jag hade inte förväntat mig att Kjell Mattsson på något sätt skulle hålla med mig, och vi har också hört att han inte gör det.

Förändringar av bebyggelsen måste ses som en möjlighet att förbättra miljön. Husen är ofta nedslitna och skadade, varför kraven på energihushållning och förbättringar måste väga tungt. En ändring av 38 § byggnadsstadgan innebär att bevarandenaspekterna kommer att väga tyngre än de boendes legitima behov av att låta bebyggelsemiljön utvecklas i takt med behoven och möjligheterna till förbättringar av levnadsstandarden. Det finns i dag ett utbyggt system för att bevara kulturhistoriskt eller arkitektoniskt värdefulla byggnader. Senare års krav att även kunna bevara annan bebyggelse får inte leda till att kostnaderna för detta ensidigt vältras över på fastighetsägarna. Ställs det krav på politikerna att vissa byggnader eller miljöer skall bevaras, måste även kommunerna ta det ekonomiska ansvaret för att allmänhetens intressen blir tillvaratagna.

Herr talman! Erfarenheterna ute i kommunerna visar att man har en benägenhet att införa långvariga byggnadsförbud för att skapa rådrum. Som rådrum inräknas även politiska ambitioner att stoppa viss byggnadsverksamhet. Regeringen har ju arbetat intensivt på att avveckla byggnadsförbuden för att hindra förslumning inom förbudsområden. Därför är jag, herr talman, mycket förvånad över det förslag som vi snart kommer att anta. Men om det i framtiden visar sig att mina farhågor är väl grundade, förväntar jag mig att regeringen omedelbart vidtar sådana åtgärder att byggandet inte försvåras för allmänheten. 38 § byggnadsstadgan kommer inte alltid att tillämpas av kloka politiker utan även av byråkrater, vilkas syften inte alltid överensstämmer med allmänhetens bästa.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Jag tror att Marianne Karlsson läser propositionen och det här korta utskottsbetänkandet som en viss potentat läser Bibeln. Hon är alldeles för misstänksam i sin tolkning av hur bestämmelserna skall användas. En fastighet skall ju inte få förbli i dåligt skick. Tvärtom finns det ett underhållsansvar för fastighetsägaren, vilket man i bygglagstiftningen avser att öka. Det här betyder bara att förbättringen av bostaden får göras så,

att den inte förstör miljön. Jag tycker att vi alla som enskilda individer borde ha den ambitionen, så att vi kan få ha kvar de vackra områden som vi har valt ut. Men självfallet finns det ingenting som hindrar att fastigheterna på tekniskt och på annat sätt skall vara fullvärdiga bostäder. Fastighetsägarna har alltså ett ansvar för att fastigheterna uppfyller det kravet.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

Nr 154

*Onsdagen den
28 maj 1980*

*Meddelande om
frågor*

§ 16 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 28 maj

1979/80:511 av *Roland Sundgren* (s) till utbildningsministern om forskning rörande Kooperation:

Riksdagen beslutade i december 1979 att en systematisk uppbyggnad av forskning om Kooperation bör ske och resurser avsättas för ändamålet. Detta beslut gavs regeringen till känna.

Jag vill fråga utbildningsministern:

På vilket sätt har detta beslut följts upp?

1979/80:512 av *Hans Petersson* i Hallstahammar (vpk) till justitieministern om användningen av polis i arbetskonflikt:

Polis har beordrats ingripa mot strejkvakter i Västerås hamn. Hamnarbetare som blockerade lastning av gods i fartyg bortfördes av ett tjugotal polismän.

Formellt har sagts att ingripandet skett av "säkerhetsskäl", eftersom hamnarbetarna uppehöll sig inom hamnkrans riskområde, men det är uppenbart att man genom rekviderande av polis avsett att ingripa i arbetskonflikt.

Mot bakgrund av detta vill jag fråga justitieministern:

Anser justitieministern att polisen skall användas för att ingripa i arbetskonflikt?

1979/80:513 av *Gösta Andersson* (c) till arbetsmarknadsministern om kärnkraftsutbyggnaden i Oskarshamn:

I Kalmar län råder det nu brist på arbetskraft för bostadsbyggandet och för andra nödvändiga byggnadsprojekt. Startas dessutom byggandet av det tredje kärnkraftverket i Oskarshamn blir läget allvarligt. Redan nu finns risk för att en planerad utbyggnad av Kalmar lasarett kommer att skjutas på framtiden, bl. a. på grund av att kärnkraftsbygget kommer att ta i anspråk all

tillgänglig arbetskraft både inom länet och i angränsande län för relativt lång tid.

Är det enligt statsrådets uppfattning rimligt att utbyggnaden av kärnkraften får gå före sjukvårdens behov av lokaler? Ligger det i linje med regeringens vilja att dämpa prisökningarna att samtidigt skapa en överhettad arbetsmarknad, som kommer att bli fallet i Kalmar län om kärnkraftverket byggs ut nu?

Anser statsrådet att en utbyggnad av det aktuella kärnkraftverket ligger i linje med regeringens arbetsmarknadspolitik?

1979/80:514 av *Rune Johansson* (s) till industriministern om åtgärder för att upprätthålla sysselsättningen vid AB Eisers fabrik i Dals Ed:

Vilka initiativ avser regeringen vidta för att upprätthålla sysselsättningen vid Eisers fabrik i Dals Ed?

1979/80:515 av *Lars-Erik Lövdén* (s) till budgetministern om det kommunala skatteutjämningsbidraget:

Det kommunala skatteutjämningsystemet syftar till att skapa likvärdiga förutsättningar för kommunal service i olika delar av landet. Skatteutjämningsbidragen baseras i huvudsak på kommunernas skattekraft och i någon mån på geografiskt läge och befolkningsstruktur. Kritik har emellertid riktats mot de beräkningsmetoder som användes för framräknande av en kommuns garanterade skattekraft. Regeringen har också tillsatt en utredning med uppgift att se över statistik och kalkylmetoder samt undersöka om det kan anses lämpligt att införa ytterligare faktorer för bestämmande av grundgarantin.

I en särskild utredning, utförd av Göteborgs och Malmös kommuner, pekas på de merkostnader som åvilar en storstadskommun och som inte beaktas i det nuvarande skatteutjämningsystemet. Merkostnaderna, som i huvudsak finns inom områdena social struktur och regional funktion, uppskattas i utredningen vara av storleksordningen 2:50 resp. 2:00 kr./skkr. Nyligen uppväktades budgetministern av berörda kommuner med krav på åtgärder för att förbättra storstädernas kommunalekonomiska situation.

Med anledning härav hemställer jag att få ställa följande frågor till budgetministern:

Anser budgetministern att Göteborgs och Malmös kommuners utredning bör föranleda ändringar av beräkningsgrunderna för skatteutjämningsbidraget?

Ingår det i den av regeringen tillsatta utredningens uppgifter att göra sådana överväganden?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert